

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

©
Algis Norkūnas
Simona Selelionytė-Drukteinienė

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS
P R A K T I K U M A S

Mokomasis leidinys

©
Vilnius 2008

UDK 347(076)
No-76

Recenzavo:

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto civilinės ir komercinės teisės doc. dr. **Dangutė Amrasienė** ir šios katedros doc. dr. **Antanas Rudzinskas**

Mokomasis leidinys svarstytas Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto tarybos 2008 m. balandžio 24 d. posėdyje (protokolas Nr. 2T-11) ir rekomenduotas spausdinti

Mokomasis leidinys svarstytas Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros 2006 m. gegužės 19 d. posėdyje (protokolas Nr. 1CKK-15) ir rekomenduotas spausdinti

Mykolo Romerio universiteto vadovėlių, monografijų, mokslinių, mokomųjų, metodinių bei kitų leidinių aprobavimo spaudai komisija 2008 m. vasario 28 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-3) mokomąjį leidinį patvirtino spausdinti

Visos leidinio leidybos teisės saugomos. Šis leidinys arba kuri nors jo dalis negali būti dauginami, taisomi arba kitu būdu platinami leidėjui nesutikus.

ISBN 978-9955-19-085-1

© Mykolo Romerio universitetas, 2008

TURINYS

[vadas.....	4
1. Civilinės teisinės atsakomybės sąvoka ir tikslai.....	5
2. Civilinė atsakomybė ir kitos žalos kompensavimo sistemos.....	12
3. Civilinės atsakomybės prievolės elementai. Civilinės atsakomybės formos.....	18
4. Ikisutartinė, sutartinė ir deliktinė civilinė atsakomybė.....	24
5. Visiška ir ribota civilinė atsakomybė. Regresas.....	31
6. Dalinė, solidari ir subsidiari civilinė atsakomybė.....	36
7. Civilinės atsakomybės pagrindai: žala ir nuostoliai.....	42
8. Neturtinės žalos atlyginimo ypatumai.....	50
9. Civilinės atsakomybės pagrindai: neteisėti veiksmai, kaltė.....	59
10. Civilinės atsakomybės pagrindai: priežastinis ryšys.....	67
11. Atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai.....	73
12. Civilinė atsakomybė už žalą, padarytą dėl būtinumo.....	80
13. Samdančiojo asmens civilinė atsakomybė. Civilinė atsakomybė už kito asmens kaltę.....	85
14. Civilinė atsakomybė už nepilnamečių asmenų padarytą žalą.....	91
15. Neveiksnių, ribotai veikusių, negalintių suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti asmenų veiksmais padarytos žalos atlyginimas	95
16. Klaidinančia reklama padarytos žalos atlyginimas.....	100
17. Atsakomybė be kaltės. Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybės ypatumai.....	105
18. Savininko (valdytojo) civilinė atsakomybė už valdomą turtą.....	113
19. Civilinė atsakomybė už žalą, padarytą netinkamos kokybės produktais arba paslaugomis.....	118
20. Valstybės ir savivaldybės civilinė atsakomybė už žalą, padarytą neteisėtais valdžios aktais.....	128
21. Valstybės civilinė atsakomybė už žalą, padarytą neteisėtais veiksmais ikiteisminiame tyrime, administraciniame procese ir vykdant teisingumą.....	136
22. Civilinės atsakomybės už sveikatos sužalojimą ar gyvybės atėmimą bendrieji klausimai.....	143
23. Žalos, padarytos sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę darbe, kompensavimas.....	151

ĮVADAS

Civilinės atsakomybės seminarų praktikumas – tai dėstymo metodinė priemonė, skirta Lietuvos aukštųjų mokyklų teisės studijų studentams teoriškai ir praktiškai pasirengti civilinės atsakomybės seminarams. Praktikumui gali būti naudojamosi studijuojant savarankiškai ir padedant dėstytojui. Leidinys taip pat pravers teisės praktikams, siekiantiems patobulinti žinias civilinės atsakomybės srityje, bei apskritai teise besidomintiems asmenims.

Praktikumus suskirstytas į 23 seminarų planus pagal atskiras temas. Kiekvieno seminaro plano pradžioje pateikiamos temos turinį atskleidžiančios teorinės žinios. Po žinių einantys kontroliniai klausimai skirti patikrinti, ar gerai išmokta tema. Užduotys turėtų padėti įgytas teorines žinias pritaikyti praktinėse situacijose. Sprendžiant užduotis pateiktose faktinėse situacijose reiktų išvelgti teisinius aspektus ir pateiktas situacijas kvalifikuoti teisiškai. Turėtina omenyje, kad gali tekti remtis ne tik civilinės atsakomybės instituto, bet ir kitų civilinės teisės institutų normomis. Seminaro plano pabaigoje pateikiamas specialios literatūros bei teisės aktų, kuriais rėmėsi autoriai rengdami praktikumą ir kuriais siūloma naudotis nagrinėjant konkrečią temą, sąrašas. Kiekviename seminaro plane pateikiamas Lietuvos teismų praktikos, kurioje suformuluotos konkrečiu klausimu reikšmingos teisės taikymo ir aiškinimo taisyklės, sąrašas. Analizuojant temą siūloma remtis ir papildoma, į sąrašą neįtraukta literatūra.

Atkreiptinas dėmesys, kad nurodant norminius aktus pateiktos tik originalios redakcijos šaltinio nuorodos. Besinaudojantieji praktikumu turėtų patikrinti, ar nėra priimta naujų to paties akto redakcijų arba pakeitimų, bei susipažinti su galiojančia teisės akto redakcija.

Nuorodos į teisės aktus, literatūrą ir interneto tinklapius paskutinį kartą buvo patikrintos ir atnaujintos 2006 m. kovo 1 d., į teismų praktiką – 2008 m. vasario 1 d.

Autoriai

1

CIVILINĖS TEISINĖS ATSAKOMYBĖS SAŲOKA IR TIKSLAI

Bendrieji teisinės atsakomybės taikymo principai:

1. atsakomybė galima tik už neteisėtą veiką (principas taikomas įstatymų leidėjui ir įstatymus taikančioms institucijoms, kad teisinė atsakomybė būtų nustatyta tik už visuomenei žalingas veikas);

2. atsakomybė galima tik už kaltą (nesąžiningą) veiką (nekaltumo prezumpcija);

3. teisingumas (už vieną teisės pažeidimą skiriama viena bausmė, nustatantis bausmę arba ją padidinantis įstatymas negalioja atgaline data, už nusizengimus negali būti skiriama bausmė kaip už nusikaltimą – proporcingumas);

4. teisėtumas (teisinė atsakomybė galima tik už veiką, numatytą įstatyme, atsakomybė taikoma laikantis įstatymu nustatytos procedūros);

5. tikslingumas (atsakomybės adekvatumas pažeidimui, kad būtų pasiekti atsakomybės tikslai);

6. atsakomybės neišvengiamumas (nė vienas pažeidimas neturi likti nepastebėtas, už pažeidimą turi būti operatyviai taikyta atsakomybės priemonė).

Šių principų taikymas civilinėje atsakomybėje turi ypatumų, nes civilinė atsakomybė yra viena iš teisinės atsakomybės rūšių.

Civilinės atsakomybės bruožai:

1. Turtiškumas:

1.1. ji nukreipta į turtą, o ne į asmenį;

1.2. taikomos turtinės, o ne kitokio pobūdžio (moralinio poveikio, teisių ribojimo) sankcijos.

2. Privatumas:

2.1. taikoma pažeidus privatų interesą;

2.2. taikoma privataus asmens iniciatyva;

2.3. taikoma privataus asmens naudai;

2.4. taikoma privataus asmens turto sąskaita.

3. Dispozityvumas – asmens laisvas pasirinkimas, ar ją taikyti ir kokių dydžių, kuriems ir keliems asmenims.

4. Naujumas – iki asmens intereso pažeidimo padarant žalos (nuostolių) civilinės atsakomybės prievolės nėra.

Civilinę atsakomybę nuo baudžiamosios ir administracinės atsakomybės skiria šie požymiai:

1. atsakomybės tikslas ir paskirtis;
2. taikymo tvarka;
3. taikymo terminai;
4. atsakomybės atsiradimo pagrindai;
5. atsakomybės taikymo iniciatoriai;
6. atsakomybės sąlygos ir jų įrodinėjimo taisyklės;
7. sankcijų rūšys ir jų prigimtis.

Civilinė atsakomybė kaip teisinės gynybos priemonė

Civilinės atsakomybės santykis su:

1. Civilinė teisė ir sankcija bei teisė ir sankcija – civilinė atsakomybė yra civilinė teisė ir sankcija. Bet civilinė atsakomybė yra siauresnė sąvoka, nes ne kiekviena sankcija yra civilinė atsakomybė. Civilinė atsakomybė yra tik turtinė sankcija. Tačiau net ne kiekviena turtinė teisė ir sankcija (pvz., ekonominė) yra civilinė atsakomybė, nes civilinė atsakomybė taikoma ne viešosios atsakomybės pagrindais ir tvarka.

2. Restitucija, vindikacija, praturtėjimu – restitucijos, vindikacijos, praturtėjimo atveju grąžinamas tas pats turtas, o jo nesant sumokama turto vertė ne pagal civilinės atsakomybės taisyklės. Taikant civilinę atsakomybę grąžinamas kitas pat rūšies daiktas, o sugadintas pataisomas arba nuostoliai nustatomi pagal civilinės atsakomybės taisyklės.

3. Prievolių vykdymu – dėl neįvykdytos prievolės perduoti daiktą arba pinigų kyla prievolė vykdyti ją natūra, o civilinė atsakomybė – tiek, kiek dėl neįvykdytos prievolės padaryta nuostolių arba turi būti mokamos netesybos.

Civilinė atsakomybė kaip viena iš žalos (nuostolių) kompensavimo sistemų

Žalos kompensavimo sistemos:

1. civilinė atsakomybė;
2. draudimas;
3. teisėta veika padarytos žalos atlyginimas;
4. mokesčių lengvatos žalą patyrusiems asmenims;

5. skolos perkėlimas valstybei arba kitiems asmenims (specialių fondų, kurie tiesiogiai padengia nukentėjusiųjų nuostolius, kūrmas).

Civilinės atsakomybės ir kitos kompensavimo sistemos panašios tuo, kad jų tikslas – kompensuoti. Skirtumas – tik civilinės atsakomybės taikymas daro tiesioginę turtinę įtaką žalą padariusiam asmeniui. Kompensavimo sistemos atlieka tik vieną funkciją – nukentėjusiajam atlygina nuostolius. Kompensavimas vykdomas nustatytu dydžiu, nesiejant jo su padaryta žala arba nuostoliais, ne pažeidėjo sąskaita ir ne civilinės atsakomybės pagrindais, pavyzdžiui, ne dėl kaltės.

Civilinė atsakomybė kaip teisinis santykis

Civilinė atsakomybė – tai turtinė prievolė, kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius (žalą) arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti padarytus nuostolius (žalą) arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.245 str. 1 d.).

Civilinės atsakomybės funkcijos ir principai:

1. Kompensacijos funkcija:
 - *restitutio in integrum* principas;
 - *teisingos kompensacijos* principas;
 - nuostolių paskirstymo (mišrios kaltės) principas.
2. Prevencijos funkcija.
3. Informacinė-skatinimo funkcija.
4. Nubaudymo funkcija. Ši funkcija susijusi su padidintos civilinės atsakomybės problema.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokie yra bendrųjų teisinės atsakomybės taikymo principų ypatumai taikant civilinę atsakomybę?
2. Kokie yra civilinės atsakomybės bruožai?
3. Kuo civilinė atsakomybė skiriasi nuo viešosios atsakomybės?
4. Koks yra civilinės atsakomybės santykis su kitomis civilinių teisių gynbos priemonėmis?
5. Koks yra civilinės atsakomybės santykis su teisinėmis sankcijomis?
6. Ką reiškia *restitutio in integrum* bei teisingos kompensacijos principai, kuo jie skiriasi?
7. Koks yra nuostolių paskirstymo principo turinys?
8. Kodėl egzistuoja padidintos civilinės atsakomybės problema?

9. Kuo civilinė atsakomybė, kaip žalos atlyginimo būdas, pranašesnė už kitas žalos kompensavimo sistemas?

UŽDUOTYS

Ieškovė J. Kazakienė prašė priteisti žalą, padarytą dėl dukters Linos žūties. Ji nurodė, kad 2001 m. liepos 14 d. dukra važiavo dviračiu ir buvo patrenkta motociklininko D. Lapausko. Šiam iškelta baudžiamoji byla. Atlyginti geruolu 8000 litų laidojimo išlaidas ir neturtinę žalą D. Lapauskas atsisakė, nes baudžiamoji byla jam nutraukta nesant kaltės. Baudžiamojoje byloje buvo nustatyta, kad dėl kelio vingio ir riboto matomumo motociklininkas negalėjo laiku pamatyti kliūtis – dviratininkės, o kai ją pamatė, negalėjo sustabdyti transporto priemonės ar kitaip išvengti susidūrimo. Teisme D. Lapauskas pareiškė, kad baudžiamojoje byloje jo atsakomybės klausimas jau buvo išnagrinėtas ir jis pripažintas nekaltu, be to, klausimas dėl jo atsakomybės negali būti svarstomas pakartotinai.

Ieškovas I. Rimaitis nurodė, kad atsakovas UAB „Laikas“ 2001 m. rugpjūtį laikraštyje „Rytmetys“ paskleidė apie jį tikrovės neatitinkančias, garbę ir orumą žeminančias žinias. Jis prašė paneigti melagingą informaciją, jo atsiprašyti ir priteisti 5000 litų neturtinei žalai atlyginti. Atsakovas nesutiko su ieškiniu ir pareiškė, kad straipsnis buvo išspausdintas beveik prieš 5 metus, todėl ieškovas praleido ieškinių senaties terminą, be to, nei laikraščio, nei žurnalisto kaltės dėl straipsnio netikslumų nėra, nes prokuratūra nagrinėjo klausimą dėl baudžiamosios bylos iškėlimo ir ji nebuvo iškelta nesant nusikaltimo sudėties.

Ieškovas K. Lukša pareiškė ieškinį dėl autoriaus teisių gynimo ir nurodė, kad UAB „Tikslas“ išleido 2006 m. kalendorių, kuriam sukurti panaudojo 12 jo fotografijų be leidimo, taip pat nurodė jo autorystės. Ieškovas prašė priteisti jam 10 000 litų neturtinei žalai atlyginti ir teismo sprendimu perduoti jam kalendoriaus tiražą – 15 000 egzempliorių.

Ieškovė G. Simaitė kreipėsi į teismą ir nurodė, kad kartu su V. Butkute, D. Vabalu, I. Kurklyte ir A. Skirka dalyvavo žurnalo „Progresas“ fotosesijoje Valentino dienos proga. Jų nuotraukas UAB „Žara LTD“, kuriai priklauso žurnalas, panaudojo reklamai – ant nuotraukų buvo uždėti parfumerijos firmų logotipai ir prekės ženklai, o pagaminti su tokiomis nuotraukomis standai iškabinti mieste. Ieškovės teigimu, taip buvo pažeistos jų teisės,

neteisėtai panaudojus nuotraukas padaryta žala, nes jie nedavę sutikimo platinėti nuotraukas reklamos tikslais. UAB „Žara LTD“ atsikirta, kad už dalyvavimą fotosesijoje modeliams buvo sumokėta, todėl nuotraukas jie gali naudoti savo nuožiūra.

Ieškovas AB „Draudimas“ kreipėsi į teismą prašydamas priteisti iš UAB „Gabenimas“ 12 500 litų ir nurodė, kad AB „Draudimas“ išdavė draudimo polisą UAB „Gabenimas“, kuriuo įsipareigojo sumokėti už šią įmonę maito mokesčius, jeigu gabenant prekes liktų skola muitinei. Ieškovas gavo muitinės pranešimą, kad 2004 m. spalio 16 d. į Europos Sąjungos muitų teritoriją buvo įvežtos prekės, bet UAB „Gabenimas“ mokesčių nesumokėjo, todėl juos turi padengti draudimo įstaiga. AB „Draudimas“ nurodytą sumą muitinei sumokėjo, todėl gali šią sumą išsireikalauti iš UAB „Gabenimas“, nes tai numato jų draudimo taisyklės. UAB „Gabenimas“ nesutiko su ieškiniu ir paaiškino, kad ieškinys pareikštas neteisėtai ir nesąžiningai, nes draudimo sutarties nuostata yra nelogiška ir neteisinga, ji neatitinka teisės reikalavimų. Atsakovo manymu, draudikas negali iš draudėjo išreikalauti to, ką už jį yra sumokėjęs.

Ieškovas E. Simonaitis prašė priteisti iš atsakovo T. Lukausko 85 600 litų. Ieškovas nurodė, kad 2002 m. spalio 14 d. apylinkės teismo sprendimu buvo pripažinta negaliojančia 2000 m. sutartis, kuria E. Simonaitis padovanojo namą T. Lukauskui, ir 2001 m. sutartis, kuria T. Lukauskas pardavė tą patį namą G. Kilkienei. Teisme buvo įrodyta, kad E. Simonaitis sudarė dovanojimo sandorį apgaulės būdu. Ieškovas paaiškino, kad po teismo sprendimo jis kelis kartus kreipėsi į T. Lukauską grąžinti turtą, bet šis įvairiais pretekstais išsisukinėjo, o 2003 m. namas sudegė. Tyrimo metu išaiškėjo, kad namas padegtas, nes gaisras sodyboje kilo visuose atskirai stovinčiuose pastatuose tuo pačiu metu. Ieškovo manymu, atsakovas nenorėjo jam grąžinti pastatų dėl pralaimėtos bylos, todėl pastatus padegė. Atsakovas nesutiko su ieškiniu ir paaiškino, kad jis nekaltas dėl pastatų gaisro, nes tyrimo metu kaltininkas neišaiškėjo. Ieškovas galės prisiteisti žalą iš gaisrą sukėlusių asmenų, kai jie bus nustatyti.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
3. Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341.

4. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. lapkričio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos tabako kontrolės įstatymo 21 straipsnio 2 dalies (2000 m. kovo 16 d. redakcija), 3 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija), 4 dalies (1999 m. gegužės 11 d. redakcija), 7 dalies (2002 m. birželio 11 d. redakcija) ir dėl šio įstatymo (2003 m. lapkričio 20 d. redakcija) 26 straipsnio 5, 7, 14 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 131-4743 (dėl ekonominių sankcijų prigimties ir pobūdžio).
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1999 m. gruodžio 23 d. nutarimo Nr. 23 „Dėl teismų praktikos taikant bendruosius bausmių skyrimo pradmenis“ 9 punktą // Teismų praktika. 1999. Nr. 12.
7. Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ TIC, 1998.
8. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
9. Civilinė teisė. Kaunas: Vija, 1997.
10. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
11. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
12. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
13. Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003.
14. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
15. Gerven v. W, Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
16. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
17. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
18. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
19. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Суханов Е. А. Москва: БЕК, 2000.
20. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса РФ. Москва: Гардарика, 1996.

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS
TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE**

1. 2001 05 16, Nr. 3K–3–525, B. Brazdeikienė v. K. Jurkus, kat. 39.2.3.
2. 2001 09 19, Nr. 3K–3–763, R. Astilovskaja ir kt. v. J. D. Budaj, kat. 39.2.3.
3. 2001 10 01, Nr. 3K–3–930, AB „Vilniaus elektros tinklai“ v. J. Zaboronok, kat. 39.2.
4. 2003 05 28, Nr. 3K–3–640, D. Gervienė v. UAB „Eura“ ir kt., kat. 39.6.2.1.
5. 2004 05 12, Nr. 3K–3–304, Panevėžio m. savivaldybė v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 31.2.
6. 2004 06 28, Nr. 3K–3–394, AB „Lietuvos draudimas“ v. V. UAB „ERGO Lietuva“, kat. 67.

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ IR KITOS ŽALOS KOMPENSAVIMO SISTEMOS

Žalos kompensavimo sistemos

1. civilinė atsakomybė;
2. socialinis draudimas;
3. įvairios draudimo rūšys (draudimas nuo nelaimingų atsitikimų darbe, turto draudimas, gyvybės draudimas, civilinės atsakomybės draudimas ir kt.);
4. teisėta veika padarytos žalos kompensavimas;
5. mokesčių lengvatos žalą patyrusiems asmenims;
6. skolos perkėlimas valstybei ar kitiems asmenims (specialių fondų, kurie tiesiogiai padengia nukentėjusiųjų nuostolius, kūrimas).

Kitų žalos kompensavimo sistemų santykis su civiline atsakomybe – tik civilinės atsakomybės taikymas daro tiesioginę turtinę įtaką žalą padariusiam asmeniui. Kompensacinės sistemos atlieka tik vieną funkciją – nukentėjusiajam atlygina nuostolius. Kompensavimas vykdomas nustatytu dydžiu, nesiejant kompensacijos dydžio su padaryta žala ar nuostoliais, vykdomas ne pažeidėjo turto sąskaita ir ne civilinės atsakomybės pagrindais, pavyzdžiui, ne dėl kaltės.

Civilinės atsakomybės draudimas

Tai draudimo sutarčių rūšis, t. y. susitarimas, kuriuo draudikas įsipareigoja atlyginti kitos šalies (draudėjo) dėl civilinės atsakomybės patirtus nuostolius, o draudėjas įsipareigoja draudikui mokėti draudimo įmokas.

Civilinės atsakomybės draudimo prigimties teorijos:

1. netiesioginė atsakomybė;
2. skolos perkėlimas;
3. sutartis trečiojo asmens naudai;
4. įsipareigojimas atlyginti žalą.

Civilinės atsakomybės draudimo tikslai:

1. kreditoriaus apsauga – veiksmingai atlyginti nuostolius;

2. skolininko apsauga – apsisaugoti nuo nuostolių atlyginimo.

Civilinės atsakomybės draudimo santykių dalyviai:

1. draudikas;
2. draudėjas;
3. apdraustasis asmuo;
4. nukentėjusysis asmuo.

Privalomo civilinės atsakomybės draudimo atvejai Lietuvos teisėje:

1. advokato civilinės atsakomybės draudimas (Advokatūros įstatymo 20 str.);
2. notaro civilinės atsakomybės draudimas (Notariato įstatymo 6² str.);
3. audito įmonių civilinės atsakomybės draudimas (Audito įstatymo 19 str.);
4. sveikatos priežiūros įstaigos civilinės atsakomybės draudimas (Pacientų teisių ir žalos atlyginimo įstatymo 16 str.);
5. projektuotojo, rangovo civilinės atsakomybės draudimas (Statybos įstatymo 37–39 str.);
6. turto vertinimo įmonės civilinės atsakomybės draudimas (Turto ir verslo vertinimo pagrindų įstatymo 15 str.);
7. antstolio civilinės atsakomybės draudimas (Antstolių įstatymo 17 str.).

Patirtos žalos ir draudimo išmokos skirtumą sumoka apdraustasis asmuo, atsakingas už žalos padarymą (CK 6.254 str.).

Apdraustojo asmens ir draudiko civilinė atsakomybė solidari.

Teisėtai veiksmais padarytos žalos atlyginimas

Tai bendros taisyklės išimtis, todėl ją gali numatyti tik įstatymai (CK 6.246 str. 3 d.).

Atlyginant teisėtai veiksmais padarytą žalą turi būti atsižvelgiama į šiuos kriterijus:

1. pažeisto objekto pobūdį;
2. žalos dydį ir jos padarymo aplinkybes;
3. teisėtos veiklos tikslą;
4. teisėtos veiklos ir žalos santykį;
5. nukentėjusiojo elgesį.

Teisėtais veiksmais padarytos žalos kompensavimo atvejai:

1. nuosavybės nusavinimas (Konstitucijos 23 str., Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 1 str., CK 4.100 str.);
2. žemės sklypo paėmimas visuomenės poreikiams (CK 4.101 str., 4.102 str., Žemės įstatymo 45–47 str.);
3. žala dėl žemės servituto nustatymo (Žemės įstatymo 23 str.);
4. investicijų nusavinimas (Investicijų įstatymo 7 str.);
5. žala, padaryta laikinai pasinaudojus daiktu visuomenės poreikiams prieš savininko valią (CK 4.94 str.).

Skolos perkėlimas valstybei arba kitiems asmenims

1. Indėlių kompensavimas.
2. Indėlių nuvertėjimo kompensavimas.
3. Kompensacijos nusikaltimų aukoms.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokie yra pagrindiniai veiksniai, kurie daro įtaką kuriant naujas žalos kompensavimo sistemas?
2. Kas yra civilinės atsakomybės draudimo objektas?
3. Koks yra civilinės atsakomybės ir kitų žalos kompensavimo sistemų santykis?
4. Ar civilinės atsakomybės taikymą reglamentuojančios sąlygos taikomos ta pačia apimtimi, kai sprendžiamas klausimas dėl draudimo išmokos išmokėjimo esant civilinės atsakomybės draudimui?
5. Kokias žinote civilinės atsakomybės draudimo prigimties teorijas?
6. Kas yra privalomas civilinės atsakomybės draudimas? Kokias jo rūšis žinote?
7. Ar esant civilinės atsakomybės draudimui atlyginama visa padaryta žala?
8. Ar taikoma civilinė atsakomybė kartu su žalos atlyginimu pagal draudimo sutartį?
9. Ar atsiranda subrogacija civilinės atsakomybės draudimo atveju?
10. Kaip atsako draudikas ir apdraustasis asmuo?
11. Kokie yra antstolių civilinės atsakomybės draudimo ypatumai?
12. Ar teisėta veika padarytos žalos atlyginimas yra civilinė atsakomybė?

13. Kokie yra kriterijai, pagal kuriuos nustatomas žalos atlyginimas dėl teisėtai pripažintų veiksmų?

UŽDUOTYS

Policijos departamentas kreipėsi į teismą prašydamas priteisti iš atsakovo S. Jonaičio 19 000 litų, kuriuos departamentas išmokėjo policininkui I. Petraičiui kaip kompensaciją už sužalojimą tarnyboje, nes neblaivus S. Jonaitis, suduodamas lenta I. Petraičiui, jį sužalojo. Nuo smūgio lūžo I. Petraičio delno kaulas. Atsakovas atsikirtė, kad žala yra tiesiogiai padaryta I. Petraičiui ir tik jis turi teisę gauti žalos atlyginimą, o tarp ieškovo sumokėtos kompensacijos ir sužalojimo nėra priežastinio ryšio.

2003 m. AB „Tinklai“ per nelaimingą atsitikimą buvo sužalotas Z. Butkus. Jis neteko 20 proc. darbingumo. „Sodra“ išmokėjo Z. Butkui kompensaciją. Nukentėjusysis pateikė teismui ieškinį dėl neturtinės žalos priteisimo ir atsakovais nurodė „Sodrą“, AB „Tinklai“ ir R. Krasį. Be to, „Sodra“ pateikė ieškinį R. Krasiumi dėl Z. Butkui išmokėtos kompensacijos išieškojimo, nes R. Krasys buvo pripažintas kaltu ir nuteistas dėl saugos darbe reikalavimų nesilaikymo, sukėlusio nelaimingą atsitikimą.

AB „Elektros tiekimas“ kreipėsi į Tauragės apskrities viršininko administraciją dėl leidimo per R. Saukaičio ir E. Kojelio žemės sklypus nutiesti elektros perdavimo linijų. Tauragės apskrities viršininkas išleido įsakymą, kuriuo leidimas buvo duotas. Žemės sklypų savininkai įsakymo neginčijo, bet pateikė ieškinį AB „Elektros tiekimas“ ir Tauragės apskrities viršininko administracijai dėl nuostolių atlyginimo. Jie nurodė, kad dėl elektros perdavimo linijų tiesimo patiria nuostolių, kuriuos AB „Elektros tiekimas“ atlyginti atsisakė, o Tauragės apskrities viršininko įsakymu jie nebuvo nustatyti.

LITERATŪRA

1. Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
2. Advokatūros įstatymas // Valstybės žinios. 2004. Nr. 50-1632.
3. Antstolių įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 53-2042.
4. Audito įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 60-1916.
5. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.

6. Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 94-4246.
7. Gyventojų indėlių bankrutuojančiuose bankuose dalinio kompensavimo laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 20-519.
8. Indėlių ir išpareigojimų investuotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 65-2635.
9. Notariato įstatymas // Valstybės žinios. 1992. Nr. 28-810.
10. Smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas // Valstybės žinios. 2005. Nr. 85-3140.
11. Statybos įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 32-788.
12. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 56-1977.
13. Žemės įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. 34-620.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2005 m. gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235.
15. 1984 m. kovo 18 d. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliucija Nr. 84(15).
16. 2004 m. balandžio 29 d. Europos Tarybos direktyva 2004/80/EB dėl kompensacijos nusikaltimų aukoms.
17. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
18. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
19. Čepinskis J., Raškinis D., Stankevičius R. ir kt. Draudimas. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 1999.
20. Kontautas T. Civilinės atsakomybės draudimas: nukentėjusiojo asmens teisė į draudimo išmoką // Teisė. 2003. Nr. 49. P. 66–73.
21. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
22. Perkauskas A. Užsieniečių nuosavybės nusavinimo sąlygos pagal bendrąją tarptautinę teisę // Teisės problemos. 2000. Nr. 1 (27). P. 71–92.
23. Rudzinskas A. Nusikalstama veika padarytos žalos atlyginimas: lyginamieji aspektai // Justitia. 2001. Nr. 3. P. 15–17, 28–29.
24. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
25. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2002 02 07, Nr. 3K-7-351, A. S. Mačius v. K. Balsienė, kat. 39.4.
2. 2002 09 23, Nr. 3K-3-959, Klaipėdos m. savivaldybė v. D. Lisauskienė, kat. 25.4.
3. 2003 06 23, Nr. 3K-3-730, „Apollo Melkprodukten b.v.“ v. UAB DK „Lindra“, kat. 54.
4. 2003 12 01, Nr. 3K-3-1150, O. Dubnikova v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 21.2.2.9.
5. 2004 04 05, Nr. 3K-3-250, V. Abramov v. UAB DK „Lindra“, kat. 67.
6. 2004 04 14, Nr. 3K-3-268, UAB „Algava“ v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 67.
7. 2004 06 23, Nr. 3K-3-371, D. Bagdonienė v. J. Ivanovas, kat. 39.4.
8. 2004 06 28, Nr. 3K-3-394, AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Ergo Lietuva“, kat. 67.
9. 2004 07 12, Nr. 3K-3-367, G. Tamašauskienė v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 31.3.1.
10. 2004 09 29, Nr. 3K-3-475, D. Misėkienė v. R. Oganezov, kat. 39.6.2.2.
11. 2004 10 06, Nr. 3K-3-521, UAB „Žemaitijos granitas“ v. UAB „IF draudimas“, kat. 31.4.

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PRIEVOLĖS ELEMENTAI CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS FORMOS

Civilinės atsakomybės kaip prievolinio teisinio santykio elementai yra:

1. šalys;
2. dalykas;
3. turinys.

Prievolės dėl žalos padarymo šalys – kreditorius ir skolininkas.

Kreditorius yra žalos atlyginimo prievolės dalyvis, kuriam priklauso teisė reikalauti atlyginti žalą (CK 6.1 str.). Tokią teisę suteikia įstatymas arba sutartis. Kreditorius ne visada yra žalą arba nuostolius patyręs asmuo.

Skolininkas yra žalos atlyginimo prievolės dalyvis, kuriam pagal įstatymą arba sutartį tenka pareiga atlyginti žalą (CK 6.1 str.). Tai gali būti sutarties dalyvis arba kitas asmuo, kurį įstatymas arba jį saistanti sutartis numato atsakingą už žalą. Skolininkas ne visada sutampa su žalą arba nuostolius padariusiu asmeniu.

Prievolės dėl žalos atlyginimo dalykas yra turtas arba pinigai. Turtas perduodamas, pagaminamas ar atkuriamas žalos atlyginimui natūra. Pinigai sumokami nuostoliams atlyginti.

Prievolės dėl žalos atlyginimo turinys yra prievolės dalyvių veiksmai įgyvendinant teises ir vykdant pareigas, nukreiptas žalai atlyginti. Tai civilinės atsakomybės formos.

Kreditorius turi teisę reikalauti ištaisyti sugadinimus arba pakenkimus, atkurti ar atlyginti turto sunaikinimą natūra arba sumokėti nuostolius pinigais (CK 6.281 str.).

Skolininkas turi pareigą veikti, kad būtų atlyginta žala tokiu būdu, kurį numato įstatymas ir kurį pagrįstai pasirinko kreditorius.

Civilinės atsakomybės formos:

1. žalos (nuostolių) atlyginimas;
2. netesybų sumokėjimas.

Civilinės atsakomybės formų skirtumai:

1. skirtingos galimybės taikyti sutartinės ir deliktinės civilinės atsakomybės atvejais (pvz., deliktinės atsakomybės atveju mokėti netesybas neįmanoma);

2. skirtingas nustatymo pagrindas (pvz., netesybų dydis priklauso nuo teisės pažeidimo pavojingumo laipsnio, jos skaičiuojamos nuo neįvykdytos prievolės dalies);

3. skirtingas įrodinėjimas (pvz., palūkanos priteisiamos kaip nuostoliai, kurių buvimas įstatymo arba sutarties numatytu dydžiu preziumuojamas);

4. skirtingos civilinės atsakomybės sąlygos (pvz., pareiga atlyginti netesybas atsiranda esant neteisėtiems veiksams ir kaltei, o pareiga atlyginti nuostolius – neteisėtiems veiksams ir kaltei, žalai ir priežastiniam neteisėtų veikslių ir žalos ryšiui (esant tam tikroms išimtims).

5. skirtingi ieškinio senaties terminai (netesybų – sutrumpinti).

6. netesybos žinomos iš anksto, nuostoliai – ne visada.

Žalos atlyginimas natūra:

1. pateikti tos pat rūšies ir kokybės daiktą;

2. pataisyti sužalotą daiktą;

3. kiti atvejai (pvz., iš neteisėtų veikslių gauto turto, daiktų ar kitokios naudos perleidimas).

Ar atlyginti žalą natūra, ar sumokėti nuostolius, renkama pagal alternatyvios prievolės taisykles (CK 6.27 str.) – renkasi skolininkas ir įgyvendina per protingą terminą. To nepadarius pasirinkimo teisė atitenka kreditoriui. Esant ginčui teismas gali tai kontroliuoti (CK 6.281 str.).

Nuostolių sumokėjimas:

1. bendrųjų nuostolių padengimas;

2. pinigais išreikštos žalos, pasireiškusios išlaidomis, sumokėjimas;

3. pinigais išreikštų žalos pašalinimo sąnaudų sumokėjimas;

4. negautų pajamų sumokėjimas;

5. iš neteisėtų veikslių gautų lėšų perleidimas;

6. palūkanų, kaip minimalių nuostolių, sumokėjimas.

Netesybų sumokėjimas:

1. baudos sumokėjimas;

2. delspinigių sumokėjimas.

Nuostolių ir netesybų santykis. Pagal nuostolių ir netesybų santykį skiriamos tokios netesybų rūšys:

1. alternatyvios;

2. įskaitinės;

3. baudinės;

4. išimtinės.

Galiojančiame CK įtvirtintos įskaitinės netesybos.

Palūkanų prigimtis, esmė, funkcijos:

1. palūkanos skirtos kreditoriaus interesams apsaugoti;

2. nuostolių ir palūkanų santykis – palūkanos yra minimalūs nuostoliai;
3. palūkanų ir netesybų santykis yra toks pat kaip ir nuostolių bei netesybų;
4. palūkanų funkcija civilinėje atsakomybėje yra kompensavimo;
5. palūkanų dydis gali būti nustatomas įstatymu arba sutartimi.

Palūkanų mokėjimas:

1. minimalūs nuostoliai už pinigines prievolės įvykdymo termino praleidimą;
2. procesinės palūkanos už priteistą sumą nuo bylos iškėlimo teisme iki teismo sprendimo visiško įvykdymo;
3. sutarties atveju – už nuostolius nuo prievolės neįvykdymo momento, jeigu sutartyje nenumatyta ko kita.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kodėl civilinės atsakomybės kreditorius ir skolininkas nėra vien žala (nuostolius) patyrę ar juos padarę asmenys?
2. Kas sudaro žalos atlyginimo prievolės dalyką?
3. Kokios yra civilinės atsakomybės formos, kokie jų skirtumai?
4. Kokiais būdais žala gali būti atlyginama natūra?
5. Kokiais būdais padengiami nuostoliai?
6. Koks yra nuostolių ir netesybų santykis?
7. Kaip paaikšintumėte terminą „baudinės netesybos“?
8. Kokios yra palūkanų funkcijos?
9. Koks yra nuostolių ir palūkanų santykis?
10. Kaip nustatomas palūkanų dydis?
11. Ar teismas gali, ar privalo kontroliuoti netesybų dydį?
12. Ar teismas turi teisę sumažinti nuostolių dydį?

UŽDUOTYS

UAB „Žinios“ pareiškė ieškinį T. Kazanavičiui ir nurodė, kad 2001 m. perdavė jam pagal sutartį 250 000 litų bei įpareigojo jį nupirkti AB „Garrantas“ akcijų, persirašyti jas savo vardu, o kai UAB „Žinios“ pareikalas – jas perrašyti UAB „Žinios“. Kai UAB „Žinios“ 2001 m. liepą pareikalavo perrašyti akcijas, T. Kazanavičius ilgą laiką vengė susitikimų, paskui pradėjo slapstytis ir dingo. Šiuo metu jis teigia, kad akcijų neturi, bet AB „Garan-

tas“ akcininkų knygoje jis įregistruotas kaip akcininkas. Apskaitos duomenimis, jam 2002–2005 m. buvo išmokėti dividendai – po 12 000 litų per metus. Ieškovas prašė priteisti žalos atlyginimą natūra ir nuostolius – perrašyti akcijas, priteisti atsakovo pasisavintus dividendus ir 1000 litų baudą. Bauda buvo numatyta sutartimi mokėti tuo atveju, jeigu per tris mėnesius nuo pareikalavimo akcijos nebūtų perrašytos. Atsakovas nesutiko su ieškiniu ir nurodė, kad ieškovas praleido ieškinio senaties terminą dėl žalos atlyginimo, todėl negali reikalauti nei akcijų, nei nuostolių, nei baudos.

Ieškovas K. Jakubčionis pareiškė ieškinį T. Ališauskui ir prašė priteisti iš atsakovo 4500 litų vertės kompiuterį su visa įranga žalai atlyginti. Ieškovas nurodė, kad 2005 m. rugsėjį buvo apvogtas jo butas – iš jo dingo kompiuteris. Baudžiamosios bylos tyrimo metu kompiuteris buvo rastas pas atsakovą, kuris tyrėjams aiškino jį pirkęs iš nepažįstamo asmens, nieko nežinojęs apie vagystę, todėl yra sąžiningas įgijėjas. Nagrinėjant bylą išaiškėjo, kad baudžiamojoje byloje tyrėjas nutraukė bylą T. Ališauskui dėl dalyvavimo vagystėje bei sugrąžino iš jo paimtą kompiuterį. T. Ališauskas kompiuterį pardavė nežinomiems asmenims. Tuomet ieškovas pakeitė reikalavimą ir prašė priteisti iš atsakovo 4500 litų, nes tiek kainuoja panašus kompiuteris, o atsakovo kaltė dėl kompiuterio dingimo yra akivaizdi.

Ieškovas Z. Žemaitis pareiškė ieškinį dėl sugriauto statinio atstatymo ir paaiškino, kad 2000 m. nusipirko sodybą Zarasų rajono Kumečių kaime. Su kaimynu M. Karka iškilo ginčas dėl sklypo ribų, o prieš 2 mėnesius jis sužinojo, kad kaimynas nugriovė pirtį. Ji stovėjo ant upelio kranto su kaimynu ginčijamoje teritorijoje. Šiuo metu apskrities viršinininko administracijos sudaryta komisija ir geodeziniai sklypo matavimai patvirtino, kad pirtis stovėjo ieškovo sklypo dalyje. Ieškovas prašė įpareigoti atsakovą atstatyti pirtį iš tokių pat medžiagų – medinę, tokiu pat stogu – skiedrų. Atsakovas nesutiko su ieškiniu ir paaiškino, kad jo veiksmai buvo teisėti, nes dėl sklypo ribų buvo kilęs ginčas ir jis taip pat laiko save pirties savininku. Kai pirko pirtį 1988 m., jam pardavėjas sakęs, kad galėsiąs pirtimi naudotis su kaimynu. Pirtimi nuolat naudojosi, kol ji nepradėjo griūti. Kaimynas pirties nėra teisiškai įregistravęs savo vardu. Pirties atstatymas kainuotų apie 60 000 litų, bet senoji pirtis jau buvo visai supuvusi, ja negalima buvo naudotis, inventorizacijos duomenys dar 1998 m. fiksavo, kad nusidėvėjimas yra 98 proc., ji statyta 1928 m.

Ieškovas UAB „Gija“ pareiškė ieškinį G. Samukui dėl 122 500 litų priteisimo, prašė areštuoti atsakovo turtą ir nurodė, kad G. Samukas 1999 m.

padegė žemės ūkio bendrovės „Lygumai“ sandėlį ir taip padarė žalos. Baudžiamojoje byloje yra žala patvirtinantys dokumentai. Geruoju atlyginti žalos G. Samukas nesutinka. Teismui G. Samukas atsiuntė atsiliepimą, kuriame nurodė, kad jis neteistas dėl žemės ūkio bendrovės „Lygumai“ turto sunaikinimo, o su UAB „Gija“ neturi jokių reikalų. Į tai UAB „Gija“ atsakė pateikdama dokumentus, kad 2000 m. privatizacijos metu ji įgijo dalį privatizuojamos žemės ūkio bendrovės „Lygumai“ turto, tarp kurio paminėti ir G. Samuko nesumokėti 122 500 litų. Tačiau G. Samukas teisme pareiškė, kad toks teisių perdavimas jo neįpareigoja, nes žemės ūkio bendrovė „Lygumai“ nebuvo likviduota, ji veikia ir šiuo metu. Kad jam reikalavimą gali pareikšti UAB „Gija“, su juo niekas nekalbėjo ir jo neinformavo. G. Samukas teismo pareikalavo, kad būtų panaikintas jo turto areštas.

V. Petraitis 2005 m. rugsėjį kreipėsi į teismą ir nurodė, kad 2002 sausį pagal raštelį paskolino T. Žukauskienei 24 000 litų. Jame T. Žukauskienė parašė, kad skolą gražins per trejus metus. Nors sutartyje palūkanos nebuvo aptartos, tačiau šalys dėl jų susitarė žodžiu, ir T. Žukauskienė kas mėnesį dvejus metus mokėjo po 1000 litų kas mėnesį. Tai rodo jos ranka daryti įrašai kitoje paskolos raštelių originalo pusėje. Vėliau ji nustojo mokėti palūkanas ir ėmė slapstyti. Raštelyje buvo numatyti delspinigiai – po 0,5 proc. per dieną, skaičiuojami nuo pasiskolintos sumos, jeigu suėjus sutartam skolos gražinimo terminui pinigai nebūtų gražinti. Ieškovas prašė priteisti 24 000 litų skolos, 1000 litų palūkanų už vienerius metus ir delspinigius – po 0,5 proc. per dieną nuo bylos iškėlimo teisme dienos iki visiško teismo sprendimo įvykdymo. Atsakovė atsiliepime į ieškinį nurodė, kad mokėdama kas mėnesį po 1000 litų ji skolą gražinusi. Raštelis negalioja, nes nepatvirtintas notaro. Jame ji rašė, kad moka palūkanas, nes manė, kad gražina skolą. Kadangi nieko neskolinga, tai delspinigiai negali būti skaičiuojami. Be to, palūkanoms ir delspinigiams praleistas ieškinio senaties terminas.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
3. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
4. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

5. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
6. Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003.
7. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
8. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
9. Magnus U. Unification of Tort Law: Damages (Principles of European Tort Law, Volume 5). Springer, Wien/New York, 2001.
10. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
11. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
12. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
13. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Суханов Е. А. Москва: БЕК, 2000.
14. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса РФ. Москва: Гардарика, 1996.

EUROPOS ŽMOGAUS TEISIŲ TEISMO SPRENDIMAI

1. 2003 03 06, Nr. 41510/98, S. Jasiūnienė prieš Lietuvą.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2004 01 07, Nr. 3K–3–19, AB „VST“ v. A. Jonaitis, kat. 39.6.2.13.
2. 2004 06 28, Nr. 3K–3–394, AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „ERGO Lietuva“, kat. 67.
3. 2005 04 11, Nr. 3K–3–258, E. Petrauskas v. Šeduikienė, kat. 35.3.6.
4. 2005 04 25, Nr. 3K–3–273, L. Briedienė v. Č. Gaudinskas, kat. 36.1.
5. 2005 06 06, Nr. 3K–3–316, VĮ Klaipėdos valstybinio Jūrų uosto direkcija v. UAB „Ferteksos transportas“, kat. 36.1.
6. 2006 06 05 Nr. 3K–3–373, L. G. ir G. I. v. antstolė A. R. Žičkuvienė, kat. 35.3.6; 44.3.
7. 2007 10 12, Nr. 3K–7–304, J. N. v. T. M. (T. M.) ir V. M., kat. 42.4; 36.1.
8. 2007 11 19, Nr. 3K-3-503, UAB „Schmitz Cargobull Baltic“ v. UAB „Vilniaus universaliųjų metalo konstrukcijų gamykla“, kat. 36.1.

IKISUTARTINĖ, SUTARTINĖ IR DELIKTINĖ CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Ikisutartinė civilinė atsakomybė

Tai yra turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad šalis pažeidžia pareigą sąžiningai elgtis esant ikisutartiniams santykiams, ir kurios viena šalis turi teisę reikalauti atlyginti nuostolius, o kita šalis privalo atlyginti dėl nesąžiningo elgesio padarytus nuostolius.

Culpa in contrahendo doktrina (1861 m. teoriją suformulavo R. Ihering).

Doktrinos esmė – šalių pareiga elgtis sąžiningai atsiranda nuo ikisutartinių santykių pradžios. Bet koks kaltas šalies veiksmas ikisutartiniuose santykiuose yra pagrindas taikyti civilinę atsakomybę.

Ikisutartinės civilinės atsakomybės formos:

1. tiesioginės žalos (nuostolių) atlyginimas;
2. prarastos galimybės piniginės vertės priteisimas;
3. skolininko gautos naudos priteisimas.

Ikisutartinės civilinės atsakomybės pagrindai:

1. žala (nuostoliai);
2. neteisėti veiksmai: teisinės pareigos pažeidimas – nesilaikymas reikalavimo elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose;
3. priežastinis neteisėtų veiksmų ir žalos (nuostolių) ryšys;
4. kaltė.

Žalos ypatumai taikant civilinę atsakomybę ikisutartiniuose santykiuose. Žala – tai tiesioginė žala, tiesioginiai nuostoliai, skolininko gauta nauda, prarastos galimybės piniginė vertė.

Neteisėtų veiksmų ypatumai taikant civilinę atsakomybę ikisutartiniuose santykiuose. Neteisėti veiksmai – tai teisinės pareigos elgtis sąžiningai ikisutartiniuose santykiuose pažeidimas. Teisinė pareiga ikisutartiniuose santykiuose apibrėžta CK 6.163 str.:

1. 1 d. „šalys privalo elgtis sąžiningai ir esant ikisutartiniams santykiams“;
2. 3 d. „šalis, kuri pradeda derybas dėl sutarties sudarymo ir derasi nesąžiningai, privalo atlyginti kitai šaliai padarytus nuostolius. Laiko-

ma, kad derybos pradedamos ar deramasi nesąžiningai, kai derybų šalis neturi tikslo sudaryti sutartį, taip pat atlieka kitus sąžiningumo kriterijų neatitinkančius veiksmus“.

Sąžiningumo pareiga ikisutartiniuose santykiuose gali būti pažeidžiama šiomis formomis:

- derybos pradedamos neturint tvirtų ketinimų sudaryti sutartį;
- atsisakoma atnaujinti arba pratęsti sutartį, kai kita šalis turėjo pakankamą pagrindą tikėti duotu pažadu ją tęsti;
- derybos nutraukiamos be pakankamo pagrindo, kai kita šalis turėjo pakankamą pagrindą manyti, kad sutartis bus sudaryta;
- derybos vilkinamos;
- nevykdomi arba nepagrįstai ginčijami preliminarūs susitarimai;
- derybose naudojamos neteisėtos priemonės (prievarta, grasinimai, ekonominis spaudimas, nesąžininga konkurencija);
- nepateikiama informacija (nutylima);
- teikiama tikrovės neatitinkanti (melaginga, iškreipta, klaidinanti) informacija;
- neinformuojamas partneris apie derėjimąsi su keliais asmenimis iš karto;
- atskleidžiama derybų metu gauta konfidenciali informacija.

Derybų etapai ir pažeidimų juose reikšmė:

1. Pirminis – informacinis:
keičiantis siūlymais paprastai nesukuriama tarpusavio teisių ir pareigų. Naudojami informaciniai, procedūriniai dokumentai.
2. Patvirtinimo – vidurinysis:
gali būti susitariama dėl sutarties sudarymo. Naudojami garantiniai dokumentai, ketinimų protokolai. Gali sukurti tarpusavio teises ir pareigas.
3. Baigiamasis etapas:
suderinamos esminės sutarties sąlygos. Gali būti sudaromi preliminarūs dokumentai, preliminarūs sutartys. Atsiranda tarpusavio teisės ir pareigos. Nepagrįstas atsisakymas sudaryti sutartį sukelia neigiamas teises pasekmes.

Sutartinė civilinė atsakomybė

Tai turtinė prievolė, kuri atsiranda dėl to, kad neįvykdoma arba netinkamai įvykdoma sutartis, kurios viena šalis turi teisę reikalauti nuostolių atlyginimo ar netesybų (sumokėti baudą, delspinigius), o kita šalis privalo atlyginti dėl sutarties neįvykdymo ar netinkamo įvykdymo padarytus nuostolius arba sumokėti netesybas (baudą, delspinigius) (CK 6.245 str. 3 d.).

Deliktinė civilinė atsakomybė

Tai turtinė prievolė, atsirandanti dėl žalos, kuri nesusijusi su sutartiniais santykiais, išskyrus atvejus, kai įstatymai nustato, kad deliktinė atsakomybė atsiranda ir dėl žalos, susijusios su sutartiniais santykiais (CK 6.245 str. 4 d.).

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės panašumai:

1. turtinis pobūdis;
2. pagrindinė funkcija – kompensacijos;
3. jų taikymas nepanaikina galimybės taikyti kitas teisinės atsakomybės rūšis ir kitus civilinius teisinius gynimo būdus;
4. naujumas egzistuojančios sutarties arba delikto požūriui;
5. skolininkas patiria neigiamus turtinius padarinius.

Sutartinės ir deliktinės atsakomybės skirtumai:

1. skirtingas atsakomybės atsiradimo pagrindas;
2. nevienodi tikslai (sutartinės atsakomybės tikslas – užtikrinti pažado įgyvendinimą, o deliktinės – užtikrinti *status quo*);
3. skirtingos atsakomybės formos;
4. skirtingas atsakomybės sąlygų taikymas;
5. skirtingas atsakomybės dydis ir nustatymas;
6. nevienodos galimybės apdrausti civilinę atsakomybę;
7. skirtingi ir nevienodai taikomi ieškinio senaties terminai.

Įstatymas numato atvejus, kai pažeidus sutartį taikoma civilinė atsakomybė pagal deliktinės atsakomybės taisyklės.

Yra atvejų, kai galima taikyti ir sutartinę, ir deliktinę civilinę atsakomybę. Tai vadinamieji sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos atvejai. Pagrindiniai sprendimo variantai:

1. konkurencija neleidžiama (t. y. taikoma išimtinės atsakomybės taisyklė, arba *non-cumul*, pvz., Prancūzijoje, Belgijoje);
2. konkurencija leidžiama (t. y. taikoma konkurencijos, arba *cumul*, taisyklė, pvz., Vokietijoje);
3. abiejų sistemų taisyklės suliejamos į visumą ir taip sukuriama nauja gynimo priemonė (angl. *contort*).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kas yra ikisutartinė civilinė atsakomybė?
2. Nuo kada atsiranda ikisutartinė civilinė atsakomybė?
3. Kokios yra šalių pareigos derybų metu?

4. Kokie yra ikisutartinės civilinės atsakomybės pagrindai?
5. Pagal ką civilinė atsakomybė skirstoma į sutartinę ir deliktinę?
6. Kokie yra sutartinės ir deliktinės atsakomybės pagrindiniai skirtumai?
7. Kas yra sutartinė civilinė atsakomybė?
8. Kas yra sutartinės civilinės atsakomybės pagrindas?
9. Kokios yra sutartinės civilinės atsakomybės formos?
10. Ar atsiranda sutartinė civilinė atsakomybė, jei sutartis prieštarauja įstatymui?
11. Ar dėl sutarties pažeidimo atsirandanti atsakomybė visada yra sutartinė?
12. Kas yra deliktinė civilinė atsakomybė?
13. Kas yra deliktinės civilinės atsakomybės pagrindas?
14. Kokios yra deliktinės civilinės atsakomybės formos?
15. Kokiais atvejais pažeidus sutartį atsiranda deliktinė civilinė atsakomybė?
16. Ką reiškia terminas „sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencija“?
17. Kaip sprendžiami sutartinės ir deliktinės atsakomybės konkurencijos atvejai?

UŽDUOTYS

UAB „Autransa“ prašė priteisti draudimo išmoką ir delspinigius iš UADB „Garantas“. Ji nurodė, kad UADB „Garantas“ nuo vagystės apdraustą automobilį išnuomavo tretiesiems asmenims. Nuomos sutarties galiojimo metu automobilis dingo. Tardymo metu paaiškėjo, kad automobilį išsinuomoję asmenys jo neturi. Šiuo metu automobilis yra surastas ir kaip daiktinis įrodymas laikomas milicijoje Riazanėje. Jo savininkė Z. Solovjova pareiškė, kad automobilį nusipirkusi teisėtai ir neketina jo gražinti.

UAB „Autransa“ manymu, draudimo bendrovė nepagrįstai atsisako sumokėti draudimo išmoką. Draudimo bendrovė teigia, kad automobilis buvo ne pavogtas, o pagal nuomos sutartį ieškovo perduotas asmenims, kurie jį nuvairavo į Rusiją ir negražina. Reikalavimai turi būti reiškiama automobilių naudojančioms asmenims dėl turto išreikalavimo.

Vilniuje, Tuskulėnų gatvėje, R. Paulauskas, vairuodamas automobilį, pažeidė Kelių eismo taisyklės ir atsitrenkė į priekyje važiuosį M. Vasiukevičiaus automobilį. Eismo įvykio dalyviai sutarė, kad įvykio kaltininkas yra R. Paulauskas, žalą įvertino 800 litų ir apie eismo įvykį policijai nepranešė.

Čia pat R. Paulauskas parašė raštelį nurodydamas, kad eismo įvykio metu jis padarė 800 litų žalą, kurią pasižadėjo atlyginti per 2 mėnesius. Po 2 mėnesių M. Vasiukevičius pareikalavo pinigų, tačiau įvykio kaltininkas pareiškė, kad pinigų nemokės, nes žalos jis nėra padaręs.

AB „Lektra“ darbuotojai nustatė, kad M. Karka bute vogė elektros energiją. Per patikrinimą jo bute buvo rastas kištukinis lizdas, įrengtas prie elektros skaitiklio. AB „Lektra“ pagal Elektros energijos vartojimo taisykles apskaičiavo padarytą žalą ir pareiškė ieškinį dėl 8229 litų žalos atlyginimo.

M. Karka atsikirto, kad tiek elektros energijos jis nesuvartojo ir neturi mokėti neaišku kaip apskaičiuotos sumos.

AB „Aušra“ sudarė sutartį su UAB „Žara“, kurioje susitarė ateityje parduoti 2 iš 7 pastatų, esančių 3 ha žemės sklype. Sutartyje šalys numatė, kad pirkimo–pardavimo sutartis bus sudaryta po 3 mėnesių, o jai pasirašyti reikiamus dokumentus parengs pardavėjas AB „Aušra“. Prie pastatų numatyta perduoti naudotis 0,6 ha žemės sklypą. Iki pirkimo–pardavimo sutarties sudarymo pardavėjas įsipareigojo parengti žemės sklypo detalų planą pagal šalių pasirašytą schemą. Po trijų mėnesių pardavėjas pranešė, kad nespėjo parengti dokumentų, tam papildomai reikia dar vieno mėnesio. Pirkėjas neprieštaravo. Dar po mėnesio svarstant pirkimo–pardavimo sutarties pasirašymą išaiškėjo, kad patvirtintas 0,45 ha žemės sklypo detalusis planas, tačiau pardavėjas pareiškė, kad naujo detalaus plano parengimas pareikalau papildomai laiko ir lėšų, todėl atsisako tolesnių derybų ir objektų iš viso neparduoda. Pirkėjas pateikė ieškinį atlyginti nuostolius – 11 000 litų dėl kreditavimo sutarties sudarymo ir 6000 litų advokato išlaidų derybų metu. Pardavėjas atsikirto, kad derybos nutrūko pirkėjui atsisakius pirkti pastatus, nuostolių patirta dėl pirkėjo per didelio skubėjimo, nes jis dar per derybas rizikingai sudarė kredito sutartį ir apskritai nutrūkus deryboms nuostoliai nepadengiami.

K. Laumėnas įgaliojo I. Petkų tvarkyti jo reikalus perkant butą iš L. Paulavičienės. I. Petkus sudarė sutartį su L. Paulavičiene dėl buto pirkimo–pardavimo už 80 000 litų. Iš karto buvo sumokėta 40 000 litų, o kita suma turėjo būti sumokėta per 3 mėnesius. Už delsimą atsiskaityti sutartyje buvo numatyta 1000 litų bauda. Laiku neatsiskaičius L. Paulavičienė pareiškė ieškinį K. Laumėnui ir I. Petkui dėl nesumokėtų pinigų ir baudos.

Atsakovai pateikė atsikirtimus, kad bauda yra nepagrįstai didelė, o I. Petkus nurodė, kad jis apskritai neprivalo mokėti nei pinigų, nei baudos, nes sutartį pažeidė K. Laumėnas, kuris nebuvo jam perdavęs lėšų atsiskaityti už butą.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 94-4246.
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus plenarinės sesijos 2006 m. lapkričio 6 d. nutarimas byloje V. Š. v. A. N., A. N., kat. 42.4., 45.1., 45.6.
5. Balčikonis R. Esminio sutarties pažeidimo samprata pagal Lietuvos Respublikos civilinį kodeksą // Jurisprudencija. 2004. Nr. 51(43). P. 47–64.
6. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
7. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
8. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
9. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
10. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996.
11. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
12. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
13. Gerven v. W, Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
14. Raymond Youngs. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
15. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Суханов Е. А. Москва: БЕК, 2000.
16. UNIDROIT principai (2004 m. leidimas) ir jų komentaras interneto adresu <http://www.unidroit.org/english/principles/contracts/main.htm>

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS
TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE**

1. 2001 10 10, Nr. 3K–3–930, AB „Vilniaus elektros tinklai“ v. J. Zaboronok, kat. 39.2.
2. 2002 06 24, Nr. 3K–3–920, A. Butkus v. D. Marčiulynas, kat. 39.6.2.12.
3. 2002 12 12, Nr. 3K–7–1156, Ž. S. v. 553 GNSB, UAB „Biveka“, kat. 31.4.
4. 2003 01 22, Nr. 3K–3–109, V. Petkevičienė v. I. Grabauskienė, kat. 39.6.2.13.
5. 2003 02 15, Nr. 3K–3–218, B. Roščin v. V. Percovskis, kat. 32.4.
6. 2003 05 12, Nr. 3K–3–579, 257-oji DNSB v. UAB „Vilniaus vandėnys“, kat. 37.1.
7. 2004 09 13, Nr. 3K–3–451, V. Maniušienė v. UAB „Progresyvios investicijos“, kat. 37.8.
8. 2003 09 17, Nr. 3K–3–823, BUAB „Ermilas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, kat. 39.6.2.13.
9. 2005 01 19, Nr. 3K–3–38, UAB „Vingio kino teatras“ v. UAB „Eika“, kat. 42.5.
10. 2005 02 28, Nr. 3K–3–79, UAB „Club Baltica“ v. UAB „Alkesta“, kat. 42.4.
11. 2005 03 29, Nr. 3K–7–119, AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R.N., kat. 21.6.

VISIŠKA IR RIBOTA CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ. REGRESAS

Visiška civilinė atsakomybė

Restitutio in integrum principas. Teisingos kompensacijos principas.

Atlyginama žala, tiesioginiai ir netiesioginiai nuostoliai – išlaidos ir negautos pajamos, o įstatymo numatytais atvejais – ir neturtinė žala.

Ribota civilinė atsakomybė

Civilinės atsakomybės ribojimas:

1. įstatymu;
2. sutartimi;
3. teismo nuožiūra.

Šalių galimybės ir draudimai riboti civilinę atsakomybę:

1. Šalys gali numatyti atleidimo nuo civilinės atsakomybės arba jos netaikymo visiškai ar iš dalies pagrindus nepažeisdamos imperatyvių įstatymo nuostatų.
2. Draudžiama apriboti ir panaikinti civilinę atsakomybę:
 - už sveikatos sužalojimą,
 - už gyvybės atėmimą,
 - neturtinę žalą,
 - imperatyviomis įstatymo nuostatomis nustatytą civilinę atsakomybę, jos formą arba dydį.
3. Negalioja šalių susitarimas dėl civilinės atsakomybės už nuostolius, padarytus dėl tyčios ir didelio neatsargumo, netaikymo ar jos dydžio ribojimo.

Teismo nuožiūra gali būti taikoma ribota atsakomybė:

Mažinimo kriterijai:

- atsakomybės prigimtis,
- turtinė šalių padėtis,
- šalių tarpusavio santykiai,

- nuostolių dydis,
- prievolės įvykdymo laipsnis,
- kiti teismo pripažinti kriterijai, jeigu dėl visiško nuostolių atlyginimo gali atsirasti nepriimtinių ir sunkių pasekmių.

Sumažinimo mastai:

1. sumažinti nuostoliai negali būti mažesni už draudimo sumą, kuria skolininko civilinė atsakomybė buvo ar privalėjo būti apdrausta;
2. nemažinamos jau sumokėtos netesybos.

Civilinės atsakomybės ribojimo būdai:

1. apribojant išieškomų nuostolių rūšis;
2. apribojant išieškomų nuostolių dydį;
3. apribojant pagal kreditoriaus kaltę.

Regresinė civilinė atsakomybė

Regresinė civilinė atsakomybė – tai išvestinė prievolė, atsirandanti iš įstatymo arba sutarties, pagal kurią kreditorius (regredentas) turi teisę reikalauti iš kalto skolininko (regresato) to, ką jis įvykdė trečiajam asmeniui už skolininką.

Regresinės atsakomybės bruožai:

1. kyla iš įstatymo arba sutarties;
2. taikoma kaltam asmeniui;
3. dalinis pobūdis;
4. taikomos teisės normos, kurias reguliuoja regredento ir regresato santykius, arba juos saistanti sutartis.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kaip suprantamas visiško nuostolių atlyginimo principas?
2. Kas gali riboti civilinę atsakomybę?
3. Kokios yra šalių galimybės riboti civilinę atsakomybę?
4. Iki kiek gali būti ribojama civilinė atsakomybė?
5. Kokie teisės aktai numato ribotą civilinę atsakomybę ir kaip ją riboja?
6. Kokių pagrindų atsiranda regresinė civilinė atsakomybė?
7. Kaip vadinamos šalys esant regresinei civilinei atsakomybei?
8. Kokie yra regresinės civilinės atsakomybės ypatumai?
9. Kokios teisės normos taikomos regresiniuose santykiuose?
10. Kokie yra regreso taikymo ypatumai, kai yra kreditoriaus kaltės?
11. Kokie yra regresinių santykių ypatumai esant skolininkų daugumai?

12. Kokie yra regresio ypatumai esant skolininkų daugetui ir vieno iš skolininkų nemokumui?
13. Kada atsiranda teisė į regresą?

UŽDUOTYS

A. Drašutis, būdamas neblaivus (1,51 promilės), susiruošė grįžti namo savo automobiliu. Kadangi pats vairuoti negalėjo, tai leido juo važiuoti R. Simučiu, kuris irgi buvo neblaivus (1,25 promilės). Pastarasis kelyje nesuvaldė automobilio, išvažiavo į priešingą eismo juostą ir susidūrė su UAB „Vytras“ automobiliu „Ford Mondeo“. Kadangi R. Simučio vairuojamas automobilis buvo apdraustas civilinės atsakomybės draudimu, draudimo kompanija išmokėjo UAB „Vytras“ 29 230 litų dydžio draudimo išmoką ir pranešė A. Drašučiu bei R. Simučiu, kad jie privalo padengti draudimo kompanijos išlaidas. Šie neatsiliepė į raginimą atlyginti žalą. Pateikus ieškinį teismui, jie nurodė, kad neturi lėšų pragyventi, žalos atlyginti negali. A. Drašutis paaiškino, kad turto neturi, gyvena su tėvais, o šiuo metu atlieka karinę tarnybą. R. Simutis teigė, kad turto neturi, gyvena kartu su tėvais, motina yra invalidė, šeimoje, be jo, yra penki vaikai. Nurodytais pagrindais abu atsakovai prašė teismo sumažinti priteistiną iš jų žalos atlyginimą.

Trakų rajono vyriausiasis prokuroras pateikė ieškinį dėl žalos atlyginimo už Rūdiškių miškų urėdijai priklausančios medienos pasisavinimą ir nurodė, kad A. Pocius ir S. Kiškis buvo nuteisti už kaltininkui patikėto turto iššvaistymą ir turto pasisavinimą. Teismo metu jie atlygino žalą, kuri buvo apskaičiuota kaip pagrobtos medienos vertė, tačiau liko nepriteisti nuostoliai dėl to, kad miškų urėdija sumokėjo delspinigius įmonei „Lietmedis“ už tai, jog neįvykdė medienos pirkimo–pardavimo sutarties numatytu laiku. Šių nuostolių suma sudaro 4560 litų. Nesutikdami su reikalavimu A. Pocius ir S. Kiškis nurodė, kad jų veiksmai neturėjo įtakos vykdant sutartį, miškų urėdija galėjo pateikti medieną, nes turėjo jos kituose sandėliuose, arba galėjo papildomomis sąnaudomis, bet ne už tokią didelę sumą greitai iškirsti medienos ir sutartį įvykdyti laiku.

L. Balsys ir A. Kiesus, dirbdami AB „Sodai“ nurodymu Vilniuje, užvertė nugenėtas medžių šakas ant V. Simaškienės namo ir padarė 7500 litų dydžio žalą. Ją atlyginusi AB „Sodai“ kreipėsi į teismą dėl atlygintos žalos dydžio išieškojimo iš savo darbininkų.

Savivaldybės turto valdymo skyriuje nebuvo užregistruotas ir pradingo J. Čepaičio pareiškimas dėl kompensacijos už šildymą jam skyrimo. Šilumos tiekėjas prisiteisė iš J. Čepaičio delspinigius, kuriuos šis vėliau prisiteisė iš savivaldybės. Tarnybinio patikrinimo metu buvo nustratyta, kad netinkamai tarnybos pareigas atliko inspektorė I. Laukaitytė, todėl buvo kreiptasi į teismą su regresiniu ieškiniu.

D. Klimo vairuojamas automobilis išvertė degalinės kolonėlę. Dėl to kilęs gaisras nuniokojo greta stovėjusį I. Saulienės gyvenamąjį namą. Ši prisiteisė 15000 litų nuostolių atlyginimą iš D. Klimo ir UAB „Degalai“, eksploatuojančios degalinę. Tačiau nuostoliai buvo išieškoti tik iš UAB „Degalai“. Ši kreipėsi dėl visos nuostolių sumos išieškojimo iš D. Klimo. Klimas nesutiko su ieškiniu ir nurodė, kad degalinėje nebuvo laikomasi priešgaisrinės saugos taisyklių.

Geležinkelio stotyje nuo bėgių nuvirto 3 traukinio sąstato vagonai ir iš jų išsiliejo mazutas. Gamtai buvo padaryta 233 455 litų dydžio žala. Dėl padarytų pažeidimų AB „Kelias“ brigadininkas I. Ternovas teismo buvo pripažintas kaltu ir nuteistas, o padalinio vadovas A. Papšys, darbininkai J. Mikulis ir A. Sviridko nubausti drausmine tvarka. Baudžiamojoje byloje aplinkos apsaugos departamentas prisiteisė gamtai padarytą žalą ir po 3 metų AB „Kelias“ ją atlygino. Dar po metų AB „Kelias“ kreipėsi į teismą ir prašė iš visų darbuotojų priteisti žalos sumą regreso tvarka.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Karių materialinės atsakomybės įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 64-1928.
4. Darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.
5. 1963 m. Vienos konvencija dėl civilinės atsakomybės už branduolinę žalą // Valstybės žinios. 1993. Nr. 72-1345.
6. 1992 m. Tarptautinė konvencija dėl civilinės atsakomybės už taršos nafta padarytą žalą // Valstybės žinios. 2000. Nr. 43-1224.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenių sužalojus, kitaip pakenkus jo

- sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1997. Nr. 5/6.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 27 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“ ir apžvalga // Teismų praktika. 2000. Nr. 13.
 9. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
 10. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
 11. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
 12. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
 13. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996.
 14. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
 15. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
 16. Raymond Youngs. English, French and German comparative law. London/Sydney, Cavendish Publishing Ltd, 1998.
 17. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Суханов Е. А. Москва: БЕК, 2000.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 1999 06 23, Nr. 3K–3–344, R. Bartusevičius v. A. Binka, kat. 43.
2. 2003 12 01, Nr. 3K–3–1150, O. Dubnikova v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 37.6.
3. 2003 12 08, Nr. 3K–3–1177, VĮ Valstybės turto fondas v. UAB „Bandužiai“, kat. 39.2.3.
4. 2004 05 12, Nr. 3K–3–304, Panevėžio m. savivaldybė v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 31.2.
5. 2004 11 16, Nr. 3K–7–466, AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Senovė“ ir kt., kat. 39.2.4.

6

DALINĖ, SOLIDARI IR SUBSIDIARI CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ

Esant skolininkų daugtui atsakomybė skirstoma pagal jų pareigų jiems paskirstymą:

1. dalinė ir solidari pagal pareigų apimtį;
2. pagrindinė ir papildoma (subsidiari) pagal eiliškumą.

Dalinė civilinė atsakomybė

Tai pagrindinė taisyklė esant skolininkų daugtui.

Dalinės civilinės atsakomybės požymiai:

1. Kiekvienas skolininkas privalo įvykdyti tik savo dalį.
2. Kiekvieno skolininko dalis proporcinga jo kaltės laipsniui. Išimtis numato įstatymai, sutartis. Jei neįmanoma nustatyti kiekvieno skolininko kaltės dydžio, dalys laikomos lygiomis.
3. Ieškinio pareiškimas vienam skolininkui nutraukia ieškinio senaties termino eigą tik jam.
4. Vieno skolininko nemokumas neturi įtakos kitų skolininkų nemokumui.
5. Dalinė civilinė atsakomybė yra neprivalomo procesinio bendrininkavimo pagrindas.
6. Daliniams skolininkams, kurie nebuvo įtraukti į bylą, teismo sprendimas neturi *res judicata* galios.

Solidarioji civilinė atsakomybė

Atsiranda tik įstatymo arba sutarties pagrindu arba prievolės dalykui esant nedaliam.

Solidariosios civilinės atsakomybės požymiai:

1. Solidarioji civilinė atsakomybė nepreziumuojama, išskyrus įstatymo numatytas išimtis.
2. Kreditorius turi teisę reikalauti žalą atlyginti tiek iš visų skolininkų bendrai, tiek iš bet kurio iš jų visiškai arba iš dalies.

3. Skolininkai yra įpareigoti iki to laiko, kada bus įvykdyta visa prievolė.

4. Jeigu civilinės atsakomybės prievolę įvykdo vienas iš skolininkų, tai dėl prievolės įvykdymo kreditoriui ji baigiasi visiems bendraskoliams.

5. Kreditorius gali atsisakyti taikyti solidariają atsakomybę vienam iš bendraskolių priimdamas jo dalinį įvykdymą ir pakvitavime tai nurodydamas.

6. Vieno iš bendraskolių nemokumas neturi įtakos solidarios atsakomybės taikymui – atsakomybė solidariai taikoma mokiems bendraskoliams. Bendraskolio nemokumas turi įtakos bendraskolių tarpusavio santykiams regrese – mokūs regresatai pasiskirsto ir padengia nemokaus regresato dalį solidarią prievolę įvykdžiusiam regredientui.

7. Regredentas turi teisę regreso tvarka reikalauti iš visų kitų bendraskolių (regresatų) dalimis to, ką jis įvykdė, atskaičius savo dalį. Regresatų atsakomybė dalinė, jei kitaip nenumato įstatymas arba sutartis. Regresatams tenkančios dalys proporcingos jų kaltei. Jei kaltės negalima nustatyti, tai dalys yra lygios.

8. Solidarioji civilinė atsakomybė dėl paveldėjimo tampa dalinė, išskyrus, kai prievolė yra nedali.

9. Jei civilinę atsakomybę pripažįsta vienas iš solidarių bendraskolių, tai pripažinimas taikomas ir kitiems bendraskoliams.

10. Ieškinio senaties taikymo ypatybės esant solidariajai civilinei atsakomybei:

- veiksmai, kuriais nutraukiamas ieškinio senaties terminas vienam iš bendraskolių, turi tokią pat reikšmę visiems bendraskoliams;
- ieškinio senaties termino sustabdymas vienam iš bendraskolių nesusabdo šio termino kitiems bendraskoliams;
- vieno iš solidariųjų skolininkų atsisakymas reikalauti taikyti ieškinio senatį neturi įtakos kitiems bendraskoliams santykiuose su kreditoriumi. Jų tarpusavio santykiuose toks atsisakymas taikomas.

11. Solidarioji civilinė atsakomybė yra privalomo procesinio bendrininkavimo pagrindas.

12. Teismo sprendimas byloje tarp kreditoriaus ir vieno iš solidarių bendraskolių turi įtakos ir kitiems bendraskoliams.

13. Jei civilinė atsakomybė atsiranda dėl bendraskolio kaltės neįvykdžius prievolės, tai kiti bendraskoliai neatleidžiami nuo pareigos atlyginti nuostolius, bet papildomus nuostolius atlygina tik kaltasis bendraskolis.

Pagrindinė civilinė atsakomybė

Pagrindinė civilinė atsakomybė yra tiesioginio skolininko prievolė pirmajam atlyginti žalą (nuostolius). Tiesioginis skolininkas yra asmuo, kuriam pagal sutartį arba įstatymą pirmam privalu įvykdyti žalos atlyginimo prievolę.

Subsidiari civilinė atsakomybė

Subsidiarios civilinės atsakomybės požymiai:

1. Taikoma įstatymų arba sutarties numatytais atvejais.
2. Taikoma tik esant pagrindinei civilinei atsakomybei. Kreditorius neturi teisės reikalauti atlyginti nuostolius iš subsidiaraus skolininko, jeigu savo reikalavimą gali patenkinti įskaitydamas priešpriešinį pagrindinio skolininko reikalavimą.
3. Taikoma asmeniui, kuris nėra pagrindinis skolininkas.

Subsidiarios civilinės atsakomybės įgyvendinimo sąlygos ir tvarka:

1. Prieš reikšdamas reikalavimą subsidiariam skolininkui kreditorius turi pareikšti reikalavimą dėl nuostolių atlyginimo pagrindiniam skolininkui. Reikalavimas reiškiamas nebūtinai teismo tvarka.
2. Įgyjama teisė į papildomą skolininką, jei pagrindinis skolininkas:
 - atsisakė atlyginti nuostolius;
 - per protingą laiką nedavė atsakymo į reikalavimą.

Subsidiaraus skolininko teisės ir pareigos

Subsidiarus skolininkas turi teisę į regresą, jei įstatymas arba sutartis nenumato kitaip.

Subsidiarus skolininkas turi šias pareigas:

1. Subsidiariai atsakingas skolininkas, prieš atlygindamas nuostolius kreditoriui, turi išpėti pagrindinį skolininką. Kitu atveju: 1) pagrindinis skolininkas gali reikšti subsidiariam skolininkui visus atsikirtimus, kuriuos jis būtų galėjęs reikšti kreditoriui, 2) jei pagrindinis skolininkas įvykdė prievolę, tai subsidiarus papildomasis skolininkas neturi regreso teisės į pagrindinį skolininką.
2. Subsidiarus skolininkas pareiškus jam ieškinį dėl nuostolių atlyginimo turi patraukti dalyvauti byloje ir pagrindinį skolininką. Kitu atveju teismo sprendimas nedalyvavusiam byloje pagrindiniam skolininkui neturės *res judicata* galios.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokia pagrindinė civilinės atsakomybės paskirstymo pagal apimtį taisyklė esant skolininkų daugumai?
2. Kas nustato šios taisyklės išimtis?
3. Pagal ką nustatomas dalies dydis?
4. Kaip paveldima solidari prievolė?
5. Kokią įtaką turi skolininko nemokumas dalinės ir solidariosios atsakomybės atvejais?
6. Kokios yra ieškinio senaties termino taikymo ypatybės dalinės ir solidariosios atsakomybės atvejais?
7. Kokie yra procesinių teisinių pasekmių skirtumai dalinės ir solidariosios atsakomybės atvejais?
8. Kaip sprendžiami solidariųjų bendraskolių tarpusavio reikalavimai?
9. Ar subsidiari civilinė atsakomybė yra netiesioginė civilinė atsakomybė?
10. Kokiomis sąlygomis įgyjama reikalavimo teisė į subsidiarų skolininką?
11. Kaip įgyvendinama reikalavimo teisė į subsidiarų skolininką?
12. Ar subsidiarius skolininkas turi regreso teisę?
13. Kokios yra subsidiaraus skolininko pareigos pareikalavus atlyginti nuostolius ir pareiškus ieškinį?
14. Kokios atsiranda pasekmės subsidiariam skolininkui nevykdant pareigų, susijusių su reikalavimo ar ieškinio jam pareiškimu?

UŽDUOTYS

Šiaulių regiono aplinkos apsaugos departamentas nurodė, kad AB „Mažeikių nafta“ turi atlyginti 135 244 litų dydžio žalą dėl aplinkos užteršimo, nes 2003 m. vasarį Joniškio rajono Satkūnų kaimo gyventojas M. Kalkauskas pragrėžė naftotieki Novopolockas–Mažeikiai ir iki 2003 m. rugsėjo nafta iš trasos tekėjo į melioracijos griovį bei Sidabros upelį, susigėrė į gruntą. Įmonė nesutiko su reikalavimu ir paaiškino, kad naftotieki pragrėžė M. Kalkauskas, mat jis ir privalo atsakyti už žalą, mat yra nuteistas už naftos vogimą, iš jo dalis žalos jau priteista baudžiamojoje byloje.

J. Lankauskas prašė priteisti 25 000 litų neturtinės žalos dėl to, kad korespondentas J. Jankus savatraštyje „Lankos“, kuri leidžia UAB „KKK“, paskleidė apie jį tikrovės neatitinkančias bei garbę ir orumą žeminančias žinias, kad jis neva pavogė statybines medžiagas iš UAB „Mūras“. Ieškovo teigimu, tokius prasimanymus korespondentui nurodė jo buvę bendradarbiai

K. Simanynas ir R. Žiūra, o korespondentas, nepatikrinęs duomenų, aki-vaizdų melą išspausdino. Atsakovais buvo nurodyti K. Simanynas, R. Žiūra, J. Jankus, UAB „KKK“.

Iškilo klausimas, kuriems asmenims ir dalinė ar solidari atsakomybė taikoma.

T. Kazlauskas prašė priteisti iš AB „Tauro bankas“ ir T. Klimavičiaus 48 000 litų. Jis nurodė, kad banke turėjo indėlio sąskaitą, į kurią 2002 m. rugsėjo 12 d. įplaukė 48 000 litų. Po dviejų savaitių jis norėjo pervesti pinigus į kitą sąskaitą, bet banke sužinojo, kad pinigai iš sąskaitos pasisavinti. Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad pinigus suklastota mokėjimo kortele pasisavino T. Klimavičius ir jis už tai nuteistas. Ieškovas prašė priteisti visą pinigų sumą iš abiejų atsakovų.

AB „Šiluma“ prašė priteisti 174 580 litų iš Joniškio rajono savivaldybės, Valstybės turto fondo arba Joniškio policijos komisariato, nes 1999–2002 m. tiekė šilumą pastatui, esančiam Joniškyje, Karininkų g., bet Joniškio rajono institucijos už suvartotą šilumą nemokėjo. Pastate buvo įsikūręs policijos komisariatas, bet jis nemokėjo ir aiškino, kad tam neskiriamas finansavimas. Savivaldybė, kuriai priklauso pastatas nuosavybės teise, nemokėjimą aiškino tuo, kad pastatas buvo suteiktas nuomininkui ir šis privalėjo už paslaugą mokėti. Kadangi šiuo metu pastatas perduotas Valstybės turto fondui privatizuoti, ieškovo nuomone, už skolos mokėjimą atsakingas ir fondas. Tačiau fondas pateikė tokius atsiliepimus: 1) nėra jo kaltės dėl susidariusios skolos, 2) skola susidariusi iki turto perdavimo Valstybės turto fondui, 3) AB „Šiluma“ nutraukė šilumos tiekimą, dėl to susprogo šildymo sistema ir taip privatizavimo objektui buvo padaryta 150 000 litų žala, kuri turi būti įskaityta į reikalaujamą sumą už šildymą.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 94-4246.
4. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. nutarimo Nr. 30 „Dėl teismų praktikos atleidžiant nepilnamečius nuo baudžiamosios atsakomybės (BK 52¹ str.)“ 7 punktą ir teismų praktikos apžvalgos prie šio nutarimo dalis „Žalos atlyginimas ar susitarimas atlyginti žalą“ // Teismų praktika, 2001. Nr. 15.

6. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
7. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
8. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
9. Mikelėnas V. Sutarčių teisė. Vilnius: Justitia, 1996.
10. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
11. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
12. Raymond Youngs. English, French and German comparative law. London/Sydney, Cavendish Publishing Ltd, 1998.
13. Rogers W. V. (ed.). Unification of Tort Law: Multiple Tortfeasors (Principles of European Tort Law), Kluwer Law International, 2004.
14. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Суханов Е. А. Москва: БЕК, 2000.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2001 05 07, Nr. 3K–3–536, UAB „Miglė“ v. A. Limba, kat. 39.6.2.13.
2. 2001 06 11, Nr. 3K-3-682, K. Sadauskienė v. S. Konarskio vidurinė mokykla, kat. 39.2.3., 39.2.1.
3. 2002 09 26, Nr. 3K–P–774, D. Sabalienė v. E. Skakauskas, kat. 39.6.2.9.
4. 2003 01 22, Nr. 3K–3–109, V. Petkevičienė ir kt. v. J. Grabauskienė ir kt., kat. 39.6.2.
5. 2003 02 17, Nr. 3K-3-243, A. Kupšienė v. E. Miltinytė, kat. 39.6.2.11., 39.6.2.12.
6. 2003 06 23, Nr. 3K–3–730, „Apollo Melkprodukten b.v.“ v. UAB DK „Lindra“, kat. 54.
7. 2004 11 22, Nr. 3K–3–620, UADB „Lavisos garantas“ v. V. Baltrušaičio prekybos įmonė, kat. 39.6.1.
8. 2005 03 09, Nr. 3K-3-156, R. Levandauskas v. Z. Sinkevičienė, kat. 44.5.2.1.
9. 2006 02 22, Nr. 3K–3–142, A. Skarbalius ir kt. v. A. Jancevičius ir kt., kat. 26.6., 35.3.1., 44.3.

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI: ŽALA IR NUOSTOLIAI

Žala kaip civilinės atsakomybės sąlyga

Žala yra būtina civilinės atsakomybės taikymo sąlyga (išskyrus atsakomybės taikymą netesybų forma).

Žala – teisės saugomų asmeninių ir turtinių vertybių sunaikinimas arba pakenkimas neteisėtais veiksmais, sukėlęs neigiamų pasekmių, kurias pagal įstatymus galima įvertinti turtine išraiška.

Žalos požymiai:

1. poveikis asmeninėms ir turtinėms vertybėms;
2. poveikis teisės ginamoms vertybėms;
3. poveikis, kurio rezultatas nukentėjusiajam yra neigiamas;
4. neigiamą rezultatą galima įvertinti turtine išraiška;
5. su šiais juridiniais faktais įstatymas sieja prievolę atlyginti žalą.

Žalos sąvoka nesiejama su ekonomine objekto verte, todėl ji padaroma ir tada, kai poveikis pasireiškia ekonomiškai negalimiems įvertinti objektams, pavyzdžiui, žmogaus garbei, orumui, vardui, teisėms ir kt. Kitais atvejais žala gali būti padaroma vertybėms, kurių negalima įvertinti pinigais dėl jų pobūdžio – žmogaus sveikatai, gyvybei ir pan.

Žala gali būti padaroma tik tada, kai neigiamas poveikis pasireiškia teisės ginamiems ir saugomiems objektams, vertybėms ar interesams.

Asmuo, kuriam yra padaryta žala, turi teisę reikalauti atkurti *iki pažeidimo buvusią padėtį* (deliktinės atsakomybės atveju) arba reikalauti, kad būtų *sukurta padėtis, kurioje jis būtų buvęs, jeigu sutartis būtų įvykdyta tinkamai* (sutartinės atsakomybės atveju). Tačiau tai įmanoma ne visais atvejais (pvz., pakenkus sveikatai, garbei, praradimai yra negrįžtami, galima kalbėti tik apie dalinį žalos kompensavimą).

Civilinė atsakomybė gali atsirasti, kai padaryta *žala yra individuali*. Pakenkto intereso individualumas reiškia, kad jis yra subjektinis, priklauso konkrečiam asmeniui, bet neturima galvoje, kad tai tik su individu, žmogaus asmeniu susijęs dalykas. Gali būti pakenkiami kolektyviniai interesai: politinės partijos, profesinės sąjungos, valstybės ir kiti interesai.

Civilinė atsakomybė yra turtinė, todėl *žalos atlyginimas yra turtinis*, nesvarbu, materialiam ar nematerialiniam interesui padarytas neigiamas poveikis.

Nuostoliai yra žala, įvertinta pinigais.

Žalos rūšys:

1) *Pagal vertybių pobūdį:*

- žala turtui;
- žala asmeniui (įskaitant moralinę (neturtinę) žala).

2) *Pagal žalos prigimtį:*

- turtinė žala;
- moralinė (neturtinė) žala.

3) *Pagal neteisėto veikimo ir žalos santykį yra:*

- tiesioginė – reali (tikroji) žala;
- netiesioginė – negautos pajamos.

4) *Pagal žalos kompensavimo galimybę:*

- visiškai kompensuojama;
- iš dalies kompensuojama.

Taip pat dar yra išskiriama *grynai ekonominio pobūdžio žala* (angl. *pure economic loss*), kuri suprantama kaip finansinė žala, neišplaukianti iš fizinio turto arba asmens sužalojimo.

Nuostoliai taip pat gali būti klasifikuojami:

1) realūs (tiesioginiai) – tiesiogiai žalingų pasekmių nulemtos ir dėl to būtinos išlaidos arba sąnaudos materialaus pobūdžio objektų pakenkimui pašalinti (gydyti, priežiūrėti, reabilitacijai atlikti ir kt.);

2) netiesioginiai – neteisėtų veiksmų nulemtos išlaidos arba sąnaudos arba turto sumažėjimas, kurie atsiranda kaip žalos padarymo papildomas rezultatas, arba yra būtinos siekiant gauti žalos atlyginimą (negautos pajamos, žalos prevencijos arba sumažinimo, nuostolių įvertinimo ir civilinės atsakomybės taikymo išlaidos).

Pagal galimybę tiksliai apskaičiuoti nuostolius:

1) bendrieji – priteisiami atlyginti žalai, kai jos dydžio neįmanoma tiksliai apskaičiuoti pinigais (pvz., neturtinės žalos atveju). Šių nuostolių dydžio įrodinėti nereikia, teismas pagal požymius ir įstatyme esančius kriterijus pats nustato jų dydį;

2) specialieji – priteisiami, kai žalos dydį galima tiksliai apskaičiuoti pinigais. Ieškovas turi įrodyti specialiųjų nuostolių dydį.

Visiško nuostolių atlyginimo principas – nukentėjusysis neturi atsidurti nei geresnėje, nei blogesnėje padėtyje, kuri buvo iki jo teisių pažeidimo (deliktinės atsakomybės atveju) arba kuri būtų buvusi sutartį įvykdžius tinkamai (sutartinės atsakomybės atveju). Išimty s:

1. nuostolių dydį riboja įstatymas arba sutartis;
2. neturtinės žalos padarymo atvejais piniginė kompensacija negali visiškai atlyginti praradimo;
3. neįmanoma tiksliai apskaičiuoti padarytos žalos dėl objekto ypatingumo arba kitų priežasčių;
4. nustatytų nuostolių dydis gali neatitikti realios žalos dėl teismo požiūrio subjektyvumo;
5. susikerta keli žalos atlyginimo principai: viena vertus, visiško žalos atlyginimo, kita vertus – protingumo ir sąžiningumo, todėl galima mažinti nuostolius įstatymų numatytais atvejais.

Nuostolių sumažinimo doktrina – nukentėjusysis privalo kiek įmanoma stengtis, kad išvengtų žalos arba įmanomai neleistų jos dydžiui padidėti. Atsakovas gali įrodinėti, kad ieškovas pats savo nerūpestingumu arba aplaidumu sudarė sąlygas žalai padidėti ir dėl to gali reikalauti nuostolius atitinkamai mažinti.

Žalos dydžio nustatymo metodai:

1. objektyvus (abstraktus);
2. subjektyvus (konkretus);
3. pragmatinis.

Žalos atlyginimo būdai:

1. natūra (gražinant tokį pat daiktą arba atkuriant sugadinimus ir pan.);
2. kompensuojant žalą pinigais.

CK 6.249 str. 5 d.: žala apskaičiuojama pagal kainas, galiojančias teismo sprendimo priėmimo dieną, jeigu įstatymai arba prievolės esmė nereiškia kalauja taikyti kainų, buvusių žalos padarymo ar ieškinio pareiškimo dieną.

Įstatymai numato, kad iš neteisėtų veiksmų atsakingo asmens gauta nauda gali būti įvertinta kaip kreditoriaus nuostoliai ir jam priteista (CK 6.249 str. 2 d.).

Žalos dydžio nustatymo būdai skirstomi į:

1. realių nuostolių nustatymo;
2. skaičiuojamųjų nuostolių panaudojimo – šis būdas taikomas tada, kai ieškovas realiai neturėjo išlaidų turtui atkurti arba naujam objektui įsigyti, todėl žalos dydį gali nustatyti apskaičiuodamas (tokiu būdu atlyginamos sąnaudos, kaštai, ne išlaidos); taip pat tais atvejais, kai nuostoliai objektyviai gali būti nustatyti tik mokslškai pagrįstu skaičiavimo būdu (pvz., padarius žalos aplinkai, augalijai, gyvūnijai).

Išlaidų požymiai:

1. būtinos (priverstinės);
2. realios (sumokėtos);

3. protingos (ne pernelyg didelės).

Šanaudu požymiai:

1. būtinos (priverstinės).
2. protingos (ne pernelyg didelės).

Išlaidų ir šanaudu skirtumas – išlaidos yra jau išleistos lėšos, o šanaudos yra žalai padengti reikalingos lėšos, kurios dar nėra sumokėtos, bet jos gali būti teismo priteisiamos.

Netesybu rūšys:

1. bauda;
2. delspinigiai.

Baudos ir delspinigių skirtumai

Skirtumus lemia delspinigių paskirtis – kompensuoti nuostolius dėl termino praleidimo, t. y. už trunkamojo pobūdžio pažeidimą. Bauda gali būti skiriama ne tik už termino praleidimą, bet ir už kitokį sutarties pažeidimą.

Skirtumai:

1. delspinigiai yra numatomi už termino praleidimą, o bauda – ir už kitus pažeidimus;
2. delspinigiai skaičiuojami visą pažeidimo laikotarpį, o baudai užtenka vieno pažeidimo fakto;
3. delspinigių tarifas yra fiksuotas, o galutinis jų dydis priklauso nuo pažeidimo trukmės. Baudos dydis yra fiksuotas ir nesikeičia dėl pažeidimo trukmės. Jeigu baudos dydį nustato teismas, tai pažeidimo trukmė gali būti vienas iš jos dydžio parinkimo kriterijų;
4. skirtingos ieškinio senaties termino skaičiavimo taisyklės.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokie yra žalos dydžio nustatymo metodai? Koks jų turinys?
2. Kaip parenkamas žalos atlyginimo būdas? Kuriam iš žalos atlyginimo būdų teikiama pirmenybė, jei yra objektyvios galimybės taikyti juos abu?
3. Kokias teises turi nukentėjęsysis, jeigu teismo sprendimas atlyginti žalą natūra per protingą laiką neįvykdomas?
4. Kokiais atvejais laikoma, kad turtas yra visiškai sunaikintas ir jo negalima atkurti?
5. Kaip nusprendžiama, kas remontoos sugadintą daiktą, jeigu taikomas žalos atlyginimo natūra būdas?

6. Kokiais kriterijais remiantis nusprendžiama dėl kainų taikymo žalos dydžiui apskaičiuoti?
7. Kaip apskaičiuojamas žalos dydis, kai žala padaryta medžių, augalų, gamtos objektų sunaikinimu?
8. Kaip apskaičiuojama padaryta žala pažeidus intelektinės nuosavybės teises?
9. Kaip paaiškintumėte principą „pažeidėjas turi priimti auką tokią, kokią randa“, kitaip dar vadinamą „trapios kaukolės taisyklę“ (angl. „*the wrongdoer must take his victim as he finds him*“, „*thin-skull rule*“)?

UŽDUOTYS

G. Karpavičienė nurodė, kad koncernas CMK turi jai atlyginti padarytus nuostolius, nes ji turėjusi išlaidų dėl koncerno neteisėtų veiksmų. Jai privačios nuosavybės teise priklausio automobilis „Mazda“. Jos vyras vairavo neblaivus ir buvo sulauktytas. Automobilis buvo nugabentas į saugojimo aikštelę. Policija jai leido paimti automobilį, bet koncernas atsisakė tai padaryti motyvuodamas tuo, kad už automobilio saugojimą ji turinti sumokėti. G. Karpavičienė atsisakė tai daryti teigdama, kad automobilio saugojimo sutarties nebuvo sudariusi, jo saugoti neprašiusi, todėl išipareigojimų įmonei neturėjo. Dėl to, kad negalėjo naudotis automobiliu, ji buvo priversta nuomotis kitą automobilį važinėti į darbą ir tam išleido 6000 litų. Sumą patvirtina sąskaita. Koncernas į pretenziją dėl išlaidų atlyginimo atsakė, kad automobilis faktiškai buvo saugomas dėl jos vyro neteisėtų veiksmų, todėl už saugojimą reikia mokėti. Jos nurodytos išlaidos pagal sąskaitą per didelės, be to, nepatirtos iš viso, nes pinigai nėra sumokėti.

H. Jonaitis, veždamas malkų prikrautą karutį, užkliudė pro šalį ėjusią A. Mikalauskienę, ji pargriuvo ir patyrė daugybinius kaulų lūžius. Pasveikusi po ilgos ligos A. Mikalauskienė pareikalavo atlyginti gydymosi išlaidas, reabilitacijos išlaidas bei neturtinę žalą. H. Jonaitis savo kaltės dėl įvykio neneigė, tačiau sutiko atlyginti tik trečdalį visų pareikalautų išlaidų nurodydamas, jog A. Mikalauskienė jau seniai sirgo kaulų liga, dėl kurios ji yra itin jautri sutrenkimams (tokius jo argumentus patvirtino medikų pateiktos išvados). Taigi jei karučiu jis būtų partrenkęs kitą asmenį, žala iš viso nebūtų atsiradusi arba ji būtų buvusi daug mažesnė.

2001 m. spalio 12 d. Vilniuje, Jovaro gatvėje, J. Krakio vairuojamas automobilis persirikiuodamas nepraleido S. Lingės vairuojamo automobilio.

Abi transporto priemonės nuslydo nuo kelio ir apgadino AB „Lietuvos spauda“ kioską. Ieškovas AB „Lietuvos spauda“ pateikė ieškinį J. Krakuii ir S. Lingei dėl žalos atlyginimo. AB „Lietuvos spauda“ patirtą žalą sudaro dviejų kiosko vitrinų pakeitimo išlaidos, eismo įvykio metu sugadintų bei po jo išgrobstytų prekių vertė ir įmonės negautos pajamos, kol kioskas nedirbo. S. Lingė nurodė, kad jis neprivalo atlyginti žalos, nes nėra jo kaltės dėl įvykio, visą žalą turi atlyginti eismo įvykio kaltininkas J. Krakys. S. Lingė pateikė ieškinį J. Krakuii prašydamas priteisti iš J. Krakio pirktų automobilio detalių bei atliktų automobilio remonto darbų vertės dydžio išlaidas, kurias patyrė sumokėdamas už remontą savo pažįstamam darbininkui. Be to, S. Lingė paprašė priteisti sugadinto automobilio transportavimo iš eismo įvykio vietos išlaidas, automobilio saugojimo stovėjimo aikštelėje 20 dienų išlaidas ir išlaidas dėl turto įvertinimo, kai buvo nustatinėjama padaryta žala. J. Krakys pateikė teismui ieškinį atsakovu patraukdamas S. Lingę ir paprašė priteisti iš jo nuostolius, kuriuos sudaro J. Krakio automobilio vertė iki eismo įvykio, mat automobilio po eismo įvykio netikslinga remontuoti. J. Krakys nurodė, kad S. Lingė iš pradžių buvo nubaustas policijos kaip avarijos kaltininkas, bet jam nuobauda neteisingai panaikinta. Tai rodo, kad dėl visos ir jo, ir AB „Lietuvos spauda“ patirtos žalos yra kaltas tik S. Lingė. J. Krakio teigimu, ekspertizės aktas yra suklastotas, nes jis nėra pasirašęs eismo įvykio schemas.

R. Skukauskas padavė teismui ieškinį atsakovu patraukdamas notarą. Ieškinyje R. Kukauskas nurodė, kad notariškai patvirtinta sutartimi paskolino G. Kaktavičiui 60 000 litų, o šis, užtikrindamas skolos gražinimą, įkeitė jam priklausantį butą. Vėliau paaiškėjo, kad G. Kaktavičius nuslėpė nuo notaro, jog įkeičiamas butas buvo įgytas santuokoje. Teismo sprendimu buvo panaikintas pusės buto dalies įkeitimas. Skolininkui G. Kaktavičiui priklausiusi pusės buto dalis buvo parduota iš varžytynių ir ieškovui sugražinta 28 000 litų, o kitus skolininkas gražina iš pensijos po 18 litų per mėnesį. Ieškovo teigimu, notaras padarė jam žalą, nes patvirtino neteisėtą sutartį, pagal kurią skola, gražinant po 18 litų per mėnesį, nebus gražinta iki skolininko gyvenimo pabaigos, o jei būtų atgavęs visą skolą iškart, jis būtų galėjęs pinigų investuoti ir gauti palūkanas. Notaras atsikirta, kad neturi galimybių nustatyti, ar turtas priklauso sutuoktiniui ir kad žalą padarė skolininkas G. Kaktavičius, o ne jis.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro ir finansų ministro įsakymu 2000 m. balandžio 17 d. Nr. 120/2000 m. balandžio 14 d. Nr. 101 patvirtinta Kelių transporto priemonių vertės nustatymo tvarka ir kelių transporto priemonių vertinimo instrukcija // Valstybės žinios. 2000. Nr. 33-946.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimo Nr. 27 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“ 17 – 19 punktai // Teismų praktika. 2000. Nr. 13.
4. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
5. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
6. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai ir Jungtinių Tautų žmogaus teisių komiteto išvados bylose prieš Lietuvos Respubliką 2003 01 01–2004 01 01, 4 knyga, Vilnius: TIC, 2004.
7. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
8. Bloch L., Van Boom W. H., Mattiacci G. D. ir kt. / Red. Van Boom W. H., Koziol H., Witting C. A. Pure Economic Loss. Viena: Springer-Verlag, 2004.
9. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
10. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
11. Koziol H. (ed.). European Tort Law. Tort and Insurance Law. Yearbook. Springer Wien/NewYork, 2003.
12. Magnus U. Unification of Tort Law: Damages (Principles of European Tort Law, Volume 5). Springer, Wien/New York, 2001.
13. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
14. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
15. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 1999 06 23, Nr. 3K–3–344, R. Bartusevičius v. A. Binka, kat. 43.
2. 2000 02 07, Nr. 3K–3–135, Č. Petrulevičiaus tikroji ūkinė bendrija „Gruzdai“ v. Klaipėdos apskrities valstybinė mokesčių inspekcija, kat. 7.
3. 2000 11 27, Nr. 3K–3–1257, L. Griškonienė ir kt. v. UAB „Promosportas“ ir kt., kat. 6.
4. 2001 10 31, Nr. 3K–3–1037, S. Bukėnas v. G. Sokolovas, kat. 39.2.4.
5. 2001 12 17, Nr. 3K–3–1360, E. Kurgonas v. Specialios paskirties UAB „Vilniaus vandenys“, kat. 39.6.2.2.
6. 2002 03 20, Nr. 3K–3–479, I. Markauskienė v. I. Maciulevičius, kat. 39.2.3., 39.2.4.
7. 2002 04 15, Nr. 3K–3–600, UAB „Vasario koncernas“ v. Lietuvos Respublikos teisingumo ministerija, kat. 39.6.2., 39.6.2.3.
8. 2002 04 29, Nr. 3K–3–668, K. Miškinis v. Panevėžio miesto savivaldybė, kat. 39.6.2.3.
9. 2002 06 13, Nr. 3K–7–645, A. Skučas v. G. Pakerytė, kat. 39.2.3., 39.6.2.13.
10. 2002 11 04, Nr. 3K–3–1274, G. Griškonytė v. UAB „Promosportas“, kat. 39.6.2.12.
11. 2003 11 05, Nr. 3K–3–1054, UAB „Urticae“ v. Kauno žydų religinė bendruomenė, kat. 39.2.4.
12. 2004 04 05, Nr. 3K–3–252, UAB „Raimondas ir draugai“ v. UAB „H. P. L. Alytus“, kat. 39.2.3., 39.2.4., 39.6.2.13.
13. 2004 09 08, Nr. 3K–3–421, A. Čekanavičius v. Lietuvos valstybė, kat. 39.6.2.3.
14. 2004 09 13, Nr. 3K–3–442, J. Rinkevičiaus PĮ v. UADB „Industrijos garantas“, kat. 39.9.
15. 2005 02 14, Nr. 3–K3–104, AB „Šiaulių Lyra“ v. AB „Liumenas“ darbuotojų profesinė sąjunga, kat. 44.5.2.17.
16. 2005 03 23, Nr. 3K–3–177, UAB „Šiaulių naujienos“ v. UAB „Šiaulių vandenys“, kat. 42.1., 42.11.1., 44.5.1.
17. 2008 02 15, Nr. 3K-3-62, R. Jurgelionio firma „Tastos statyba“ v. Kauno miesto savivaldybės administracija, kat. 52.5; 36.1.

NETURTINĖS ŽALOS ATLYGINIMO YPATUMAI

Neturtinė žala pasireiškia kaip asmens patirtas fizinis ir dvasinis skausmas, dvasiniai išgyvenimai, nepataisomi veido ir kitų kūno dalių sužalojimai, galimybių bendrauti sumažėjimas, gyvenimo džiaugsmo praradimas, emocinė depresija, sukrėtimas, pažeminimas ir kita, teismo įvertinti pinigais (CK 6.250 str. 1 d.).

Prievolės, susijusios su žalos atlyginimu, laikomos turtinėmis, todėl ir teisė į neturtinės žalos atlyginimą, nors ir atsirandanti iš neturtinių vertybių pažeidimo, yra turtinė teisė, kuri pagal bendrą taisyklę gali būti paveldima.

Neturtinės žalos prigimties teorijos:

1. kompensacija už patirtus išgyvenimus, dvasinius praradimus ir kitokias kančias;
2. satisfakcija, aiškinama kaip nukentėjusiojo nuraminimas, pažeidimo atpirkimas (atgaila);
3. bauda, kurios paskirtis yra nubausti asmenį.

Neturtinės žalos atlyginimo reglamentavimo būdai:

1. neturtinė žala atlyginama, kai įrodoma, kad ji padaryta (Prancūzija, Graikija, Portugalija ir kt.);
2. neturtinė žala atlyginama tik įstatymų numatytais atvejais (Vokietija, Šveicarija, Rusija, Italija, Suomija ir kt.);
3. neturtinės žalos atlyginimas priklauso nuo delikto rūšies (Anglija).

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 30 str. 2 dalis numato, kad asmeniui padarytos moralinės žalos dydį nustato įstatymas.

Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ aiškina:

„Konstitucijos 30 straipsnio 2 dalies normoje įtvirtinta įstatymų leidėjo pareiga išleisti įstatymą ar įstatymus, nustatančius žalos atlyginimą asmeniui už jam padarytą materialinę ir moralinę žalą. Įstatymuose turi būti užtikrintas realus pažeistų žmogaus teisių ir laisvių gynimas, jis turi būti derinamas su kitų Konstitucijoje įtvirtintų vertybių apsauga.“

Neturtinės žalos atlyginimo atvejų Lietuvos Respublikos teisėje pavyzdžiai:

1. visais atvejais dėl žalos padarymo sveikatai (CK 6.250, 6.283, 6.285 str.);
2. visais atvejais dėl asmens gyvybės atėmimo (CK 6.250, 6.284 str.);
3. visais atvejais dėl nusikaltimo (CK 6.250 str.);
4. pripažinus sadorį negaliojančiu dėl apgaulės, smurto, ekonominio spaudimo, realaus grasinimo ar šalies atstovo piktavališko susitarimo su antrąja šalimi (CK 1.91 str.);
5. dėl fizinių asmenų specifinių teisių (teisės į vardą, atvaizdą, privatų gyvenimą ir jo slaptumą, garbę ir orumą, kūno neliečiamumą ir vientisumą, laisvę) ir juridinio asmens dalykinės reputacijos pažeidimo (CK 2.21, 2.22, 2.23, 2.24, 2.25, 2.26 str.);
6. dėl teisės į juridinio asmens pavadinimą pažeidimo (CK 2.42 str.);
7. dėl viešo susitarimo tuoktis nutraukimo (CK 3.11 str.);
8. dėl santuokos nutraukimo esant vieno sutuoktinio kaltei (CK 3.70 str.);
9. dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų (CK 6.271, 6.272 str.);
10. dėl netinkamos kokybės produktų ar paslaugų (CK 6.299 str.);
11. dėl netinkamo turizmo paslaugų sutarties vykdymo (CK 6.754 str.);
12. dėl draudiko padaryto informacijos konfidencialumo pareigos pažeidimo (CK 6.995 str.);
13. dėl neteisėto asmens duomenų tvarkymo arba kitų duomenų valdytojo ar duomenų tvarkytojo, taip pat kitų asmenų veiksmų ar neveikimo, pažeidžiančių įstatymo nuostatas (Asmens duomenų teisinės apsaugos įstatymo 34 str.);
14. dėl autoriaus ar atlikėjo asmeninių neturtinių teisių pažeidimo (Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymo 80 str.);
15. dėl sveikatos priežiūros kokybės ir priimtinumų reikalavimų, asmens sveikatos informacijos konfidencialumo (asmens medicininės paslapties) pažeidimo (Paciento teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymo 10, 13 str.);
16. dėl darbo sutarties šalims padarytos neturtinės žalos (Darbo kodekso 250 str.);
17. dėl paciento psichinės sveikatos informacijos konfidencialumo pažeidimo (Psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 47 str.);
18. kiti.

Kreditorius privalo įrodyti neturtinės žalos padarymo faktą. Tai duomenys apie bent vieną neturtinės žalos pasireiškimo atvejį. Jeigu tai įrodoma, preziumuojama, kad neturtinės žalos padarymo faktas yra įrodytas.

Neturtinės žalos pasireiškimo atvejai pagal CK 6.250 str. 1 d. nebaigtinį sąrašą:

1. fizinis skausmas;
2. dvasiniai išgyvenimai;
3. nepatogumai;
4. dvasinis sukrėtimas;
5. emocinė depresija;
6. asmens pažeminimas;
7. reputacijos pablogėjimas;
8. bendravimo galimybių sumažėjimas;
9. kita, teismo įvertinta pinigais.

Jie turi atitikti kriterijus:

- gana intensyvūs (ne mažareikšmiai arba smulkmeniški);
- neigiamai veikia dvasinę pusiausvyrą;
- nepriimtini teigiamos reputacijos požiūriu;
- neatitinka geros moralės normų;
- protingo asmens akimis gali būti įvertinti pinigais (atsižvelgus į pakenktų vertybių pobūdį, intensyvumą ir kt.).

Neturtinė žala, išreikšta pinigais, yra bendrieji nuostoliai. Jų konkretaus dydžio nereikalaujama įrodyti, nes tai neįmanoma dėl nuostolių prigimties ir ypatumo. Nuostolių dydis nustatomas teismo pagal įstatyme numatytus žalos kriterijus.

Kreditorius, įrodinėdamas žalos dydį, siekia įrodyti kuo daugiau ir kuo reikšmingesnių kriterijų arba siekia, kad teismas konkrečioje byloje pripažintų kuo daugiau tam tikrų aplinkybių reikšmingomis žalos dydžiui nustatyti.

Kriterijų žalos dydžiui nustatyti sąrašas nebaigtinis CK 6.250 str. 2 d.:

1. žalos sukeltos pasekmės;
2. žalą padariusio asmens kaltė;
3. žalą padariusio asmens turtinė padėtis;
4. padarytos turtinės žalos dydis;
5. kitos bylai reikšmės turinčios aplinkybės. Jos gali būti numatytos:
 - kitų įstatymų (pvz., Žalos atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas ir kt.),

- pripažintos reikšmingomis teismų praktikos (pvz., Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimo „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ 20 punktas).

6. Sąžiningumo, teisingumo ir protingumo kriterijai.

Žalos pasekmės:

Visų pirma atsižvelgiama į objektyvius aspektus (pvz., kokia vertybė pažeista, kurioje vertybių skalės vietoje ji yra ir t. t.). Tačiau galima atsižvelgti ir subjektyvius kriterijus – nukentėjusiojo asmenines savybes (jo reakciją į pažeidimą, jautrumą, psichinę būseną ir pan.), bet subjektyvūs kriterijai turi būti vertinami laikantis lygiateisiškumo, proporcingumo bei visiško žalos atlyginimo principų (pvz., nustatant neturtinės žalos atlyginimo dydį, konkretaus nukentėjusiojo patirtų dvasinių kančių dydis paprastai vertinamas vadovaujantis vidutinio protingo žmogaus standartu).

Žalą padariusio asmens kaltė:

1. kaltės laipsnis (tyčia, neatsargumas, didelis neatsargumas, klaida);
2. kaltų veiksmų pobūdis (veikimas arba neveikimas);
3. kaltų veiksmų trukmė (pasekmės kilo iš vienkartinio akto ar iš veiklos);
4. kaltų veiksmų intensyvumas (kaltų veiksmų atlikimo priežastys, jų atlikimo pagrindas, ar kalti veiksmai atlikti esant galimybei juos nutraukti, ar buvo galimybė užkirsti kelią kaltų veiksmų pasekmėms ir kt.);
5. veiksmai padarius kaltus veiksmus ar paaiškėjus žalai (atsiprašymas, duomenų paneigimas, dalies žalos atlyginimas ir kt.);
6. atsakomybė be kaltės.

Žalą padariusiojo asmens turtinė padėtis:

1. ar atsakingas asmuo dėl turtinės padėties išgalės padengti žalą;
2. ar atsakingas asmuo turi turto arba finansinių išteklių;
3. ar atsakingas asmuo turi nuolatinių pajamų, pelno ar finansavimą ir kt.;
4. kita.

Padarytos turtinės žalos dydis:

1. turtinės žalos mastai;
2. turtinės žalos atlyginimas.

Turtinės žalos padarymas nėra būtinas neturtinei žalai atsirasti.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kaip pagrįstumėte terminų „neturtinė žala“ ir „moralinė žala“ vartojimą?
2. Kaip apibūdinama neturtinė žala?
3. Kaip pasireiškia neturtinė žala?
4. Kokiais atvejais atlyginama neturtinė žala?
5. Kokie galioja neturtinės žalos atlyginimo principai sutartinių įsipareigojimų pažeidimo atvejais?
6. Kas turi teisę į neturtinės žalos atlyginimą asmeniui mirus?
7. Kaip įrodinėjamas neturtinės žalos padarymas?
8. Kada neturtinė žala yra atlyginama visais atvejais?
9. Ar sužalojus tik asmens psichinę sveikatą (bet nesužalojus fizinės), jis įgyja teisę į neturtinės žalos atlyginimą? Jei taip, kokiomis sąlygomis?
10. Ko siekiama neturtinės žalos atlyginimu gyvybės atėmimo atveju?
11. Ar padarius bet koki nusikaltimą turi būti atlyginama neturtinė žala?
12. Kokie yra neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijai?
13. Kokia yra teismų praktika dėl neturtinės žalos dydžio nustatymo kriterijų taikymo?
14. Ar yra ribojamas neturtinės žalos atlyginimo dydis?
15. Ar galima susitarti dėl neturtinės žalos atlyginimo dydžio ribojimo?

UŽDUOTYS

H. Klimavičius prašė priteisti jam padarytą moralinę žalą iš V. Markinos, nes ši išvadino jį necenzūriniais žodžiais, o paskui sužalojo batu suduodama jam per galvą. Padarytą moralinę žalą jis įvertino 5000 litų. Atsakovė pareiškė, kad konfliktas kilo dėl ieškovo kaltės, nes šis nuolat ją užgaulioja ir pašiepiamai vadina. Tokie santykiai susiklostė dėl senų jų nesutarimų naudojantis bendru žemės sklypu. Todėl atsakovė atlyginti žalos nesutinka, be to, neaišku, kaip ieškovas apskaičiavo tokią sumą, nes jokių įrodymų dėl žalos dydžio jis nepateikė.

K. Kulienė prašė priteisti iš antstolių kontoros 25 000 litų negautų pajamų ir 5000 litų moralinei žalai atlyginti už tai, kad buvo neteisėtai apribotos jos nuosavybės teisės ir ji negavo planuotų verslo pajamų. Taip jai padaryta moralinė žala, nukentėjo jos kaip verslininkės reputacija. Ji nurodė, kad 1995 m. birželio 5 d. teismo sprendimu buvo patenkintas banko ieškinys ir iš jos priteista 32 000 litų. Šis teismo sprendimas 1995 m. lapkričio 14 d.

apeliacinės instancijos teismo sprendimu buvo panaikintas ir ieškinys atmetas. Vis dėlto antstolių kontora 1995 m. gruodžio 3 d. pradėjo vykdyti 1995 m. birželio 5 d. teismo sprendimą – areštavo jos statomą namą. Dėl tokio nuosavybės teisių apribojimo ji negalėjusi parduoti 100 000 litų vertės nebaigto statyti namo, o gautų pinigų panaudoti versle. Ji galėjusi gauti 25 000 litų pelno, nes ketinusi pirkti prekių ir jas realizuoti. Dėl nuosavybės teisių apribojimo ji negavusi pajamų, jos vertinamų mažiausiai 25 000 litų, taip pat nukentėjusi jos kaip verslininkės reputacija. Atsakovas atsikirtu, kad vykdydamas civilinėje byloje buvo atliekamas remiantis teismo išduotu vykdomuoju raštu, ieškovė pati kalta, kad nepranešė apie vykdomo išnykimo pagrindą, ji tai padarė tik 1998 m. Be to, turto areštas ieškovei panaikintas 1996 m. spalio 1 d., todėl jis nenusijęs su nuostoliais.

Varėnos miškų urėdija prašė priteisti iš J. Maliaukos atlyginti 12 915 litų žalą už tai, kad šis neteisėtai iškirto 16 žalių pušų ir 6 žalius beržus valstybiniame miške. Atsakovui nebuvo duotas leidimas kirsti mišką. Atsakovas pateikė priešiškinį ir prašė priteisti iš Varėnos miškų urėdijos 5 220 litų materialinei žalai bei 5000 litų moralinei žalai atlyginti. Jis nurodė, kad medžius iškirto savo sklype, nes buvo tikslinamos jo ribos ir tai patvirtina Žemės ir kito nekilnojamojo turto kadastro duomenys. Leidimą kirsti medžius jam davė savivaldybės ekologė. Dėl to ieškinys atmetinas. Anot J. Maliaukos, urėdijos darbuotojai neteisėtai paėmė iš lentpjūvės jo paruoštą pjauti medieną, ją laikė netinkamai, todėl mediena sugedo ir negali jam būti gražinta natūra. Dėl neteisėtų veiksmų jam padaryta neturtinė žala, nes medienos konfiskavimo atvejis buvo plačiai pagarsintas ir dėl to jis patyrė nemalonumų, susiklostė nepalanki nuomonė apie jį.

G. Mažutienė pareiškė ieškinį UAB „Vilniaus parkai“ ir nurodė, kad jai padaryta žala. Bendrovės darbuotojai K. Nikiforovas ir U. Kazimierėnas genėjo medžių šakas Kernavės gatvėje prie ieškovės namo ir viena iš nupjautų šakų užkrito ant nukentėjusiosios. Dėl patirtos traumos ji gydėsi ligoninėje, tapo 2 grupės invalide, neteko 70 proc. darbingumo. Dėl sužalojimo ji negalinti laisvai vaikščioti, o tik važinėti invalido vežimėliu, dėl traumos jai sutriko kalba, ji patyrė nemalonių pojūčių ir nesusipratimų gydymasi ir kreipdamasi į teismą dėl žalos atlyginimo, nes geruoju nei darbuotojai, nei bendrovė žalos neatlygina. UAB „Vilniaus parkai“ nurodė, kad žalos ji neatlygins, nes darbininkai dirbo po darbo valandų, todėl žalą turi atlyginti patys. U. Kazimierėnas ir K. Nikiforovas, dalyvavę teismo posėdyje, patvirtino, kad dirbo po darbo, nes nespėjo laiku atlikti užduoties.

Dėl žalos labiausiai kalta pati nukentėjusioji, nes neatsargiai priėjo per arti prie dirbančių darbininkų.

LITERATŪRA

1. Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
2. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
3. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
4. Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 71-1706.
5. Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 102-2317.
6. Autorių teisių ir gretutinių teisių įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 50-1598.
7. Žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 104-2618.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 54-1587.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlygimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies, 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006. Nr. 90-3529.
10. Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1998. Nr. 9.
11. Asmeninės neturtinės teisės ir jų gynimas. Vilnius: Justitia, 2001.
12. Berger V. Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997.
13. Cirtautienė S. Šiuolaikinė neturtinės žalos, kaip civilinių teisių gynimo būdo, atlyginimo koncepcija: daktaro disertacija. 2008.

14. Cirtautienė S. Neturtinės žalos atlyginimas kaip neturtinių vertybių gynimo būdas // *Jurisprudencija*. 2005. Nr. 71(63). P. 5–15.
15. *Civilinė teisė. Prievolių teisė*. Vilnius: LTU, 2004.
16. *Civilinio kodekso komentaras*. 1 knyga. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2001.
17. *Civilinio kodekso komentaras*. 2 knyga. Asmenys. Vilnius: Justitia, 2002.
18. *Civilinio kodekso komentaras*. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
19. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000.
20. *Lietuvos Respublikos Konstitucijos komentaras*. 1 dalis, Vilnius: Teisės institutas, 2000.
21. Meškauskaitė L. *Žiniasklaidos teisė*. Vilnius: TIC, 2004.
22. Mikelėnas V. *Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai*. Vilnius: Justitia, 1995.
23. Mikelėnas V. *Asmens reputacijos gynimas* // *Teisė*. 1996. Nr. 27. P. 19–40.
24. Mikelėnas V., Mikelėnienė D. *Neturtinės žalos kompensavimas* // *Justitia*. 1998. Nr. 2. P. 2–5, 23–25; Nr. 3. P. 6–9, 25.
25. Mizaras V. *Neturtinės žalos atlyginimas už autorių ir atlikėjų teisių pažeidimą* // *Teisė*. 2003. Nr. 47. P. 87–104.
26. Mizaras V. *Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai*. Vilnius: Justitia, 2003.
27. Rudzinskas A. *Neturtinės žalos atlyginimo klausimai naujame Civiliniame kodekse* // *Jurisprudencija*. 2002. Nr. 28(20). P. 119–124.
28. Rudzinskas A. *Neturtinės žalos, atsiradusios dėl nesutartinių prievolių, atlyginimo klausimai* // *Jurisprudencija*. 2003. Nr. 37(29). P. 73–78.
29. *European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL)*. Springer, Wien/New York, 2005.
30. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. *Tort Law*, OUP, 5th ed., 2003.
31. Page Keeton W. *The Law of Torts*. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
32. Rogers W. V. (ed.). *Damages for Non-Pecuniary Loss in a Comparative Perspective*. Springer, Wien/New York, 2001.
33. Youngs R. *English, French and German comparative law*. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
34. *Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации*. Москва: Гардарика, 1996.

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS
TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS
CIVILINĖSE BYLOSE**

1. 2002 04 24, Nr. 3K–3–632, J. Čeponis v. Kauno m. Savivaldybės valdyba, kat. 39.6.2.3.
2. 2003 02 24, Nr. 3K–3–294, T. Gedmintienė v. R. Švilpa ir kt., kat. 39.6.2.13.
3. 2003 03 24, Nr. 3K–3–391, I. Jupatovas v. AB „Vakarų laivų gamykla“, kat. 39.6.2.12.
4. 2003 03 26, Nr. 3K–3–371, N. Žungailienė v. UAB „Vilniaus troleibusai“, kat. 39.2.4.
5. 2003 12 08, Nr. 3K–3–1180, R. Velička ir kt. v. VšĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė, kat. 39.2.4.
6. 2004 01 12, Nr. 3K–3–31, G. Blažiūnas v. Krašto apsaugos ministerija, kat. 39.6.2.12.
7. 2004 09 15, Nr. 3K–3–449, O.Vasauskienė v. A. Keršulienė, kat. 39.2.4.
8. 2005 02 14, Nr. 3K-3-86, A. Albertavičiūtė v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 44.2.4.2., 44.5.2.16., 44.5.1.
9. 2005 04 18, Nr. 3K–7–255, Zdaniai v. VšĮ Marijampolės ligoninė, kat. 44.2.4.2., 44.8.
10. 2005 04 25, Nr. 3K–3–222, A. Daukantas v. VšĮ Kauno 2-oji klinikinė ligoninė, kat. 44.2.4.2., 44.5.2.15.
11. 2005 05 11, Nr. 3K–3–297, A. J. Jegelevičius v. UAB „Omnitel“, kat. 44.2.4.2., 44.6.
12. 2006 03 06, Nr. 3K–3–169, UAB „Simon Lowerse International Transport“ v. UAB „Dinaka“, kat. 27.12.

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI: NETEISĖTI VEIKSMAI, KALTĖ

Neteisėti veiksmai kaip civilinės atsakomybės sąlyga

Asmens elgesio neteisėtumas yra būtina bet kurios atsakomybės rūšies taikymo sąlyga, žalą sukėlus asmens elgesys turi būti vertinamas pagal teisės aktų reikalavimus. Neteisėti veiksmai – tai teisės aktų reikalavimų neatitinkantys veiksmai. Žalą galima padaryti:

1. aktyviais veiksmais;
2. pasyviai.

Neteisėtais veiksmais padarius žalos teisinę pareigą atitinkamu būdu veikti arba neveikti transformuojasi į teisinę pareigą atlyginti žalą. Jeigu asmens veiksmai yra ne visiškai tinkami ne teisinio pobūdžio normų požiūriu, tai atsiranda kitokio pobūdžio atsakomybė (pvz., moralinė, politinė ir kt.). Teisėtais veiksmais padaryta žala negali sukelti civilinės atsakomybės.

Civilinė teisė, kitaip nei administracinė ar baudžiamoji, nepateikia išsamaus ir baigtinio veikslių sąrašo, dėl kurių gali būti padaroma žala ir kurie laikomi neteisėtais. Tai padaryta dėl daugelio priežasčių:

1. civilinė teisė reguliuoja įvairius santykius ir dėl to visų atvejų neišmanoma aptarti;
2. baigtinio sąrašo nustatymas prieštarautų pagrindinei civilinės atsakomybės funkcijai – kompensavimui;
3. civilinė teisė yra dispozityvi ir leidžia šalims pasirinkti, ar taikyti atsakomybę, be to, šalims yra suteikta teisė susitarti, už kokius veiksmus jie taikys atsakomybę.

Neteisėtumas civilinėje teisėje yra platesnis nei neteisėtumas baudžiamajoje ar administracinėje teisėje. Administracinėje ar baudžiamajoje teisėje neteisėtumas visada yra siejamas su kalte, o civilinėje teisėje neteisėtum gali būti pripažintas pats žalos padarymo faktas, nesiejant žalos padarymo su ją padariusio asmens kalte. CK 6.263 str. 1 d. yra visiems teisės subjektams įtvirtinta bendro pobūdžio pareiga – kaip elgtis, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytum kitam asmeniui žalos. Todėl be pateisiamos priežasties žala negali būti daroma. Jei žala be pateisiamos priežasties

ties padaroma – ji turi būti atlyginama. Tokia pareiga gali atsirasti ir be žalą padariusio asmens kaltės (pvz., CK 6.270 str.).

Neteisėtu civilinė teisė pripažįsta bet kokią žalą padarymo atvejį, kai nenustatoma civilinę atsakomybę šalinančių aplinkybių.

Ar asmens veiksmai laikytini teisėtais, sprendžiama pagal visų rūšių teisės aktus, kurie reguliuoja asmens veiklą (civilinės, baudžiamosios, administracinės, darbo ir t. t.), šalių sudarytą sutartį, įmonės vidaus teisės aktus (įstatus, pareiginius nuostatus, darbo tvarkos taisykles), verslo papročius ir kt., kurie yra asmens veiklos reguliavimo šaltiniai. Neteisėtais veiksmais gali būti pripažįstamas tik toks pareigos pažeidimas, kai nustatytoji pareiga yra teisėta.

Neteisėtumas civilinėje teisėje gali pasireikšti ne tik subjektinės pareigos pažeidimu, bet ir piktnaudžiovimu teise.

Neteisėtumas – tai svetimos subjektinės teisės pažeidimas nesant tam pakankamo teisinio pagrindo, pasireiškiantis draudimo pažeidimu, nurodymo nevykdymu, leidimo arba suvaržymo ribų nepaisymu, bendro ar konkretaus pobūdžio teisinės pareigos nesilaikymu, piktnaudžiovimu teise.

Neteisėtumas civilinėje atsakomybėje yra teisinės pareigos pažeidimas. Teisinės pareigos atsiradimo pagrindai:

1. įstatyme nustatyta pareiga (pvz., pagal CK 6.263 str. 1 d. kiekvienas asmuo turi pareigą laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais nepadarytų žalos);

2. sutartyje nustatyta pareiga (pvz., pagal CK 6.256 str. 1 d. kiekvienas sutartinių santykių dalyvis privalo tinkamai ir laiku vykdyti savo sutartines prievoles);

3. atlikimas veiksmų, kuriuos draudžia įstatymai (pvz., pagal CK 1.137 str. 3 d. draudžiama piktnaudžiauti savo teise, o piktnaudžiovimu padariusi žalą ji turi būti atlyginama; baudžiamajame ar administracinių teisės pažeidimų kodeksuose numatytų veiksmų atlikimas; kituose teisės aktuose, pavyzdžiui, priešgaisrinės saugos taisyklėse, numatytų veiksmų atlikimas);

4. atlikimas veiksmų, kuriuos draudžia sutartis (pvz., vertimasis analogiška veikla darbo įmonėje laikotarpiu, išnuomoto daikto perdavimas kitiems asmenims);

5. bendro pobūdžio pareiga elgtis atidžiai ir rūpestingai (pvz., savininkas gali valdyti ir naudoti savo turtą nepažeisdamas kito asmens teisių ir teisėtų interesų, t. y. taip, kad kitam asmeniui nepadarytų žalos).

Neteisėtumas esant deliktinei atsakomybei:

– taikomas generalinio delikto principas (CK 6.263 str.).

Neteisėtumas esant sutartinei atsakomybei:

– sutartinės prievolės neįvykdymas, netinkamas įvykdymas arba termino praleidimas (CK 6. 205 str.).

Neteisėtumą kaip civilinės atsakomybės sąlygą privalo įrodyti kreditorius (CPK 178 str.).

Kaltė kaip civilinės atsakomybės sąlyga

Civilinėje teisėje kaltė suprantama objektyviai, t. y. kaip žalą padariusio asmens elgesio išorinis vertinimas pagal objektyvius elgesio standartus. Kalte civilinėje teisėje pripažįstama tai, kad asmuo nemoka elgtis taip, kaip galima būtų protingai iš jo tikėtis. Ar asmuo kaltas, ar ne, civilinėje teisėje nustatoma taikant jo elgesiui protingo, apdairaus, rūpestingo žmogaus (*bonus pater familias*) elgesio standartą. Paties asmens požiūris į jo veiksmus ir pasekmes nėra svarbus, bet svarbu, ar jo elgesys atitinka objektyvius elgesio standartus.

CK nepateikia kaltės sąvokos, todėl remiamasi teorija. Asmuo laikomas kaltu, jeigu nebuvo tiek rūpestingas ir apdairus, kiek atitinkamomis sąlygomis buvo būtina. Reikalaujamas atidumo ir rūpestingumo laipsnis bet kuriomis sąlygomis turi būti toks, kad žalos nebūtų padaroma. Įstatymas visiems nurodo bendro pobūdžio pareigą elgtis taip, kad žalos neatsirastų (CK 6.263 str.).

Yra tokių veiklos sričių, kur net būdamas maksimaliai apdairus ir rūpestingas asmuo negali visiškai išvengti žalos. Tai didesnio pavojaus ar padidėjusios rizikos veikla, kurią vykdant reikia priimti galimas neigiamas pasekmes esant mažiausiai klaidai arba net ir tuo atveju, kai elgesys nebuvo klaidingas, nebuvo kaltas, tačiau dėl priimtoms rizikos reikia prisiimti ir pasekmes. Tai vadinamoji atsakomybė be kaltės (objektyvioji atsakomybė, griežta atsakomybė), kai ji taikoma už patį žalos padarymo faktą.

Kaltės formos:

1. tyčia (toks elgesys, kuriuo aiškiai siekiama padaryti žalos kitam asmeniui ar turtui arba nors ir nesiekiama, tačiau asmens elgesys sukėlė aiškiai numatomą grėsmę tokiai žalai atsirasti ir tas asmuo nerėmė priemonių užkirsti kelią žalos atsiradimui);

2. neatsargumas (toks elgesys, kai žalos padaryti nesiekiama, tačiau elgesys neatitinka normalių, įprastai reikalaujamų atidaus, rūpestingo asmens elgesio kriterijų).

Teoriijoje neatsargumas dar skirstomas į:

1. didelį;
2. vidutinį;
3. minimalų.

Tačiau kadangi šias rūšis sunku atskirti viena nuo kitos, praktikoje dažniausiai naudojamas šis skirstymas:

1. didelis neatsargumas (elgesys, pasireiškiantis veiksmais, kurių asmuo, laikydamasis bent minimalių atsargumo ir dėmesingumo reikalavimų, nebūtų daręs. Tai ne specialus žalos darymas, kaip tyčios atveju, o dėmesingumo ir rūpestingumo ignoravimas);

2. paprastas neatsargumas (nekonkrečių bendro pobūdžio nurodymų elgtis atsargiai ir rūpestingai nevykdymas).

Dar yra išskiriamas nedidelis neatsargumas, kuris tikrovėje gali pasireikšti kaip sunkiai pastebimas suklydimas arba klaida. Daliai asmenų, paprastai veikiančių profesinėje srityje (gydytojui, notarui, auditoriui, bankui, advokatui, inžinieriui, projektuotojui), yra keliami didesni jų veiksmų atitikimo teisėtumo standartui reikalavimai. Tai lemia, kad jų atsakomybė yra įmanoma esant net mažiausiam nukrypimui nuo jų veiklos taisyklių.

Atsargus elgesys – tai rūpestingas, apdairus, teisėtas asmens veikimas konkrečioje situacijoje, kai jis numato būsimą elgimosi būdą, jo pasekmes ir sugeba veikti taip, kad žalos neatsirastų. Šių reikalavimų neužtikrinimas reiškia asmens kaltę.

Civilinė atsakomybė pripažįsta „išankstinę kaltę“, kai asmuo savo elgesiu, dar nedarančiu žalos, sukuria prielaidas, kad ateityje žala gali būti padaryta. Pavyzdžiui, asmuo, vartodamas alkoholinius gėrimus, apsisvaigindamas narkotinėmis, psichotropinėmis ar kitokiomis medžiagomis arba kitokiu būdu, tampa tokios būsenos, kad negali suprasti savo veiksmų reikšmės arba jų valdyti ir dėl to padaro žalą. Nuo žalos atlyginimo jis neatleidžiamas, nes pripažįstama jo kaltė dėl neapdairumo, t. y. nenumatymo arba nesugebėjimo numatyti to, kad būdamas tokios būsenos jis gali padaryti žalos.

Civilinėje teisėje taikomas asmens sąžiningumo principas. Civilinėje atsakomybėje įtvirtinta šios taisyklės išimtis – skolininko kaltės prezumpcija (CK 6.248 str. 1 d.). Įrodžius pažeidimą (neteisėtus veiksmus), skolininkui priklauso įrodinėjimo našta dėl jo nekaltumo (CPK 178 str.).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kaip suprantami neteisėti veiksmai esant civilinei atsakomybei?
2. Ką reiškia generalinio delikto principas?
3. Kuo skiriasi kaltės aiškinimas esant civilinei ir baudžiamajai bei administracinei atsakomybei?

4. Ar kaltės reikšmė civilinėje atsakomybėje yra tokia pat didelė kaip administracinėje ar baudžiamojoje atsakomybėje?
5. Kaip kaltė buvo aiškinama tarybinėje civilinėje teisėje?
6. Ar galioja vienas abstraktus ar keli žmogaus elgesio standartai?
7. Ar galima atsižvelgti į tokia vidines žalos apdariusio asmens savybes kaip, pvz., amžius, sveikatos būklė, fiziniai trūkumai, sprendžiant dėl jo kaltės buvimo?
8. Kaip pasireiškia juridinio asmens kaltė?
9. Kokią reikšmę esant civilinei atsakomybei turi kaltės forma?
10. Koks yra kaltės ir neteisėtų veiksmų santykis?
11. Kokia yra kreditoriaus kaltės įtaka skolininko civilinei atsakomybei?
12. Kokios prezumpcijos galioja sprendžiant kaltės klausimus esant civilinei atsakomybei? Kaip jos gali būti paneigiamos?
13. Ar galioja kreditoriaus kaltės prezumpcija?

UŽDUOTYS

G. Petraitis atidavė I. Jonaičiui, besiverčiančiam automobilių remontu, suremontuoti savo automobilį. Automobilis buvo pavogtas iš kiemo prie I. Jonaičio namų. G. Petraitis pareiškė ieškinį I. Jonaičiui dėl automobilio vertės atlyginimo. Atsiliepimuose į ieškinį I. Jonaitis nurodė, kad dėl vagystės nėra kaltas, nes nebuvo įsipareigojęs išsaugoti automobilį, be to, G. Petraitis pats matė, kad automobilis stovi nesaugomame kieme ir dėl to niekada neišreikšė pretenzijų. G. Petraitis pats kaltas, nes nesumontavo nuo vagystės apsaugančios signalizacijos.

Įmonė savo darbuotojams boulingo klube surengė vakarėlį. Su boulingo klubu ji sudarė sutartį, pagal kurią įmonės darbuotojams suteikta teisė naudotis keliais boulingo takeliais, numatyta tiekti gėrimų ir maisto. Vakarelėio metu vienas neblaivus įmonės darbuotojas, mesdamas boulingo rutulį esant nuleistai boulingo takelio užtvarami, pataikė į užtvaramį ir ją sulaužė. Boulingo klubas pareiškė pretenziją įmonei dėl žalos atlyginimo. Įmonė atsakyme į pretenziją nurodė, kad boulingo paslaugos yra boulingo klubo verslas ir kad klubas privalo prisiimti visą su įprastais nuostoliais susijusią riziką. Darbuotojo kaltės dėl sulaužyto takelio, anot įmonės, nėra, nes boulingo klubo darbuotojai, tiekdami alkoholinių gėrimų jau įkaušusiems svečiams, patys prisiėmė galimos žalos sulaužant įrangą riziką.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimo „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“ 10, 20 punktai ir apžvalga prie šio nutarimo // Teismų praktika. 2000. Nr. 13.
4. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
5. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
6. Baranauskas E. Notaro civilinė atsakomybė: aktualūs klausimai // Jurisprudencija. 2003. Nr. 37(29). P. 59–65.
7. Kabišaitis A. Gydytojo veiksmų standarto samprata ir reikšmė taikant gydytojų civilinę atsakomybę Lietuvoje ir užsienio valstybėse // Teisė. 2003. Nr. 49. P. 38–51.
8. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
9. Norkūnas A. Kaltė kaip civilinės atsakomybės pagrindas // Jurisprudencija. 2002. Nr. 28(20). P. 112–119.
10. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
11. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
12. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
13. Koziol H. (ed.). Unification of Tort Law: Wrongfulness (Principles of European Tort Law). Kluwer Law International, 1998.
14. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
15. Youngs R. English, French and German comparative law. London / Sydney, Cavendish Publishing Ltd, 1998.
16. Widmer P. (ed.). Unification of Tort Law: Fault (Principles of European Tort Law). Kluwer Law International, 2005.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 1999 09 27, Nr. 3K–3–398, L. Kazlauskienė v. Vilniaus m. 12-ojo notarų biuro notarė D. Jungevičienė, kat. 7.
2. 1999 11 24, Nr. 3K–3–849, V. O. Vaserienė v. B. O. Žvagulienė, kat. 7.
3. 2000 12 13, Nr. 3K–3–1345, Bendroji įmonė „Vileka“ v. AB bankas „Snoras“, kat. 43.
4. 2001 05 16, Nr. 3K–3–525, B. Brazdeikienė v. K. Jurkus, kat. 39.2., 94.5.
5. 2001 09 19, Nr. 3K–3–763, R. Astilovskaja ir kt. v. J. D. Budaj, kat. 39.2.3., 39.2.4., 94.3.
6. 2001 10 31, Nr. 3K–3–1037, S. B. v. G. S., kat. 39.2.4.
7. 2001 11 14, Nr. 3K–3–1140, L. M. Sandienė v. Kauno Raudonojo Kryžiaus ligoninė, kat. 39.6.2.12.
8. 2001 11 15, Nr. 3K–3–874, A. Kutyriova v. D. Potašov, kat. 15.2.2.3.
9. 2002 06 13, Nr. 3K–7–645, A. Skučas v. Kauno rajono 1-ojo notarų biuro notarė G. Pakerytė, kat. 39.2.3., 39.6.2.13.
10. 2003 02 24, Nr. 3K–3–289, S. Stukelienė v. J. Sutkevičienė, kat. 39.6.2.2.
11. 2003 05 28, Nr. 3K–3–640, D. Gervienė v. UAB „Eura“ ir kt., kat. 7.1., 39.6.2.1., 39.6.2.12., 83.7., 85.2.
12. 2003 06 02, Nr. 3K–3–653, R. N. Šlapkauskienė ir kt. v. D. Baltrušytė, kat. 20.6., 16.9., 98.
13. 2003 11 26, Nr. 3K–3–1066, A. Skučas v. Kauno rajono 1-ojo notarų biuro notarė G. Pakerytė, kat. 39.6.2.11.
14. 2004 01 21, Nr. 3K–3–11, J. Sabaliauskienė ir kt. v. V. J. Martinauskienė ir kt., kat. 39.2.3.
15. 2004 02 18, Nr. 3K–3–16, O. Rysis v. VšĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, kat. 39.6.2.12.
16. 2004 03 08, Nr. 3K–3–166, UAB „Rasa“ ir kt. v. R. Degutienės įmonė „Kertupis“ ir kt., kat. 82., 39.2.4., 39.6.2.13.
17. 2004 03 08, Nr. 3K–3–172, UAB „Sabina“ v. G. Gestautas ir kt., kat. 39.2.3.
18. 2004 09 20, Nr. 3K–3–462, V. J. Zaras v. A. Matulionis ir kt., kat. 39.6.2.13.
19. 2005 03 09, Nr. 3K–3–156, R. Levandauskas v. Z. Sinkevičienė, kat. 44.5.2.1.
20. 2005 03 29, Nr. 3K–7–119, AB bankas „NORD/LB Lietuva“ v. R.N., kat. 21.6.

21. 2005 03 30, Nr. 3K-3-206, J. Raudonienė ir kt. v. VšĮ Vilniaus universiteto Santariškių klinika, kat. 44.5.2.15.
22. 2006 06 21, Nr. 3K-3-422, JAV įmonė Autodesk Inc. v. UAB „Arginta“, kat. 84.
23. 2006 10 11 d, Nr. 3K-3-518, A. T., J. A. P. v. Lietuvos Respublika, kat. 44.5.2.5.
24. 2007 12 11, Nr. 3K-3-554 AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Riviva“, KB „Alytaus prekyba“, kat. 44.2.2.; 44.2.3.; 44.5.2.8.

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI: PRIEŽASTINIS RYŠYS

Atlyginami tik tie nuostoliai, kurie susiję su veiksmais, nulėmusiais skolininko civilinę atsakomybę taip, kad nuostoliai pagal jų ir civilinės atsakomybės prigimtį gali būti laikomi skolininko veiksmų rezultatu (CK 6.247 str.).

CK pateikta priežastinio ryšio samprata yra labai abstrakti, nes nedetalizuoja, kokio jis pobūdžio. Iš sąvokos išeina, kad:

1. nuostoliai ir veiksmai turi būti susiję;
2. veiksmai turi nulemti skolininko atsakomybę;
3. atsakomybę nulemia todėl, kad nuostoliai laikomi skolininko veiksmų rezultatu;
4. nepabrėžiama, kad priežastinis ryšys yra tik tiesioginis, todėl gali būti ir netiesioginis, bet gana svarbus priežastinis ryšys.

Egzistuoja dvi priežastinio ryšio nustatymo **stadijos**:

- 1) **faktinio** priežastinio ryšio nustatymas;
- 2) **teisinio** priežastinio ryšio nustatymas.

Pirmojoje stadijoje naudojamas **conditio sine qua non** testas (ekvivalentinio priežastinio ryšio teorija). Veiksmas laikomas *conditio sine qua non* konkretaus rezultato atžvilgiu, jeigu be šio veiksmo šis rezultatas nebūtų atsiradęs. Siekiant nustatyti, ar veiksmas yra *conditio sine qua non*, reikia atlikti tokią protinę operaciją: užduodamas klausimas, ar konkretus rezultatas būtų atsiradęs, jei šio veiksmo nebūtų buvę; jei atsakoma „ne“, tik tuomet veiksmas laikomas *conditio sine qua non*. Taigi nustatoma, ar egzistuoja faktinis priežastinis veiksmo ir rezultato ryšys. Jei pirmuoju etapu būtų apsiribojama, civilinės atsakomybės ribos būtų pernelyg išplėtos. Todėl *antrojoje stadijoje*, nustatinėjant teisinį priežastinį ryšį, naudojama deliktinės atsakomybės ribas **siaurinanti** priežastinio ryšio teorija (viena ar kelios).

Priežastinio ryšio nustatymo ypatybės neveikimo atveju: neveikimo atveju nėra veiksmo, todėl nėra ir faktinio priežastinio ryšio. Tačiau teisiškai pripažįstama, kad priežastinis ryšys yra, jei žmogus turėjo pareigą veikti tam tikru būdu, bet neveikė.

Skirtingos priežastinio ryšio sampratos leidžia siaurinti arba plėsti civilinės atsakomybės ribas. Veiksmai gali sukelti ne vieną pasekmę, o keletą – tiesioginę, pasireiškiančią tuojau pat, ir netiesioginę, pasireiškiančią vėliau ir kylančią iš tiesioginės. Be to, vieną pasekmę gali sukelti keletas asmenų veiksmai. Nuo to, kaip bus aiškinamas priežastinis ryšys, priklausys, ar civilinės atsakomybės ribos bus išplėstos, ar susiaurintos.

Pagrindinės priežastinio ryšio doktrinos:

1. Tiesioginio priežastinio ryšio – viena pagrindinių doktrinų. Pagal ją asmuo atsako už žalą tik tuomet, kai žala yra tiesioginė jo veiksmų pasekmė. Todėl jis negali būti atsakingas už netiesiogines arba šalutines savo veiksmų pasekmes. Atmainos:

- a. tiesioginės pasekmės – priežastinis veiksmų ir jų pasekmių ryšys egzistuoja tik tada, kai tam tikros žalingos pasekmės atsiranda iš karto po padarytų veiksmų;
- b. artimiausios priežasties – žalingų pasekmių priežastimi gali būti laikoma tik artimiausia, konkrečias pasekmes sukėlusio priežastis. Visi kiti, nuo žalingų pasekmių labiau nutolę veiksmai ar įvykiai negali būti laikomi jų priežastimi.

2. Adekvataus priežastinio ryšio – priežastinis ryšys yra tada, kai asmens veiksmai padidina žalos atsiradimo galimybę. Asmens veiksmai nėra pripažįstami vienintele žalos atsiradimo priežastimi. Asmens veiksmai kartu su kitomis priežastimis žalos atsiradimo tikimybę paverčia tikrove, todėl laikoma, kad asmuo atsakingas už žalą, nes tarp jo veiksmų ir žalos egzistuoja adekvatus ryšys.

3. Būtinios pasekmės – priežastinis ryšys yra tada, kai rezultatas yra būtina, neišvengiama konkreta veiksmo pasekmė.

4. Pakankamos priežasties – egzistuoja daug priežasčių, galinčių lemti tą patį rezultatą, tačiau besiskiriančių savo poveikio būdu (forma, veiksmingumu). Vienų jų įtaka yra stipresnė, kitų – silpnesnė. Egzistuoja pasekmės ir tos jos priežasties, kuri stipriausiai veikė, t. y. kuri turėjo sukaupusi daugiausiai energijos, sukėlusios tam tikrą pasekmę, priežastinis ryšys.

5. Pasekmių numatymo – asmuo privalo atsakyti tik už tą savo veiksmą padarytą žalą, kurią jis numatė arba turėjo numatyti atlikdamas tuos veiksmus.

6. Teisės veikimo srities – asmuo turi atlyginti tik tą žalą, kuri buvo padaryta pažeidus tam tikrą teisės normą, ginančią konkretų interesą. Jeigu pažeidžiant teisės normą žala buvo padaryta ne tos normos ginamam interesui, laikoma, kad priežastinio ryšio nėra.

7. Lygybės – yra atvejų kai priežastinio ryšio sąvokos iš viso nederėtų vartoti, o reikėtų vadovautis šalių lygybės principu. Jeigu šalių lygybės

principas reikalauja, tai žala turi būti atlyginama net ir nesant priežastinio ryšio, ir atvirkščiai.

Teorijoje bei teismų praktikoje priežastinis ryšys dažnai skirstomas į *tiesioginį ir netiesioginį*. Tiesioginis priežastinis ryšys egzistuoja tada, kai pasekmė tiesiogiai atsiranda dėl tam tikro elgesio. Dėl netiesioginio priežastinio ryšio neatsiranda neigiamų žalingų pasekmių tiesiogiai, tačiau susidaro palankios sąlygos joms atsirasti.

Be to, yra naudojamos *konkretaus bei atsitiktinio* priežastinio ryšio sąvokos. Konkretus priežastinis ryšys – tai ryšys, būtinai reikalingas civilinei atsakomybei atsirasti, teisiškai reikšmingas priežastinis ryšys. Teisiškai nereikšmingas priežastinis ryšys yra laikomas atsitiktiniu.

Priežastinio ryšio nustatymo pasekmės gali būti skirtingos:

1. priežastinis ryšys nekonstatuotas;
2. konstatuotas priežastinis ryšys, pakankamas išvadai, kad veiksmai tik padidino žalą, bet jos nelėmė, ją lėmė kitų asmenų veiksmai (arba nuo asmenų pasekmės apskritai nepriklauso);
3. konstatuotas priežastinis ryšys, kad veiksmai lemia žalą kartu su kitais veiksniais;
4. konstatuotas priežastinis ryšys, kad veiksmai lėmė žalą, o kitų asmenų veiksmai tik turėjo įtakos žalos dydžiui;
5. konstatuotas tik skolininko veiksmų ir pasekmių priežastinis ryšys.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokias žinote priežastinio ryšio nustatymo stadijas?
2. Kokia priežastinio ryšio nustatymo stadijų reikšmė?
3. Ką reiškia testas *conditio sine qua non*?
4. Kokias žinote priežastinio ryšio doktrinas? Koks jų turinys?
5. Kokia priežastinio ryšio doktrina taikoma Lietuvoje?
6. Kaip suprantamas priežastinis ryšys tais atvejais, kai atsako ne žalą padaręs asmuo, o tretieji asmenys, pagal įstatymą įpareigoti žalą atlyginti?
7. Kaip priežastinis ryšys nustatomas tais atvejais, kai žalą padaro keli asmenys?
8. Kokiose situacijose taikytina LR CK 6.279 str. 4 d. įtvirtinta norma?
9. Ką reiškia „galimybės praradimo“ doktrina, taikoma nustatinėjant faktinį priežastinį ryšį?
10. Kaip paaiškintumėte terminus „konkuruojančios priežastys“, „alternatyvios priežastys“? Kaip turėtų būti sprendžiami faktinio priežastinio

ryšio klausimai tokiose situacijose? Kokius dar žinote sudėtingesnius faktinio prieartinio ryšio nustatymo atvejus? Kaip jie sprendžiami?

UŽDUOTYS

Ieškovai, abrikosų augintojai, padavė į teismą aliuminio gamyklą teigdami, kad abrikosų derlius jų plantacijose sumažėjo dėl gamyklos į aplinką išmetamų nuodingų medžiagų. Atsakovas teigia, kad derlius sumažėjo dėl kitų veiksnių (bendro aplinkos užterštumo, geografinės padėties, klimato, tręšimo ir pan.). Mokslinė ekspertizė nurodė, kad nuodingos medžiagos galėjo turėti neigiamą poveikį abrikosų derliui, nors tai tiksliai neįrodoma, kaip neįrodoma ir tai, kad neigiamo poveikio nebuvo.

Atsakovai valdo dirbtinio ledo areną, šaldomą amoniaku. Vieną dieną trūko amoniako vamzdis. Iškviesti gaisrininkai dujų nuotėkį stabdė vandeni. Amoniako prisotintas vanduo nutekėjo į ieškovų vandens tvenkinį, kuriame jie augina žuvis. Visos žuvys buvo užnuodytos. Ieškovai pateikė ieškinį ir pareikalavo iš atsakovų atlyginti patirtą žalą. Atsakovai pareiškė, kad žalą savo veiksmais sukėlė ne jie, o gaisrininkai.

Viešojo transporto kompanija, vežanti keleivius mieste autobusais, nusipirko atsarginį autobusą ketindama jį naudoti tais atvejais, kai nuolat važinėjantys autobusai sugenda arba patenka į avarijas. Vieną dieną kompanijos autobusas susidūrė su J. Petraičio vairuojamu automobiliu ir buvo stipriai apgadintas. Viešojo transporto kompanija pradėjo naudoti atsarginį autobusą. Kelių policija kaltu dėl eismo įvykio pripažino J. Petraitį. Viešojo transporto kompanijai remonto išlaidas atlygino draudimo bendrovė, kuri buvo apdraudusi J. Petraičio civilinę atsakomybę. Tačiau kompanija pateikė J. Petraičiui ieškinį dėl dalies atsarginio autobuso įsigijimo išlaidų atlyginimo, teigdama, kad ji išlaidas patyrė siekdama išvengti didesnių nuostolių sugadinus autobusus – autobusų nuomos ir pan. Atsakovas atsiliepiamuose nurodė, kad priežastinio ryšio tarp eismo įvykio (priežasties) ir atsiradusios žalos (autobuso įsigijimo išlaidų) nėra, nes pasekmė ankstesnė už priežastį.

Kelios gamyklos vienoje teritorijoje neteisėtai teršia aplinką. Nustatoma, kad teršimas sukelia apie 20 proc. vėžio atvejų žmonėms, gyvenantiems šioje teritorijoje. Tačiau neįmanoma nustatyti, kurie žmonės susirgo dėl teršimo, o kurie – dėl kitų priežasčių. Ar turi galimybių vėžiu susirgę žmonės prisiesti žalą iš gamyklų?

Į teismą kreipėsi kelios moterys ir nurodė, kad jų motinos nėštumo metu vartojo medicininius vaistus „X“. Dėl šių vaistų poveikio suaugusios dukros (ieškovės) susirgo vėžiu. Šie faktai buvo patvirtinti neginčijamomis ekspertų išvadomis. Atsakovais moterys patraukė kelias stambiausias ieškiniio pareiškimo metu veikusias farmacijos kompanijas, kurios veikė ir jų motinoms vartojant vaistus „X“ bei juos gamino. Įrodyti, kurio gamintojo gaminamus vaistus moterys vartojo, nebuvo įmanoma, nes buvo praėję daug laiko ir nė viena jų neišsaugojo dokumentų. Ieškovės prašė priteisti žalos atlyginimą iš atsakovų solidariai. Atsakovai nurodė, kad ieškinyms negali būti tenkinamas, nes: 1) gali būti, kad tarp kompanijų apskritai nėra tos kompanijos, kurios vaistai sukėlė žalą, todėl priteisus žalą solidariai ją turėtų atlyginti jos nepadarę subjektai; 2) nenustatytas konkrečios kompanijos veiksmų ir atsiradusios žalos priežastinis ryšys.

D. Grigalavičius vyko į interviu dėl darbo universitete. Einantį per pėsčiųjų perėją, jį partrenkė T. Šimkūno vairuojamas automobilis. T. Šimkūnui kelių policija paskyrė administracinę nuobaudą už Kelių eismo taisyklių pažeidimą. Kadangi buvo nuvežtas į ligoninę, D. Grigalavičius pokalbyje dalyvauti negalėjo. Darbuotojų atrankos komisija atsisakė palaukti, kol jis pasveiks, ir į darbą priėmė kitą kandidatą. Pasveikęs D. Grigalavičius pareikalavo iš T. Šimkūno atlyginti negautas pajamas – vienerių mokslo metų darbo užmokestį, kurį jis būtų gavęs, jei būtų priimtas į darbą (darbo sutartis turėjo būti sudaryta 1 mokslo metams). Ieškovas nurodė, kad tikimybė, jog darbą būtų gavęs būtent jis, buvo labai didelė, nes jis atitiko visus darbuotojui keliamus reikalavimus.

U. Sauliūnas, neatsargiai elgdamasis, restorane sudaužė brangią vazą. Po pusvalandžio įvyko žemės drebėjimas. Restoranas pareiškė ieškinį U. Sauliūnui dėl nuostolių, kuriuos sudaro vazos vertė, atlyginimo. Atsakovas pareiškė, kad dėl atsiradusios žalos jo kaltės nėra, nes vaza žemės drebėjimo metu vis tiek būtų sudužusi.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
3. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
4. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

5. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
6. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
7. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
8. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
9. Spier J. (ed.). Unification of Tort Law: Causation (Principles of European Tort Law). Kluwer Law International, 2000.
10. Winiger, B., Koziol, H., Koch, B. A. ir kt. (red.). Digest of European Tort Law, Vol. 1: Essential Cases on Natural Causation. Viena: Springer-Verlag, 2007.
11. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2000 05 23, Nr. 3K-7-467, UAB „BOS“ v. V. Rukštaus firma „Renesansas“, kat. 43.
2. 2000 10 16, Nr. 3K-3-981, AB „Naujoji Ringuva“ v. P. Rudagalvis ir kt., kat. 7.
3. 2002 04 03, Nr. 3K-3-530, I. Zaiceva ir kt. v. Vilniaus teritorinė muitinė, kat. 39.2.2.
4. 2002 04 17, Nr. 3K-3-611, B. Leskauskas ir kt. v. Vilniaus m. 5-asis notarų biuras, kat. 39.2.2.
5. 2002 11 13, Nr. 3K-3-1343, V. Laukaitis v. A. Vaitiekūnas, kat. 39.2.2., 39.2.3., 39.2.4., 115.
6. 2003 03 24, Nr. 3K-3-385, E. Grel v. VĮ Valstybės turto fondas, kat. 39.6.2.13.
7. 2005 03 09, Nr. 3K-3-156, R. Levandauskas v. Z. Sinkevičienė, kat. 44.5.2.1.
8. 2005 03 30, Nr. 3K-3-206/2005, J. Raudonienė v. VŠĮ Vilniaus universiteto ligoninės Santariškių klinikos, kat. 44.5.2.15.
9. 2007 11 26, Nr. 3K-7-345, L. B., I. V., I. Z. A. v. DNSB „Medvėgalis“, UAB „Telšių šilumos tinklai“, kat. 114.8.2; 44.2.4.1.
10. 2007 12 11, Nr. 3K-3-554 AB „Lietuvos draudimas“ v. UAB „Riviva“, KB „Alytaus prekyba“, kat. 44.2.2.; 44.2.3.; 44.5.2.8.

11

ATLEIDIMO NUO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PAGRINDAI

Bendrieji atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai:

1. nenugalima jėga;
2. valstybės veiksmai;
3. trečiojo asmens veikla;
4. nukentėjusiojo asmens veiksmai;
5. būtinoji gintis;
6. būtinasis reikalingumas;
7. savigny.

Nenugalima jėga (*force majeure*)

Tai neišvengiamos, skolininko nekontroliuojamos, nepašalinamos aplinkybės, kurios nebuvo ir negalėjo būti numatytos (CK 6.212 str., 6.253 str. 2 d.).

Nenugalimos jėgos požymiai:

1. nenumatomumas – aplinkybė neegzistavo žalos padarymo arba sutarties sudarymo metu ir protingai negalėjo būti numatyta atsirasian-ti.
2. nepašalinamumas – įvykdyti sutartį arba laikytis reikalavimo neda-ryti žalos pasidaro neįmanoma.
3. nekontroliuojamumas – skolininkas negalėjo aplinkybių suvaldyti arba užkirsti joms kelią.
4. rizikos neprisiėmimas – skolininkas neprisiėmė tokių aplinkybių at-siradimo rizikos.

Pagal nurodytus požymius konkrečias nenugalimos jėgos aplinkybes šalys numato sutartyse arba dėl jų sprendžia teismai nagrinėdamas bylą. Tai gali būti stichinės nelaimės, suvereno veiksmai, trečiųjų asmenų veiksmai, socialiniai reiškiniai.

Valstybės veiksmai

Tai privalomi ir nenumatyti valstybės institucijų veiksmai, dėl kurių skolininkas negali įvykdyti prievolės ir kurių negalima skųsti (CK 6.253 str. 3 d.).

Valstybės veiksmų požymiai:

1. nenumatomumas – negalėjo būti numatytas atsirasiaiant, nes nebuvo jo priėmimo prielaidų ir skolininko kaltės;
2. privalomumas – ne tik privalus vykdyti (ne rekomendacinis ar patariamasis), bet ir negalimas skųsti teismo ar administracine tvarka.

Trečiojo asmens veikla

Tai asmens, už kurį nei skolininkas, nei kreditorius neatsako, nuostolius sukkeliantis veikimas ar neveikimas (CK 6.253 str. 4 d.). Tai kreditoriui ir skolininkui pašalinis asmuo. Jis neturi būti darbuotojas, atstovas, juridinio asmens dalyvis, nurodymą gavęs asmuo, sutarčiai vykdyti pasitelktas asmuo (subrangovas ar kt.) ar pan.

Nukentėjusiojo asmens veiksmai

Nukentėjusiojo asmens veiksmų formos:

1. nukentėjusiojo sutikimas;
2. nukentėjusiojo rizikos prisiėmimas.

Tai nukentėjusiojo asmens veiksmai, dėl kurių jis pats kaltas ir dėl kurių atsirado arba padidėjo nuostoliai (CK 6.253 str. 5 d.).

Kitaip nei nukentėjusiojo asmens kaltė, turinti įtakos žalai atsirasti ar jai padidėti pagal CK 6.282 str., nukentėjusiojo suvokimas dėl galimos žalos yra vertinamas subjektyviuoju požiūriu – ar nukentėjusysis turėjo galimybę adekvačiai suvokti padėties pavojingumą ir aiškiai, laisva valia išreikšti savo poziciją – sutikti su žalos jam darymu, leisti žalai atsirasti arba manyti, kad žalos bus išvengta, nors ir esant pavojui. Nukentėjusiojo asmens veiksmai nevertinami pagal *bonus pater familias* standartą, nes dažniausiai (nors ir nebūtinai) šį standartą visiškai atitinka.

Būtinasis reikalingumas

Būtinasis reikalingumas – tai veiksmai, kuriais asmuo priverstas daryti žalos dėl to, kad siekia pašalinti jam pačiam, kitiems asmenims ar jų tei-

sėms, visuomenės ar valstybės interesams gresiantį pavojų, išvengdamas gresiančios didesnės žalos, jei daryti žalą yra vienintelis būdas išvengti didesnės žalos (CK 6.253 str. 6 d., 6.274 str.).

Būtinoji gintis

Būtinoji gintis – tai veiksmai, kuriais siekiama gintis arba ginti kitą asmenį, nuosavybę, būsto neliečiamybę, kitas teises, visuomenės ar valstybės interesus nuo pradėto arba tiesiogiai gresiančio neteisėto pavojingo kėsinišimosi, jeigu nebuvo peržengtos būtiniosios ginties ribos (CK 6.253 str. 7 d., 6.269 str.).

Savigyna

Savigyna – tai asmens veiksmai, kuriais jis teisėtai priverstinai įgyvendina savo teisę, kai neįmanoma laiku gauti valstybės institucijų pagalbos, o nesiėmus savigynos priemonių teisės įgyvendinimas taptų negalimas arba iš esmės pasunkėtų (CK 6.253 str. 8 d.). Ši nuostata įgyvendina CK 1.139 str. ir yra taikoma teismo kartu su CK 6.269 str.

Skiriasi nuo būtiniosios ginties tuo, kad nėra užpuolimo ar jo grėsmės. Asmuo pats priverstinai įgyvendina savo teisę laikydamasis įstatymo nustatytų sąlygų.

Kiti atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai

Kiti atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai yra:

1. numatyti įstatyme (CK 6.298 str. 1 d., Visuomenės informavimo įstatymo 55 str. ir kt.);
2. numatyti sutartyje, kiek tai nepažeidžia imperatyvių įstatymo nuostatų (CK 6.252 str.).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokia yra nenugalimos jėgos samprata?
2. Kokie yra nenugalimos jėgos požymiai?
3. Kokios yra nenugalimos jėgos taikymo sąlygos?
4. Kokiais požymiais pasižymi valstybės veiksmai kaip atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindas?

5. Kada skolininkas gali remtis valstybės veiksmais kaip civilinės atsakomybės netaikymo pagrindu?
6. Kaip apibrėžiama trečiojo asmens veikla kaip civilinės atsakomybės netaikymo pagrindas?
7. Kokiomis formomis pasireiškia nukentėjusiojo asmens veiksmai kaip civilinės atsakomybės netaikymo pagrindas?
8. Kokiais požymiais pasižymi nukentėjusiojo sutikimas kaip civilinės atsakomybės netaikymo pagrindas?
9. Kokie yra nukentėjusiojo rizikos prisiėmimo, kaip civilinės atsakomybės netaikymo pagrindo požymiai?
10. Kuo pasižymi būtinoji gintis kaip civilinės atsakomybės netaikymo pagrindas?
11. Kuo būtinoji gintis skiriasi nuo būtinojo reikalingumo?
12. Kuo būtinoji gintis skiriasi nuo savigynos?
13. Kokie yra kituose įstatymuose numatyti civilinės atsakomybės netaikymo pagrindai?
14. Kokie yra gamintojo atleidimo nuo civilinės atsakomybės pagrindai?
15. Kokius susitarimus draudžia įstatymas dėl civilinės atsakomybės netaikymo?

UŽDUOTYS

Ieškovai nurodė, kad 1997 m. dėl nelaimingo atsitikimo specialios paskirties akcinėje bendrovėje „Plungės vandenys“ žuvo ieškovės D. Paulikienės vyras bei ieškovų Andriaus, Virginijaus, Vaido Paulikų tėvas Antanas Paulikas. Vadovaudamiesi Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinuoju įstatymu, jie prašė teismą iš atsakovo kiekvienam priteisti 21 025 litų pašalpą žuvus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, o ieškovei D. Paulikienei – dar ir atlyginti žalą netekus maitintojo. Plungės rajono apylinkės teismas ieškinį atmetė motyvuodamas tuo, kad A. Paulikas pats nesilaikė SPAB „Plungės vandenys“ vidaus darbo tvarkos taisyklių, Žmonių saugos darbe įstatymo, Darbų saugos instrukcijų ir taisyklių, pagal kurias darbo metu draudžiama gerti alkoholinius gėrimus, ir būdamas neblaivus nukrito į perpumpavimo stoties variklinę. Pagrindinė mirties priežastis ta, kad A. Paulikas buvo neblaivus, neavėjo specialios avalynės. Per maža kontrolė, neįrengta vidurinės tvorelės juosta yra tik tikimybiniu pobūdžio A. Pauliko mirties priežastys ir įtakos jai neturėjo.

AB „Autaksa“ pateikė ieškinį UAB „Sauga“ dėl prarasto automobilio ir nurodė, kad 2003 m. vasarį į saugojimo aikštelę pastatytas automobilis AUDI A6 buvo pagrobtas. UAB „Sauga“ atsisakė atlyginti žalą ir nurodė, kad automobilis buvo pagrobtas per ginkluotą plėšimą, nusikaltimas nebuvo atskleistas, todėl žalos bendrovė neprivalo atlyginti.

AB „Sigma“ pareiškė ieškinį UAB „Pervežimai“, nes krovinį vežant į Lenkiją įvyko avarija, kurią sukėlė neblaivus vadeliotojas D. Kuklys, su vežimu išvažiuodamas į kelią. Iš transporto priemonės pabiro krovinys – lentos. Vežėjas atsisakė atlyginti žalą motyvuodamas, kad ji atsirado ne dėl jo veiksmų.

Ieškovė B. Barteškaitė kreipėsi į teismą ir nurodė, kad jos pavedimu M. Ulevičius jai nuosavybės teise priklausančiu automobiliu atvažiavo į Kauno m. UAB „LBM“ dėl šio automobilio prietaisų skydelio remonto. Kadangi UAB „LBM“ darbuotojai atlikti remonto tą pačią dieną negalėjo, tai automobilį pasiūlė palikti jų žinioje. Vienas iš darbuotojų nurodė automobilį palikti uždaroje teritorijoje, į kurią įvažiuodamas M. Ulevičius UAB „Jotvainis“ darbuotojui sumokėjo 4 litus ir gavo tai patvirtinančią kvito šaknelę. Automobilio rakteliai liko pas atsakovą UAB „LBM“. UAB „LBM“ darbuotojai išsipareigojo atlikti remontą paskambinti M. Ulevičiui ir pranešti, kada galima atsiimti automobilį. Kitą dieną M. Ulevičiui paskambinę UAB „LBM“ darbuotojai pranešė, kad automobilis pavogtas. Ieškovė prašė priteisti jai iš UAB „LBM“ arba UAB „Jotvainis“ prarasto automobilio vertę atitinkančią sumą – 50 000 litų. UAB „LBM“ atsikirto, kad savo prievolės neįvykdė turtą saugojusi bendrovė, o ši nesutiko atlyginti nuostolių dėl to, kad turtas iš jos buvo pavogtas.

J. Giedrys, skubėdamas į privažiuosį prie sustojimo troleibusą, pasiėjo bėgti per gatvę. Tuo metu gatvę važiavo automobilis, vairuojamas K. Čekano. Vairuotojas, stengdamasis neužvažiuoti ant pėsčiojo, staiga stabdė, bet automobilis tapo nevaldomas ir atsitrenkė į stotelėje stovėjusį troleibusą. Eismo įvykio metu buvo sugadintos dvi transporto priemonės.

UAB „Apskaita“ metinėje ataskaitoje nurodė gavusi pelno, nors jos veikla buvo nuostolinga, ir sumokėjo 25 000 litų pelno mokesį. Prasidėjus bankroto bylai įmonės administratorius kreipėsi į valstybinę mokesčių inspekciją dėl mokesčių permokos gražinimo. Bet tik vykdydama teismo sprendimą VMI atliko perskaičiavimą ir patvirtino, kad permoka yra, bet pinigų gražinti atsisakė, nes UAB „Apskaita“ esą skolinga valstybei ir

bankroto byloje yra patvirtintas 30 000 litų dydžio VMI reikalavimas. UAB „Apskaita“ administratorius kreipėsi į teismą reikalaudamas priteisti mokesčių permoką ir palūkanas už pinigines prievolės nevykdymą 2 metus.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 73-1742.
3. Prekybinės laivybos įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 101-2300.
4. Visuomenės informavimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 71-1706.
5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. liepos 15 d. nutarimas Nr. 840 „Dėl atleidimo nuo atsakomybės esant nenugalimos jėgos (force majeure) aplinkybėms taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1996. Nr. 68-1652.
6. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvencija (CMR) // Valstybės žinios. 1998. Nr. 107-2932.
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 gegužės 13 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos medžioklės įstatymo 7 straipsnio 2 dalies, 8 straipsnio 1, 9, 10 dalių, 13 straipsnio 2 dalies, 18 straipsnio 7 dalies ir 22 straipsnio 3, 6, 7 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 63-2235.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1998. Nr. 9.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas Nr. 27 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“ ir apžvalga // Teismų praktika. 2000. Nr. 13.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2001 m. birželio 15 d. Nutarimas „Dėl Lietuvos teismų praktikos, taikant Ženevos 1956 m. Tarptautinio krovinių vežimo keliais sutarties konvenciją (CMR)“ ir apžvalga // Teismų praktika. 2001. Nr. 15.
11. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
12. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
13. Meškauskaitė L. Žiniasklaidos teisė. Vilnius: TIC, 2004.

14. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
15. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
16. Mizaras V. Autorių teisės: civiliniai gynimo būdai. Vilnius: Justitia, 2003.
17. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
18. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
19. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
20. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
21. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
22. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
23. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Е. А. Суханов. Москва: БЕК, 2000.
24. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса РФ. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2000 05 23, Nr. 3K-7-467, UAB „BOS“ v. V. Raukštaus firma „Renessansas“, kat. 43.
2. 2002 02 20, Nr. 3K-3-390, Ž. Šapalas v. AB „Lietuvos taupomasis bankas“, kat. 39.3.
3. 2003 09 17, Nr. 3K-3-823, BUAB „Ermilas“ v. AB „Rytų skirstomieji tinklai“, kat. 39.6.2.13.
4. 2003 10 08, Nr. 3K-3-931, L. Šatraitytė v. UAB „Paira“, kat. 39.3.
5. 2004 06 14, Nr. 3K-3-364, LIAB „Kauno holdingo kompanija“ v. Kau-
no apskrities VMI, kat. 39.3.

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ DĖL BŪTINUMO

Žalos, padarytos dėl būtiniosios ginties, atlyginimas

Teisėtai gindamasis arba gindamas kitą asmenį asmuo neatsako už žalą.

Būtinoji gintis yra pagrindas atleisti teisėtai besiginantįjį nuo civilinės atsakomybės (CK 6.269 str. 1 d., CK 6.253 str. 7 d.).

Prievolės dėl žalos, padarytos būtiniosios ginties situacijoje, atlyginimo skolininkais gali būti:

1. užpuolikas – asmuo, kurio prievolė atlyginti žalą siejama su neteisėtais veiksmais, nuo kurių buvo pagrindas gintis (CK 6.269 str. 2 d.);
2. neteisėtai besiginantysis – asmuo, kurio prievolė atlyginti žalą siejama su neteisėtais veiksmais, pasireiškusiais būtiniosios ginties ribų viršijimu (CK 6.263 str. ir kt.).

Civilinės atsakomybės taikymo sąlygos yra bendrosios:

1. žala;
2. neteisėti veiksmai;
3. priežastinis ryšys;
4. kaltė.

Užpuoliko civilinės atsakomybės atveju priežastinio ryšio ypatybė – teisiškai reikšmingas yra ne tiesioginis (teisėtai besiginančiojo veiksmai – žala), o šalutinis (užpuoliko neteisėti veiksmai prieš besiginantįjį – teisėtai besiginančiojo veiksmai – žala) priežastinis ryšys.

Besiginančiojo, viršijusio būtiniosios ginties ribas, priežastinis ryšys yra tarp besiginančiojo neteisėtų gynybos veiksmų ir žalos.

Žalos, padarytos dėl savigynos, atlyginimas

Žala, padaryta teisėtai ir pagrįstai pasinaudojus savigyna, neatlyginama teisėtai savigyną naudojusio asmens. Savigyna yra pagrindas atleisti teisėtai ir pagrįstai savigyną naudojusį asmenį nuo civilinės atsakomybės (CK 6.253 str. 8 d.).

Žala, padaryta teisėtai ir pagrįstai panaudojus savignyą, atlyginama asmens, dėl kurio neteisėtos veiklos buvo taikytos savignyos priemonės (CK 6.269 str. 2 d.).

Žala, padaryta neteisėtai ar be pagrindo panaudojus savignyos priemones, atlyginama neteisėtai besiginančiojo (CK 6.253 str. 8 d.).

Civilinės atsakomybės taikymo sąlygos yra bendrosios:

1. žala;
2. neteisėti veiksmai;
3. priežastinis ryšys;
4. kaltė.

Neteisėti veiksmai pasireiškia kaip neteisėti veiksmai, dėl kurių asmuo buvo priverstas imtis savignyos priemonių arba neteisėtas ar nepagrįstas savignyos priemonių panaudojimas.

Savignyos priemonių naudojimo sąlygos:

1. savignyna naudojama CK numatytais atvejais (CK 1.139 str. 1 d., 6.253 str. 8 d.);
2. būdai ir priemonės turi atitikti pažeidimo pobūdį (CK 1.139 str. 2 d.);
3. neturi būti peržengtos savignyos ribos (CK 1.139 str. 2 d.);
4. naudojant savignyą būtina gerbti žmogaus teises ir laisves bei laikytis įstatymų reikalavimų (CK 1.139 str. 1 d.).

Žalos, padarytos dėl būtinojo reikalingumo, atlyginimas

Būtinasis reikalingumas yra civilinę atsakomybę šalinanti aplinkybė (CK 6.253 str. 6 d.).

Civilinę atsakomybę už žalą, padarytą dėl būtinojo reikalingumo, gali taikyti teismas esant šioms sąlygoms (CK 6.274 str.):

1. tai reikalinga pagal bylos aplinkybes;
2. tai neprieštarauja sąžiningumo ir teisingumo kriterijams.

Atsakomybė taikoma asmeniui, kurio interesais veikė žalą padaręs asmuo.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokie yra būtinosios ginties požymiai?
2. Kuo būtinoji gintis panaši ir kuo skiriasi nuo savigynos, būtinojo reikalingumo?
3. Kas atsako už žalą, padarytą esant teisėtai būtinajai ginčiai?
4. Kuo pasireiškia būtinosios ginties ribų viršijimas?
5. Kas atsako už žalą, padarytą viršijus būtinosios ginties ribas?
6. Kokiais pagrindais taikoma civilinė atsakomybė už žalą, padarytą dėl būtinosios ginties?
7. Ar yra civilinės atsakomybės pagrindų taikant ją už žalą, padarytą dėl būtinosios ginties, ypatumų?
8. Kokie yra savigynos požymiai?
9. Kuo savigyna skiriasi nuo būtinojo reikalingumo?
10. Kokiomis sąlygomis gali būti panaudotos savigynos priemonės?
11. Kokias savigynos priemones nustato CK?
12. Kokios yra savigynos naudojimo sąlygos?
13. Kokios yra civilinės atsakomybės taikymo sąlygos ir jų ypatumai už žalą, padarytą dėl neteisėtos savigynos?
14. Kokie yra būtinojo reikalingumo požymiai?
15. Kuo būtinas reikalingumas panašus ir kuo skiriasi nuo būtinosios ginties?
16. Kuo būtinas reikalingumas panašus ir kuo skiriasi nuo savigynos?
17. Ar būtinas reikalingumas turi panašumų su nenugalima jėga?
18. Ar atlyginama žala, padaryta esant būtinajam reikalingumui?
19. Kokia civilinės atsakomybės rūšis yra žalos, padarytos dėl būtinojo reikalingumo, atlyginimas?
20. Pagal kokius kriterijus nustatoma atlyginti žalą, padarytą dėl būtinojo reikalingumo?

UŽDUOTYS

Kauno mieste, Ažuolyno gatvėje, apie 22 valandą keturi nežinomi asmenys užpuolė G. Gučą, mušė ir reikalavo pinigų. Užpultasis pasinaudojo nelegaliai laikomu ginklu ir kelis kartus iššovė. Nusikaltėliai paspruko. Vienas iš užpuolikų buvo sužalotas, kreipėsi į gydytojus, todėl jo ir kitų užpuolikų asmenybės buvo nustatytos. Tyrimo metu išaiškėjo, kad, be užpuoliko, nukentėjo pašaliniai asmenys ir jų turtas. Į policiją kreipėsi D. Jankauskienė ir nurodė, kad tą dieną apie 22 val. Ažuolyno gatvėje jai buvo pe-

ršauta koja. Dėl sužalojimo ji gydėsi ligoninėje ir turėjo 700 litų išlaidų. Ji mano, kad jai buvo padaryta ir neturtinė žala. T. Kaminskas nurodė, kad per jo buto langą įlėkusi kulka sutrupino originalaus dizaino šviestuvą. Baudžiamojoje byloje šis asmuo buvo pripažintas nukentėjusiuoju dėl jam padarytos 4500 litų turtinės žalos ir 2000 litų neturtinės žalos atlyginimo, nes šviestuvas buvo originalus dirbiny, kurį jam padovanojo giminaitis dizaineris atsidėkodamas už kelerius metus teiktą paramą studijuojant menus.

R. Antukas kreipėsi į teismą ir nurodė, kad G. Balsys turi atlyginti jam padarytus nuostolius. G. Balsiui jis buvo skolingas 24 500 litų ir šis, norėdamas atgauti pinigus, 2002 m. liepos 16 d. pavogė jo asmens dokumentus ir išvykimo bilietus. Tai sutrukdė jam išskristi į Amsterdamą pasirašyti sutarčių dėl projektavimo darbų Olandijoje. Tokie G. Balsio veiksmai padarė jam dvigubą žalą, nes jis prarado projektavimo sutartį, kurios suma – 150 000 litų, o užsienio partnerio akyse pasirodė kaip asmuo, nesilaikantis įsipareigojimo ir duoto žodžio. G. Balsys nurodė, kad R. Antukas ilgą laiką vilkino skolos gražinimą, nors turėjo galimybę ją gražinti, todėl asmens dokumento ir bilieto sulaikymas yra teisėta priemonė savo interesams apsaugoti. Apie galimą sutarties sužlugdymą jis nieko nežinojo. R. Antukas yra neteisis, jo reputacija negali pablogėti, nes jis žinomas kaip asmuo, turintis skolų ir jų negražinantis.

Ant Kuršių marių ledo žvejojimo grupė žvejų. Atskilus ledo lyčiai jie atsidūrė jūroje. Buvo surengta gelbėjimo operacija. Krašto apsaugos ministerija nurodė, kad paieška sraigtasparniais kainavo 7500 litų ir prašė juos prieteisti iš išgelbėtųjų H. Petrausko, A. Simano, B. Karsoko ir T. Švilpos.

G. Jacka, prievartaujant iš jo turta, buvo sumuštas ir prirakintas UAB „Kelmas“ sandėlyje prie aparatūros stovo. Išgirdę pagalbos šauksmą atsitiktinai pro šalį ėję M. Neveronis su J. Linkumi išlaužė patalpos duris, kūju nudaužė stovą ir G. Jacką savo automobiliu nugabeno į ligoninę. UAB „Kelmas“ pareiškė ieškinį G. Jackai, M. Neveroniui ir J. Linkui dėl padarytos žalos atlyginimo – durų remontas kainavo 2000 litų, be to, dėl smūgių buvo nepataisomai sugadinta jautri 14 000 litų vertės aparatūra. G. Jacka nurodė, kad jį gelbėti buvo būtina nedelsiant, nes reikėjo skubiai teikti medicinos pagalbą dėl nukraujavimo.

LITERATŪRA

1. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
2. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
3. Draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 73-1742.
4. Prekybinės laivybos įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 101-2300.
5. Pacientų teisių ir žalos sveikatai atlyginimo įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 102-2317.
6. Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. 3 pataisytas ir papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001. (Pvz., nuostatos dėl būtinosios ginties, nusi kaltėlio sulaikymo, būtinojo reikalingumo.)
7. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
8. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
9. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
10. Pavilionis V., Merkevičius R. Būtinoji gintis. Vilnius: Justitia, 1999.
11. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
12. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
13. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
14. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Е. А. Суханов. Москва: БЕК, 2000.
15. Гражданское право, часть 2 / Ред. А. М. Сергеев, Ю. К. Толстой. Москва: Проспект, 1998.
16. Комментарий части второй Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

SAMDANČIOJO ASMENS CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ. CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ KITO ASMENS KALTĘ

Samdančio darbuotojus asmens civilinė atsakomybė

Tai netiesioginės civilinės atsakomybės, grindžiamos kalte, rūšis.

Asmuo, kuris kontroliuoja ir prižiūri kitą asmenį, civilinės atsakomybės tvarka atsako už jo padarytą žalą.

Samdantis darbuotojus asmuo atlygina žalą, atsiradusią dėl jo darbuotojų, einančių savo darbo (tarnybos) pareigas, kaltės (CK 6.264 str. 1 d.).

Darbdavio atsakomybės pagrindimas:

1. kontrolės teorija;
2. rūpestingo elgesio pasirenkant darbuotoją teorija;
3. pragmatinė teorija;
4. teisingumo teorija;
5. rizikos ir laisvės apribojimo teorija;
6. nuostolių paskirstymo ir kt. teorijos.

Bendrosios civilinės atsakomybės sąlygos:

1. žala (nuostoliai);
2. neteisėti veiksmai;
3. priežastinis ryšys;
4. kaltė.

Specialiosios atsakomybės sąlygos:

1. darbo (tarnybos) faktas;
2. žala padaryta atliekant darbo (tarnybos) pareigas.

Pagal Lietuvos Respublikos teisę tai nėra griežta civilinė atsakomybė. Ji taikoma už samdančio darbuotoją asmens kaltę su ypatumais ir (arba) kontroliuojamo ir prižiūrimo asmens kaltę. Darbdavio kaltė sutapatinama su darbuotojo kalte. Darbdavys atsako už darbuotojo padarytą žalą, jeigu už tą žalą ne darbo metu atsakytų pats darbuotojas. Tokia sistema taikoma Lietuvoje, Prancūzijoje, JAV ir kt. Darbdavio kaltė gali būti vertinama tik kaip savarankiška jo kaltė, pasireiškianti nerūpestingumu pasirenkant, apmokant, vadovaujant darbuotojams.

Darbuotojai – asmenys, atliekantys darbą darbo sutarties arba civilinės sutarties pagrindu, jeigu jie veikia atitinkamo asmens nurodymu ir yra jo kontroliuojami (CK 6.264 str. 2 d.). Darbuotojas turi veikti ne savo rizika.

Samdantis darbuotojus asmuo yra tiesioginis skolininkas. Darbuotojas yra netiesioginis skolininkas, atsakantis regreso tvarka. Jeigu įstatymas numato, kad samdantis darbuotojus asmuo ir darbuotojas atsako kartu, tai jie abu yra tiesioginiai skolininkai.

Darbuotojas dėl grėšiančio regreso į bylą įtraukiamas kaip tretysis asmuo be savarankiškų reikalavimų.

Samdantis darbuotojus asmuo, atlyginęs žalą, įgyja regreso teisę į darbuotoją Darbo kodekso ar kito įstatymo numatyta apimtimi ir tvarka (pvz., Valstybės tarnybos įstatymo, Karių materialinės atsakomybės įstatymo ir kt.).

Civilinė atsakomybė už nurodymus ir atstovaujant

Atsakomybė už nurodymus ir atstovaujant yra tiesioginė ir netiesioginė civilinė atsakomybė kaltės pagrindu. Tai nėra absoliuti civilinė atsakomybė.

Žalą, padarytą vykdant nurodymą, atlygina nurodymą davęs ir nurodymą vykdęs asmenys solidariai (CK 6.265 str. 1 d.).

Žalą, padarytą pagal pavedimą veikiančio atstovo, atlygina atstovas ir atstovaujamas solidariai (CK 6.265 str. 2 d.).

Civilinės atsakomybės pagrindai:

1. žala (nuostoliai);
2. neteisėti veiksmai;
3. priežastinis ryšys;
4. kaltė.

Tiesiogiai žalą padariusio asmens veiksmai gali būti neteisėti vien dėl žalos darymo fakto. Vien nurodymo davimas daryti žalą gali būti neteisėtas.

Atstovaujant būtina nustatyti atstovavimo pagal pavedimą faktą, žalą dėl pavedimo vykdymo.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kuo grindžiama samdančio darbuotojus asmens pareiga atlyginti darbuotojo padarytą žalą?
2. Kokios yra samdančio darbuotojus asmens civilinės atsakomybės sąlygos?
3. Kokios aplinkybės pašalina darbdavio civilinę atsakomybę?

4. Ar darbdavio civilinė atsakomybė yra absoliuti?
5. Kuo pasireiškia samdančio darbuotojus asmens kaltė?
6. Kokios yra samdančio darbuotojus asmens veiksmų neteisėtumo ypatybės?
7. Pagal kokius požymius nustatoma, ar darbuotojas žalos padarymo metu vykdė darbo (tarnybos) pareigas?
8. Kokia apimtimi atsako darbuotojas regreso tvarka?
9. Kada darbdaviui atsiranda teisė reikalauti iš darbuotojo atlyginti žalą regreso tvarka?
10. Kokią įtaką samdančio asmens civilinei atsakomybei turi tai, kad darbuotojas žalą padaro nusikaltimu?
11. Kokia – dalinė ar solidari – yra kelių darbuotojų prievolė atlyginti žalą regreso tvarka?
12. Kokie yra atsakomybės už kito asmens padarytą žalą atvejai?
13. Kokios yra priežastinio ryšio, neteisėtų veiksmų ypatybės atsakomybės už kito asmens padarytą žalą atvejais?
14. Kas yra nurodymą duodančiojo asmens atsakomybės pagrindas?
15. Ar būtina nustatyti atstovaujamojo asmens kaltę sprendžiant atsakomybės trečiajam asmeniui už atstovo veiksmais padarytą žalą klausimą?
16. Ar atsiranda regreso teisė atlyginus žalą kreditoriui?
17. Kam ir kokia apimtimi taikoma regreso teisė?
18. Ar solidariosios atsakomybės skolininkas gali nugincyti savo prievolę atlyginti žalą?

UŽDUOTYS

P. Klimavičius dirba UAB „Kiemai“ darbininku. Valydamas teritoriją jis pastebėjo, kad H. Siauro manevruojamas automobilis kieme užkliudė stovintį automobilį ir ketino pasišalinti. Norėdamas sulaukyti H. Siaurą, P. Klimavičius trenkė šluota į H. Siauro automobilį, įlenkė stogą, sudaužė stiklą. Nuostoliai buvo įvertinti 2000 litų.

U. Arnatka kreipėsi į teismą ir nurodė, kad buvo sužalotas J. Kaminsko ir M. Juzonio. Konfliktas įvyko bare „Užupis“, kai šie apsaugos darbuotojai be priežasties pareikalavo, kad U. Arnatka pasišalintų iš šokių aikštelės. Konflikto metu U. Arnatkai buvo sulaužytas žandikaulis, išsukta kairė ranka. Dėl to jis nedirbo 7 dienas, vaistams išleido 350 litų, už procedūras papildomai sumokėjo 50 litų, be to, buvo suplėšyta 860 litų kainavusi jo striukė. J. Kaminskas ir M. Juzonis atsikirtu, kad neteisus buvo pats nukentėju-

sysis, nes buvo neblaivus, snieguotais batais ir drabužiais veržėsi į šokių salę. Pagal savo pareigas saugos tarnybos „Trikampis“ darbuotojai privalėjo nuraminti baro lankytoją. Kadangi jis priešinosi, teko pavartoti jėgą. UAB „Rozalinda“, kuriai priklauso baras, patvirtino, kad saugos tarnyba veikė pagal bendrovių sutartį dėl objekto apsaugos ir tvarkos palaikymo bendrovės teritorijoje.

J. Kunigėlis pareiškė ieškinį L. Kuktai, G. Samkui, laikraščiu „Lietuva šiandien“ ir UAB „Leidykla“. Jis nurodė, kad žurnalistai L. Kukta ir G. Samkus straipsnyje „Avantiūra“ paskelbė apie jį tikrovės neatitinkančias ir garbę bei orumą žeminančias žinias, be to, pažeidė jo privatumą, nes be sutikimo atskleidė asmens duomenis. Ieškovas prašė priteisti atlyginti neturtinę žalą iš visų nurodytų asmenų. L. Kukta pareiškė, kad jis nėra laikraščio bendradarbis, tik pagal autorinę sutartį kartu su laikraščio korespondentu G. Samkumi parengė straipsnių ciklą, kurį laikraštis išspausdino. G. Samkus nurodė, kad jo pateiktas spausdinti straipsnis buvo redaguojamas, todėl jis neprivalo atsakyti, be to, šiuo metu redakcijoje nedirba. Redakcija atsikirta, kad straipsnio autoriai patys yra atsakingi už jo turinį, nes redaguota buvo minimaliai ir tai neturėjo įtakos esminiams straipsnio teiginiams. Be to, šiuo metu nė vienas žurnalistas redakcijoje nedirba.

K. Simakas subūrė nusikalstamą grupuotę, kurios nariai N. Lungys, K. Kakaras ir kiti terorizavo ir žudė verslininkus, darė kitus nusikaltimus. Pavyzdžiui, buvo pagrobtas ir nužudytas automobilių prekeivis G. Likša. Teisme nustatyta, kad šį nusikaltimą organizavo K. Simakas, o padarė N. Lungys ir K. Kakaras. Be to, buvo nužudytas UAB „Biozė“ direktorius. Teisme nustatyta, kad N. Lungys ir G. Savickas, vykdydami šio nusikaltimo organizatorių K. Simako ir K. Kakaro nurodymus, turėjo pagrobti ir pristatyti direktorių į slėptuvę, tačiau per užpuolimą šis pasipriešino ir buvo nušautas. Ieškinį dėl žalos atlyginimo pareiškė žuvusiųjų artimieji ir prašė priteisti žalą iš visų nusikalstamo susivienijimo dalyvių.

P. Ramanauskas, R. Rumkus, G. Karka, I. Kibildis ir L. Junda buvo teisiami už UAB „Korys“ turto pasisavinimą. P. Ramanauskas su R. Rumkumi nurodė, iš kur galima pavogti medų, ir vėliau padėjo jį paslėpti. Buvęs policininkas L. Junda tuo metu saugojo nusikaltimo vietą nuo pašalinių asmenų. I. Kibildis nusikaltimo padarymo metu buvo nepilnametis, iškėlus civilinę bylą jam buvo 19 metų. UAB „Korys“ pateikė reikalavimus višiemis teisiamiesiems.

K. Pakalka paprašė kaimynų vaikų S. Kricko (13 metų) ir R. Skersio (15 metų) per langelį įsibrauti į žemės ūkio bendrovės garažą ir išnešti iš ten 2 dėžes su degalais. Už tai pažadėjo nupirkti cigarečių. Būdami garaže vaikai norėjo pasišviesti ir sukėlė gaisrą, kuris padarė 12 000 litų nuostolį. Bendrovė kreipėsi į advokatus dėl civilinės bylos iškėlimo.

AB „Duoba“ vadybininkas N. Mikėnas, vykdydamas direktoriaus K. Laskio nurodymą, nusiuntė darbuotojus G. Linkų ir E. Kurmelį sutvarkyti statybinių atliekų sklype prie namo, kur bendrovė vykdė darbus. Darbo metu buvo suniokotas gėlynas, sudaužyta vandens talpykla, o lyginant dirvos paviršių pažeistas kabelis. Dėl padarytos žalos reikalavimus pateikė UAB „Kabeliai“ ir gėlyno bei vandens talpyklos savininkė T. Simutienė, atsakovais nurodydami abu AB „Duoba“ darbininkus, vadybininką ir direktorių.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Karių materialinės atsakomybės įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 64-1928.
4. Darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.
5. Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 45-1708.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1997. Nr. 5/6.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1998 m. gegužės 15 d. nutarimas Nr. 1 „Dėl Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 7, 7¹ straipsnių ir Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymo taikymo teismų praktikoje nagrinėjant garbės ir orumo gynimo civilines bylas“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1998. Nr. 9.
8. Abramavičius A., Mikelėnas V. Įmonių vadovų teisinė atsakomybė. Vilnius: VĮ TIC, 1998.
9. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
10. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
11. Kiršienė J., Tikniūtė A. Civilinė akcininko atsakomybė už bendrovės prievoles // Jurisprudencija. 2004. Nr. 55(47). P. 68–77.

12. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
13. Mikelėnas V. Prievolių teisė. Vilnius: Justitia, 2002.
14. Žalėnienė I. Kai kurie atstovo atsakomybės civiliniame procese taikymo teoriniai aspektai // Jurisprudencija. 2004. Nr. 52(44). P. 141–149.
15. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
16. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
17. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
18. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
19. Spier J. (ed). Unification of Tort Law: Liability for Damages Caused by Others (Principles of European Tort Law). Kluwer Law International, 2003.
20. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
21. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Е. А. Суханов. Москва: БЕК, 2000.
22. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2003 05 28, Nr. 3K–3–640, D. Gervienė v. UAB „Eura“ ir kt., kat. 39.6.2.1.
2. 2004 09 15, Nr. 3K–3–445, ADB „Preventa“ v. UAB „Juodasis židiny“, kat. 39.6.2.
3. 2005 03 23, Nr. 3K–3–205, K. Juknis v. UAB „Pūkas“ ir kt., kat. 26.6.
4. 2005 03 30, Nr. 3K–3–206, J. Raudonienė ir kt. v. VšĮ Vilniaus universiteto Santariškių klinika, kat. 44.5.2.15.
5. 2005 11 16, Nr. 3K–3–579, S. B. v. R. A., kat. 44.2.4.2., 44.5.2.1., 44.5.2.2.

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ NEPILNAMEČIŲ ASMENŲ PADARYTĄ ŽALĄ

Civilinės atsakomybės už nepilnamečio iki 14 metų padarytą žalą ypatumai

Už nepilnamečio iki 14 metų padarytą žalą atsako tėvai arba globėjai (CK 6.275 str. 1 d.).

Už žalą atsako mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos (CK 6.275 str. 2 d.), jeigu žalos padarymo metu nepilnametis yra prižiūrimas mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos.

Tai netiesioginės atsakomybės atvejis, bet ne atsakomybė be kaltės (griežta). Tai atsakomybė ne už svetimą kaltę, o už savo kaltę, turinčią ypatumų.

Atsakomybė atsiranda esant bendrosioms sąlygoms (žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė).

Kaltės ypatumai. Nepilnamečio asmens kaltė – nepakankamas atidumas ir apdairumas, tėvų (globėjų) kaltė – tai netinkamas auklėjimas ar nepakankama priežiūra, institucijų – nepakankama priežiūra.

Tėvai (globėjai) ir institucijos atsako už tokio pobūdžio savo kaltę, todėl vėliau neįgyja regresio teisės į nepilnametį.

Tėvų, globėjų, mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijų pareiga atlyginti žalą nesibaigia dėl to, kad nepilnametis sulaukia 14 metų arba tampa pilnamečiu.

Civilinės atsakomybės už nepilnamečio nuo 14 iki 18 metų padarytą žalą ypatumai

Už padarytą žalą atsako nepilnametis (CK 6.276 str. 1 d.). Pats nepilnametis yra pagrindinis skolininkas.

Papildomai atsako tėvai, rūpintojas arba mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijos, jeigu nepilnametis žalos padarymo metu jų prižiūrimas (CK 6.276 str. 2 d.). Papildomos atsakomybės sąlyga – nepilnametis neturi turto arba uždarbio, pakankamo žalai atlyginti.

Atsakomybė atsiranda esant bendrosioms sąlygoms (žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė). Tai nėra atsakomybė be kaltės arba už svetimą kaltę, tai atsakomybė už kaltais veiksmais, turinčiais kaltės ypatumų, padarytą žalą.

Kaltės ypatumai. Nepilnamečio asmens kaltė – nepakankamas atidumas ir apdairumas, tėvų (globėjų) kaltė – tai netinkamas auklėjimas ar nepakankama priežiūra, institucijų kaltė – nepakankama priežiūra.

Tėvai (globėjai) ir institucijos atsako už tokio pobūdžio savo kaltę, todėl vėliau neįgyja regreso teisės į nepilnametį.

Tėvų, rūpintojo, arba mokymo, auklėjimo, sveikatos priežiūros ar globos (rūpybos) institucijų pareiga atlyginti žalą baigiasi:

- nepilnamečiui sulaukus pilnametystės;
- nepilnamečiui asmeniui įgijus turto arba uždarbį pakankamą žalai atlyginti.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokie yra prievolės dėl nepilnamečio padarytos žalos atlyginimo kreditoriaus ypatumai?
2. Kas yra tiesioginis skolininkas dėl nepilnamečio asmens padarytos žalos?
3. Kokie asmenys atsako papildomai dėl nepilnamečio padarytos žalos?
4. Kokiomis sąlygomis atsiranda papildoma asmenų atsakomybė, kai žala padaryta nepilnamečio?
5. Kokios atsakomybės tvarka atsako nepilnametis asmuo ir papildomas skolininkas?
6. Ar atsiranda regreso teisė asmeniui, kuris atlygina nepilnamečio asmens padarytą žalą? Kodėl?
7. Kada baigiasi tėvų civilinė atsakomybė dėl nepilnamečių vaikų padarytos žalos?
8. Kada baigiasi papildoma asmenų civilinė atsakomybė dėl nepilnamečio padarytos žalos?
9. Kuo pasireiškia tėvų, globėjų, rūpintojų, institucijų kaltė dėl nepilnamečių asmenų padarytos žalos?
10. Ar turi ypatumų priežastinis ryšys šio delikto atveju?
11. Kokios yra skolininko atsakomybės sąlygos dėl nepilnamečio asmens padarytos žalos?
12. Kokios atsakomybės tvarka už nepilnamečių asmenų padarytą žalą atsako jo tėvai ir institucijos esant jų visų kaltei?

13. Kokios atsakomybės tvarka už nepilnamečių padarytą žalą atsako keli ją padarę nepilnamečiai ir jų tėvai?

UŽDUOTYS

U. Valatka kreipėsi į M. Grimienę, kad ši atlygintų žalą, kurią padarė jos nepilnamečiai vaikai. Policijos tyrimo metu buvo nustatyta, kad 11 metų Jonas ir 13 metų Tadeušas iš U. Valatkos buto kelis kartus vogė pinigus. Pirmą kartą Jonas pavogė 800 litų, antrą kartą Tadeušas – 700 JAV dolerių, o trečią kartą abu vaikai pavogė dar 1200 JAV dolerių. M. Grimienė nurodė, kad pinigų gražinti negali, nes neturi iš ko, o žalą gali atlyginti Jono tėvas. Jis kartu negyvena ir nemoka alimentų sūnui išlaikyti, yra išsikolinęs daugiau kaip 3000 litų. Su ja gyvenantis Tadeušo tėvas nedirba, bedarbio pašalpos negauna.

2002 m. sausio 18 d. buvo apvogtas I. Jackevičiaus butas. Nukentėjusysis nuostolius įvertino 12 000 litų. Tyrimo metu nustatyta, kad vagystę įvykdė 18 metų amžiaus J. Kontrimavičius, 16 metų T. Kontrimavičius, 13 metų L. Kontrimavičius ir 13 metų A. Krickus. Ikiteisminio tyrimo metu 2002 m. birželį nukentėjusiajam iš savo atlyginimo 500 litų sumokėjo T. Kontrimavičius, 4000 – A. Krickienė. 2005 m. kovo 1 d. I. Jackevičius pareiškė ieškinį J. Kontrimavičiui ir A. Krickienei, kad šie visiškai atlygintų žalą. Atsakovai nesutiko su ieškiniu. J. Kontrimavičius nurodė, kad už žalą turi atsakyti ir kiti asmenys, o A. Krickienė paaiškino, kad ji yra sumokėjusi netgi daugiau, negu tenka jos sūnaus daliai.

Kaune, Vilniaus gatvėje, apie 19 val. keturi asmenys užpuolė K. Jurgaitį ir jį sužalojo. Nukentėjusysis žalą įvertino 64 000 litų. Buvo nustatyta, kad užpuolimą sumanė ir asmenis į nusikaltimo vietą atvežė G. Kaminskas, o K. Jurgaitį sumušė 18 metų amžiaus L. Razmys, 17 metų amžiaus tėvų neturintis ir su senele gyvenantis R. Rimkus, 16 metų amžiaus su motina gyvenantis J. Rudaitis, kurio tėvui apribotos tėvo teisės ir kuris jau trejus metus gyvena Ispanijoje, ir 16 metų amžiaus M. Laukys, gyvenantis globos namuose „Viltė“.

13 metų amžiaus J. Vilkas, vairuodamas dviratį, iš šalutinio kelio išvažiavo į pagrindinį ir žuvo po J. Kalkaus vairuojamo automobilio ratais. Eismo įvykio metu buvo apgadintas automobilis „Jaguar“, jo remontas kainavo 18 000 litų. Remonto išlaidas padengė draudimo kompanija AB „Draudimas“. Nepilnamečio tėvai pareiškė ieškinį J. Vilkiui dėl laidojimo

išlaidų, kurios sudarė 8500 litų, atlyginimo. AB „Draudimas“ pareiškė ieškinį nepilnamečio tėvams dėl 18 000 litų priteisimo.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
4. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
5. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
6. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
7. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
8. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
9. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
10. Spier J. (ed). Unification of Tort Law: Liability for Damages Caused by Others (Principles of European Tort Law). Kluwer Law International, 2003.
11. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
12. Гражданское право, часть 2 / Ред. А. М. Сергеев, Ю. К. Толстой. Москва: Проспект, 1998.
13. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2001 10 17, Nr. 3K-3-951, E. V. v. M. B. ir kt., kat. 39.2.4; 39.6.2.8; 39.6.2.9.
2. 2001 10 22, Nr. 3K-3-992, A. M. v. V. K. ir kt., kat. 39.6.2.8.
3. 2002 03 25, Nr. 3K-3-491, A. Filipavičienė v. O. Stankevičienė, ir kt., kat. 39.6.2.9.
4. 2002 09 26, Nr. 3K-P-774, D. Sabalienė v. E. Skakauskas ir kt., kat. 39.6.2.9.

NEVEIKSNIŲ, RIBOTAI VEIKSNIŲ, NEGALINČIŲ SUPRASTI SAVO VEIKSMŲ REIKŠMĖS IR JŲ VALDYTI ASMENŲ VEIKSMAIS PADARYTOS ŽALOS ATLYGINIMAS

Civilinės atsakomybės už pripažinto ribotai veiksnio fizinio asmens padarytą žalą ypatumai

Ribotai veiksnus asmens padarytą žalą atlygina ribotai veiksnus asmuo bendrais pagrindais (CK 6.268 str. 3 d.).

Veiksnumo apribojimas neapima suvaržymų atsakyti pagal prievoles (CK 2.11 str. 2 d.). Pilnametis ribotai veiksnus asmuo atsako asmeniškai pagal savo sutartines ar nesutartines prievoles (CK 2.11 str. 5 d.).

Atsakomybė atsiranda esant bendrosioms sąlygoms (žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė), jeigu neturi būti taikomos specialaus delikto taisyklės (pvz., ribotai veiksnus asmuo veikė kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas).

Civilinės atsakomybės už pripažinto neveiksnio fizinio asmens padarytą žalą ypatumai

Už žalą atsako neveiksnio pripažinto asmens globėjas ar asmenį prižiūrėti privalanti institucija (CK 6.278 str. 1 d.). Žalos padarymo metu turi būti galiojantis teismo sprendimas dėl asmens pripažinimo neveiksnio.

Atsakomybė atsiranda esant bendrosioms sąlygoms (žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė), jeigu neturi būti taikomos specialaus delikto taisyklės (pvz., asmuo veikė kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas).

Kaltės ypatumai – nepakankama priežiūra. Globėjas ir institucijos atsako už tokio pobūdžio savo kaltę, todėl vėliau neįgyja regresio teisės į fizinį asmenį jam atgavus veiksnumą.

Išimtis – teismas gali išieškoti žalą iš neveiksnio pripažinto asmens turto (CK 6.278 str. 3 d.) esant šioms sąlygoms:

1. jeigu žala padaryta asmens sveikatai ar gyvybei,
2. jeigu globėjas negali atlyginti šios žalos dėl savo mirties ar turto neturėjimo ir
3. jeigu žalą padaręs neveiksnis pripažintas asmuo turi pakankamai lėšų.

Civilinės atsakomybės už savo veiksmų reikšmės negalinčio suprasti fizinio asmens padarytą žalą ypatumai

Asmuo, padaręs žalą tokios būsenos, kai jis negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, neatsako už padarytą žalą (CK 6.268 str. 1 d.).

Sąlygos:

1. atitinkama būsena – žalos padarymo metu asmuo nesuprato savo veiksmų reikšmės ir negalėjo jų valdyti;
2. būsenos priežastis – asmuo nesuprato savo veiksmų reikšmės ir negalėjo jų valdyti ne dėl to, kad tokios būsenos tapo pats vartodamas alkoholinius gėrimus, narkotines ar psichotropines medžiagas arba kitokiu būdu.

Išimtis – teismas gali taikyti civilinę atsakomybę už žalą, padarytą asmens, kuris negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti, veiksmais:

1. žalą padariusiam asmeniui;
2. kitiems asmenims.

Civilinė atsakomybė taikoma bendrais pagrindais (žala, neteisėti veiksmai, priežastinis ryšys, kaltė), jeigu neturi būti taikomos specialaus delikto taisyklės (pvz., asmuo, nesupratęs savo veiksmų reikšmės ir negalėjęs jų valdyti, veikė kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojas).

Teismas gali priteisti žalos, padarytos asmens gyvybei ar sveikatai, atlyginimą iš žalą padariusio asmens, kuris negalėjo suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti visiškai ar iš dalies, esant šioms sąlygoms (CK 6.268 str. 2 d.):

- 1) to reikalauja nukentėjusiojo asmens turtinė būklė,
- 2) tai leidžia žalą padariusiojo asmens turtinė padėtis,
- 3) tai neprieštarauja teisingumo ir protingumo kriterijams ir
- 4) yra kitos turinčios reikšmės bylai aplinkybės.

Teismas gali taikyti atsakomybę už žalą, padarytą asmens, kuris savo veiksmų reikšmės negalėjo suprasti ir jų valdyti, kitiems asmenims, jei nebuvo kreiptasi dėl asmens pripažinimo neveiksnis ir globos jam nustatymo (CK 6.268 str. 4 d.).

Atsakomybė taikoma asmenims, atitinkantiems šiuos reikalavimus:

- 1) žalos padarymo metu jie gyvena kartu su žalą padariusiuoju asme-
niu,
- 2) jie žinojo apie žalą padariusiojo asmens psichikos būklę ir
- 3) nesiėmė priemonių, kad tas asmuo būtų pripažintas neveiksniu (CK
2.10 str.).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Ar teismo sprendimas dėl asmens veiksnumo apribojimo pašalina as-
mens civilinę atsakomybę?
2. Ar ribotai veiksnus asmuo atsako už deliktu padarytą žalą?
3. Ar ribotai veiksnus asmuo yra sutartinės civilinės atsakomybės subjek-
tas?
4. Ar asmens veiksnumo apribojimas turi įtakos žalos atlyginimo dydžiui?
5. Kas atlygina neveiksniu pripažinto asmens padarytą žalą?
6. Kokiais pagrindais atlyginama neveiksniu pripažinto asmens padaryta
žala?
7. Kokioms sąlygoms esant neveiksniu pripažinto asmens padaryta žala
gali būti priteisiama iš paties neveiksniu pripažinto asmens?
8. Ar atsiranda regreso teisė į asmenį, kurio žalą atlygino globėjas ar insti-
tucija, panaikinus teismo sprendimą dėl asmens pripažinimo neveiks-
niu?
9. Kokiais pagrindais pasibaigia prievolė atlyginti žalą, padarytą neveiks-
niu pripažinto asmens?
10. Kas atsako už žalą, padarytą asmens, kuris žalos padarymo metu savo
veiksmų reikšmės negalėjo suprasti ir jų valdyti?
11. Kokioms sąlygoms esant galima priteisti žalą iš paties asmens, kuris
savo veiksmų reikšmės negalėjo suprasti ir jų valdyti?
12. Kokius reikalavimus turi atitikti asmenys, kad iš jų būtų galima priteisti
atlyginti žalą, padarytą asmens, kuris savo veiksmų reikšmės negalėjo
suprasti ir jų valdyti?
13. Kokiais pagrindais atlyginama padaryta žala šio delikto atveju?

UŽDAVINIAI

Išgertuvėse kilus konfliktui G. Rančys keliais smūgiais kirviu užmušė D. Kvietkų. Ekspertų išvadoje teigiama, kad G. Rančys, darydamas nusikaltimą, nesuprato savo veiksmų reikšmės ir negalėjo jų valdyti. Žuvusiojo našlė kreipėsi konsultacijos dėl 6000 litų dydžio laidojimo išlaidų atlyginimo.

M. Sutkus, D. Stoškus ir S. Tučka įsibrovė į UAB „Ona“ patalpas ir pagrobė 14 000 litų vertės turto. UAB „Ona“ pareiškė ieškinį atlyginti žalą dėl nusikaltimo įtariamiesiems asmenims. Tiriant baudžiamąją bylą iškilo abejonių dėl D. Stoškaus psichinės būklės. Ekspertizė nustatė, kad šiuo metu jis serga psichikos liga, nesugeba suprasti savo veiksmų reikšmės ir jų valdyti. Tuomet jo tėvai kreipėsi dėl sūnaus pripažinimo neveiksniu ir globėjo jam paskyrimo. Toks teismo sprendimas buvo priimtas. Jis buvo pateiktas ieškinį nagrinėjančiam teismui.

A. Savukynas ir S. Limba, vogdami benzina, padegė UAB „Gerda“ patalpas ir padarė 25 000 litų žalos. UAB „Gerda“ nuostolius padengė ADB „Draudimas“. Tyrimo metu išaiškėjo, kad žalos padarymo metu A. Savukynas buvo dar nepilnametis, 17 metų, nedirbo ir nesimokė, jo tėvai yra išvykę į kitą miestą ir su sūnumi negyvena, nes nesutaria. A. Savukynas po senelio mirties gyvena name vienas, Senelis J. Ražukas žalos padarymo metu buvo dar gyvas. Jo turtą paveldėjo A. Savukyno motina, bet paveldėtame name negyveno. S. Limba buvo pilnametis, bet turi invalidumą nuo vaikystės, yra psichikos invalidas, gyvena su niekur nedirbančiais tėvais. Paskyrus ekspertizę buvo nustatyta, kad darydamas nusikaltimą jis nesuprato savo veiksmų reikšmės ir negalėjo jų valdyti. Kol byla buvo tiriama, prokuroras pareiškė ieškinį dėl S. Limbos pripažinimo neveiksniu ir globėjo jam paskyrimo. Teismas išnagrinėjo bylą, pripažino jį neveiksniu, globėja paskyrė kitame mieste gyvenusią jo seserį T. Paškienę, ši pasiėmė brolių gyventi kartu. ADB „Draudimas“ teisininkai pradėjo svarstyti klausimą, kam reikia pateikti ieškinį dėl žalos atlyginimo.

S. Ralys gyvena su tėvais ir pilnamete seserimi Raseinių rajone Kulių kaime. Šaudydamas iš nelegaliai laikomo medžioklinio šautuvo jis sunkiai sužalojo L. Kvedarą ir N. Mockutę. Vyriškis, nors ir buvo gydomas, mirė, o N. Mockutė tapo invalide. L. Kvedaro našlė ir N. Mockutė kreipėsi dėl konsultacijos, kas jiems gali atlyginti padarytą žalą. Jos nurodė, kad santykiai su S. Raliu seniai buvo blogi, dėl tarpusavio konfliktų kelis kartus buvo kreiptasi į policiją ir net į prokuratūrą. Prokuroro buvo prašoma išvežti S.

Ralių priverstinai gydyti dėl psichikos būklės – buvo agresyvus, nevaldomas, bet tokių priemonių nebuvo imtasi. Tėvų ir kitų artimųjų jis visiškai neklausė. L. Kvedarą jis buvo kelis kartus sumušęs, o keršydamas buvo padegęs kito kaimyno namą, be priežasties žalodavo gyvūnus arba jo pyktis prasi-verždavo kitaip. Ekspertizė patvirtino, kad S. Ralys serga lėtine psichikos liga, kuri kartais paūmėja. Tai pasireiškia itin dideliu agresyvumu. Nusikal-timo padarymo metu jis buvo tokios būsenos, kad veiksmų nesugebėjo su-prasti ir jų valdyti.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
4. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
5. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
6. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
7. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
8. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
9. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
10. Spier J. (ed). Unification of Tort Law: Liability for Damages Caused by Others (Principles of European Tort Law). Kluwer Law International, 2003.
11. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
12. Гражданское право, часть 2 / Ред. А. М. Сергеев, Ю. К. Толстой. Москва: Проспект, 1998.
13. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2005 01 19, Nr. 3K–3–49, L. Kireilytė v. O. Budriūnienė, kat. 44.5.2.6.
2. 2007 11 19, Nr. 3K–3–496, G. B., P. J. v. Z. J., kat. 44.5.2.6.

KLAIDINANČIA REKLAMA PADARYTOS ŽALOS ATLYGINIMAS

Šio specialaus delikto paskirtis – apginti:

- 1) vartotojų teisę gauti tinkamą informaciją apie parduodamus daiktus, produktus, gaminius ar suteikiamas paslaugas bei
- 2) užtikrinti rinkos dalyvių sąžiningumą konkuruojant.

Atsakomybė taikoma tuomet, kai nesąžiningai skleidžiama ir naudojama tam tikra informacijos dalis – reklama – padaro žalos. Skirtumas nuo atsakomybės dėl blogomis paslaugomis ar produkcija padarytos žalos atlyginimo yra tas, kad klaidinančia reklama gali būti padaroma žalos, nesvarbu, pažeisti prekių kokybės reikalavimai ar ne. Atsakomybė atsiranda ne dėl prekių ar paslaugų kokybės, o dėl to, kad iškraipoma informacija apie prekę ar paslaugą, teikiamą vartotojui, ir iškraipymas nesąžiningai palenkia vartoti tą produktą arba paslaugas.

Prievolės subjektai:

kreditorius yra asmuo, kurio reikalavimas kilęs dėl klaidingos reklamos poveikio padarytos žalos. Tai gali būti:

1. prekės vartotojas;
2. komercinės veiklos dalyvis.

skolininkas yra nesąžiningai veikiantis reklamos kaip informacijos skleidimo dalyvis. Tai gali būti:

1. reklamos davėjas;
2. reklamos gamintojas;
3. reklamos skleidėjas;
4. reklamos tarpininkas.

Civilinė atsakomybė taikoma bendraisiais civilinės atsakomybės pagrindais, t. y. esant žalai, neteisėtiems veiksams, priežastiniam ryšiui ir kaltei.

Pagrindų ypatumai

Žala gali būti padaroma juridinio ar fizinio asmens turtui arba asmenybei, taip pat gali būti pakenkti turтинiai asmens interesai, kurie vertintini kaip nuostoliai. Klaidinančia reklama gali būti padaryta turтинė ir neturтинė

žala. Neturtinė žala atlyginama tuomet, kai dėl klaidinančios reklamos ši žala atsirado asmens sveikatai ar gyvybei (CK 6.250 str. 2 d.).

Neteisėti veiksmai gali pasireikšti tiek aktyviais veiksmais (tiesiogiai pateikiant neteisingą teiginį, pasirenkant konkrečius informacijos pateikimo būdus ar metodus, kurie iškraipo faktinius duomenis, netinkamai lyginant kelių gamintojų gaminius ar paslaugas), tiek neveikimu (neteikiant visapusiškos informacijos, neįvykdant įstatymo ar gamintojo reikalavimų dėl informacijos visapusiškumo). Veiksmų neteisėtumo kriterijus yra reklamos neatitiktis tikrovei, t. y. reklamos klaidinantis pobūdis (6.301 str. 2 d.).

Klaidinanti reklama yra bet kokios formos ir bet kokiomis perdavimo priemonėmis skleidžiama su ūkine komercine, finansine ir profesine veikla susijusi informacija, kuria siekiama skatinti prekių arba paslaugų, įskaitant nekilnojamuosius daiktus, teises ir pareigas, pardavimą (teikimą), kai ji bet koku būdu, įskaitant ir jos pateikimo būdą, klaidina ar gali suklaidinti asmenis, kuriems ji skirta arba kuriuos ji pasiekia, ir kai dėl jos klaidinančio pobūdžio atsirado žalos (CK 6.301 str. 1 d.).

Klaidinančios reklamos požymiai (CK 6.301 str. 1 d.):

1. Tai yra įstatyme apibrėžtų rūšių (t. y. susijusi su ūkine komercine, finansine ir profesine veikla) informacija.

2. Ji skleidžiama konkrečiu tikslu (t. y. siekiama skatinti prekių ar paslaugų, įskaitant nekilnojamuosius daiktus, teises ir pareigas, pardavimą (teikimą). Šis požymis reiškia, kad turi būti nustatyta, kad skleidžiama informacija yra reklaminė. Kai tam tikri duomenys pristatomi kaip informacinė medžiaga, reikia analizuoti, ar informavimo tikslas yra vienintelis. Skatinti pirkimą – tai siekti paveikti informacijos vartotojo ekonominę elgesį, kad jis ne tik sužinotų apie prekes, daiktus, gaminius, paslaugas, bet ir apsispręstų įsigyti daiktus ar paslaugas dėl jų deklaruojamų savybių.

3. Ji klaidina arba gali klaidinti asmenis, kuriems ji skirta arba kuriuos ji pasiekia. Klaidinančio pobūdžio nustatymo kriterijai (CK 6.301 str. 2 d.) – ar reklama teisinga, ar ji visapusiška, ar jos pateikimo aplinkybės neiškraipo duomenų teisingumo ir visapusiškumo.

4. Dėl klaidinančio pobūdžio atsiranda žalos.

Kaltė gali pasireikšti tyčia arba neatsargumu.

Reklamos (informacijos) davėjas visos informacijos apie prekę (produktą) požiūriu turi įrodyti, kad jis elgėsi taip, jog klaidinimo būtų išvengta. Reklamos davėjo kaltės forma neturi reikšmės (CK 6.302 str. 2 d.).

Reklamos gamintojas, tarpininkas ir platintojas atsako tada, kai:

1. žinojo arba turėjo žinoti, kad reklama yra klaidinanti;

2. reklamos vartotojai klaidinami ne dėl reklamos davėjo, o dėl gamintojo, tarpininko ar skleidėjo veiksmų gaminant ar skelbiant reklamą arba
3. reklamos gamintojas, tarpininkas ar skleidėjas neįrodo, kas yra reklamos davėjas.

Priežastinis ryšys gali būti tiesioginis arba netiesioginis. Atsiradus žalos turi būti nustatyta, ar yra priežastinis apsisprendimo pirkti būtent šias prekes (paslaugas) ir reklamos ryšys, ar šis ryšys teisiškai reikšmingas, o ne atsitiktinis.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kas yra reklama?
2. Kokie yra reklamos klaidingumo kriterijai?
3. Kokie yra prievolės dėl žalos padarymo klaidinančia reklama subjektų ypatumai?
4. Kokiais pagrindais atsakoma už žalą, padarytą klaidinančia reklama?
5. Kas turi įrodyti aplinkybes, sudarančias civilinės atsakomybės pagrindus dėl klaidinančia reklama padarytos žalos?
6. Ar galioja skolininko kaltės prezumpcija?
7. Ar reklamos davėjo kaltė vienodai suprantama kaip reklamos gamintojo, tarpininko ir skleidėjo?
8. Kada reklamos gamintojas, tarpininkas ir skleidėjas atsako kaip reklamos davėjas?
9. Kokie yra specialūs teisių gynimo būdai?

UŽDUOTYS

M. Petrauskas statė kelių aukštų gyvenamąjį namą. Vieną vakarą žiūrėdamas televizorių jis pamatė reklamą apie įmonės, užsienio liftų gamintojo oficialaus atstovo Lietuvoje, prekiaujamą produkciją, taip pat ir apie nedidelės keliamosios galios liftus, skirtus nedideliems statiniams. Nuvykęs į šią bendrovę ir gavęs papildomos informacijos apie liftus, M. Petrauskas galutinai nusprendė statomame name įsirengti liftą ir įsigijo tokį, kuris pagal instrukciją kelia iki 400 kg. Įrengtu liftu M. Petrauskas kėlė statybines medžiagas. Nutrūkus liftą keliančiam lynui visas įrenginys krito ir sunkiai sužalojo patį M. Petrauską, apgadino lifto šachtą, liftu gabentas medžiagas. M. Petrauskas padavė į teismą liftais prekiaujančią bendrovę reikalaudamas atlyginti padarytą žalą ir ieškinį grįsdamas tuo, kad žala jo sveikatai bei turui padaryta klaidinančia reklama. Proceso metu, atlikus ekspertizę, paaiš-

kejo, kad liftu M. Petrauskas gabeno ne daugiau nei 400 kg, tačiau faktinė maksimali lifto keliamoji galia yra tik 300 kg.

S. Namajūnas kreipėsi į teismą ir prašė priteisti atlyginti žalą iš UAB „Statyba“. Ieškovas nurodė, kad UAB „Statyba“ 2004 m. pardavė jam nebaigtą statyti namą Vilniuje, Upės gatvėje už 2,5 mln. litų. Namas buvo parduotas nesažiningai, nes buvo teigiama, kad tai nekilnojamojo turto objektas su vaizdinga aplinka (upė, miškas kitoje jos pusėje). Nusipirkus šį objektą, bet dar net nespėus jo įrengti paaiškėjo, kad prieš šio namo pradedama statyba užstos vaizdą į upę ir dėl to namo aplinka taps skurdi, jo išgytas turtas nuvertės. Tai, kad bus statomi dar kiti objektai, pardavėjas jam neatskleidė, nors derybų metu to buvo teirujamasi. Atsakovas nesutiko su ieškiniu ir nurodė, kad informaciją apie parduodamus objektus rengė UAB „Grožis“. Po konsultacijų su šios įmonės specialistais buvo atsisakyta dalį informacijos pateikti reklamoje, bet įmonėje buvo viešai iškabintas teritorijos detalusis planas ir jo sprendiniai galėjo būti žinomi pirkėjui. UAB „Grožis“ nurodė, kad reklamoje negali būti nurodoma visa informacija apie parduodamus objektus. Klientas turi pats domėtis su namu ir jo aplinka susijusiais klausimais. Ar UAB „Statyba“ suteikė pirkėjui informaciją, UAB „Grožis“ nežino. Reklamos turinys buvo derinamas su užsakovu.

K. Jankus kreipėsi į teismą prašydamas uždrausti UAB „Kelionės“ reklamuoti kalbų kursus užsienio šalyse ir priteisti atlyginti 1800 litų žalą. Jis nurodė, kad bendrovės teikiamos paslaugos dėl apgyvendinimo sąlygų, kalbos mokymosi galimybių neatitinka tikrovės. Už kursus sumokėję asmenys tris savaites gyvena Didžiojoje Britanijoje šeimose, kur gali įgyti bendravimo anglų kalba įgūdžių, bet daugiau jokių galimybių mokytis kalbos nėra. O reklamoje buvo nurodyta, kad kursų dalyviai bus apgyvendinti kiekvienas atskirai, rinksis į dėstytojų vedamus užsiėmimus. Jų nebuvo. Dėl reklamoje nurodytų aplinkybių K. Jankus susiviliojo kursais, bet netrukus jais nusivylė. K. Jankaus teigimu, jis patyrė nuostolių – visą kursų kainą – ir nori šią sumą susigrąžinti.

Pirkėjas J. Petraitis pateikė ieškinį UAB „Laužas“ ir UAB „Fimakas“ dėl nuostolių atlyginimo. Jis nurodė, kad buvo reklamuojamos ir parduodamos UAB „Laužas“ akcijos. Pardavėjas UAB „Fimakas“ pirkėjui nepateikė informacijos apie kitus įmonės akcininkus, jos skolas, veiklos galimybes. Vaizdo reklamoje buvo parodyta veikianti UAB „Laužas“ gamykla. Finansų direktoriumi ar analitiku pristatyto asmens teigimu, įmonė yra perspektyvi ir jos akcijų verta išigyti, be to, yra galimybė gauti lėšų iš ES

struktūrinių fondų veiklai plėtoti. O kad greta statoma ir pradės veikti chemijos gamykla, buvo nutylėta. Pirkėjas pagal jam prieinamą informaciją davė pavedimą atstovui nupirkti akcijų, bet dėl sandorio patyrė nuostolių – įsigydamas 15 proc. UAB „Laužas“ akcijų už 1,5 mln. litų jis permokėjo 0,5 mln. litų, nes dabar jo turimų akcijų paketo vertė nukrito iki 1 mln. litų. Po dviejų mėnesių dėl akcininkų nesutarimų ir nuolatinių teisminių ginčų įmonės veikla faktiškai tapo paralyžuota. Dėl gretimai pradėjusios veikti chemijos gamyklos krito gamyklos kaip nekilnojamojo turto vertė ir nuvertėjo akcijos. Ieškovo teigimu, dabar paaiškėjo, kad klaidinga reklama iš jo buvo išvilioti pinigai, nes jis aiškiai permokėjo.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 64-1937.
4. 1984 m. rugsėjo 10 d. Direktyva Nr. 84/450, keičianti Direktyvą Nr. 84/450 dėl klaidinančios reklamos, į jos reguliavimo sritį įtraukiant ir lyginamąją reklamą // Official Journal. 1984, L 250.
5. 1997 m. spalio 6 d. Direktyva Nr. 97/55 dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl klaidinančios reklamos suderinimo // Official Journal. 1984, L 250.
6. 2005 m. gegužės 11 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva Nr. 2005/29/EB dėl nesąžiningos įmonių komercinės veiklos vartotojų atžvilgiu vidaus rinkoje ir iš dalies keičianti Tarybos direktyvą Nr. 84/450/EEB, Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas Nr. 97/7/EB, Nr. 98/27/EB bei Nr. 2002/65/EB ir Europos Parlamento ir Tarybos reglamentą (EB) Nr. 2006/2004 // Official Journal, 2005, L 149.
7. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
8. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
9. Janeliauskas E., Grecevičius P. Reklaminės veiklos reglamentavimo aspektai // Justitia. 2003, Nr. 5. P. 37–43.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2003 01 27, Nr. 3K–3–32, M. Vaupšas v. UAB „Kalba“, kat. 39.6.1., 39.8., 95.1.

ATSAKOMYBĖ BE KALTĖS. DIDESNIO PAVOJAUS ŠALTINIO VALDYTOJO CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS YPATUMAI

Atsakomybės nesant kaltės pagrindas – rizika

Teorinis atsakomybės be kaltės pagrindas yra rizikos teorija. Pagal ją rizika pripažįstama svarbia civilinės atsakomybės dalimi. Jeigu asmens veikla arba jo veikloje naudojami daiktai kelia didesnę žalos atsiradimo riziką, o asmuo veikia šią riziką suvokdamas ir jos nepaisydamas, neatsisako savo veiklos, tai jis prisiima atsakomybę už rizikos materializavimąsi, t. y. už žalos atsiradimą. Pagrindinis dalykas yra tas, kad asmuo naudoja pavojingą objektą arba vykdo tokio pavojingumo veiklą, kurių jis nėra pajėgus visiškai kontroliuoti. Tokiu atveju nėra pagrįsta reikalauti iš jo laikytis atsargumo taisyklių, nes net ir visų atsargumo standartų laikantis išliks pavojus padaryti žalą. Tokia veikla ne visada gali būti uždrausta, nes dalis tokių veiklų yra labai naudingos visuomenei (transporto veikla, vežimai, tam tikros rūšies gamyba ir kt.). Tikslingiau yra leisti tokią veiklą plėtoti, ribotai naudoti pavojingus objektus, tačiau sukurti sistemą, kuri garantuos padarytos žalos atlyginimą visais atvejais (arba beveik visais), net ir tada, kai ji padaryta atsitiktinai. Todėl tokiais atvejais žalos atlyginimas siejamas ne su kalte, o su žalos padarymo faktu.

Šiuolaikinė rizikos teorijos kryptis JAV – „gilios kišenės“ doktrina, kuri teigia, kad jei asmuo verčiasi pavojinga, bet pelninga veikla, iš gaunamo pelno jis privalo atlyginti žalą, kurią lemia jo veikla. Vadinasi, ar jis pažeidė saugumo reikalavimus, reikšmės neturi. Gaudamas iš rizikingo verslo pelną jis privalo pasirūpinti verslo saugumu, prireikus – atlyginti žalą.

Rusijos teisininkų teorijos, pagrindžiančios didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybę be kaltės, yra „veiklos“ ir „objekto“ teorijos. Nė viena iš jų nepaaiškina visapusiškai, kodėl šaltinio valdytojas turi atsakyti be kaltės. Šias teorijas jungia rizikos elementas – rizika gali išplaukti iš pavojingo arba nepavojingo objekto vien dėl veiklos pavojingumo arba iš pavojingo arba nepavojingos veiklos vien dėl didesnį pavojų keliančio objekto.

Esant atsakomybei be kaltės skolininkas negali remtis atsikirtimais dėl jo kaltės nebuvimo. Su skolininko kalte susiję įrodymai neturi būti priimami ir tiriami kaip neturintys ryšio su byla (CPK 180 str.).

Esant atsakomybei be kaltės, skolininkas gali įrodinėti kreditoriaus kaltę, jeigu ji turi įtakos kaip skolininko civilinės atsakomybės aplinkybė (pvz., pagal CK 6. 270 str. didesnio pavojaus šaltinio valdytojo civilinę atsakomybę šalina nukentėjusiojo asmens tyčia ar didelis neatsargumas, pagal CK 298 str. 3 d. gamintojo atsakomybė gali būti sumažinta arba jis gali būti visiškai atleistas nuo atsakomybės, jeigu žala atsirado ir dėl nukentėjusiojo kaltės).

Civilinės atsakomybės be kaltės atvejai pagal Lietuvos teisę:

1. Įmonės (verslininko) atsakomybė už sutartinės prievolės neįvykdymą (CK 6.256 str. 4 d.).
2. Statinių savininko (valdytojo) (CK 6.266 str.).
3. Gyvūnų savininko (valdytojo) (CK 6.267 str.).
4. Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo (CK 6. 270 str.).
5. Valstybės atsakomybė (CK 6.271, 6.272 str.).
6. Gamintojo atsakomybė dėl netinkamos kokybės produktų (CK 6.295 str.).
7. Paslaugų teikėjo atsakomybė dėl netinkamos kokybės paslaugų (CK 6.295 str.).
8. Distributoriaus atsakomybė dėl paskirstytų netinkamos kokybės gaminių ar paslaugų (CK 6.806 str.).
9. Saugotojo atsakomybė (CK 6. 845 str.).
10. Kiti atvejai pagal įstatymus arba tarptautines sutartis.

Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybės ypatumai

Asmuo, kurio veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams, privalo atlyginti žalą, padarytą didesnio pavojaus šaltinio, jeigu neįrodo, kad žala atsirado dėl nenugalimos jėgos, nukentėjusiojo asmens tyčios ar didelio neatsargumo (CK 6.270 str. 1 d.).

Tai atsakomybės be kaltės, „griežtos“ arba absoliučios atsakomybės atvejis, kai skolininkas negali gintis savo kaltės nebuvimu.

Didesnio pavojaus šaltinis – veikla, kuri kelia didesnę nei įprasta pavojų aplinkiniams. Ar ji kelia didesnę pavojų aplinkiniams, sprendžiama pagal šiuos kriterijus:

1. itin didelė rizika;
2. negalėjimas jos pašalinti atsargumo priemonėmis.

Galimi didesnio pavojaus šaltiniai nurodyti nebaigtiniuose sąrašuose:

- 1) CK 6.270 str. 1 d. – transporto priemonės, mechanizmai, elektros ir atominė energija, sprogstamųjų ir nuodingųjų medžiagų naudojimas, statybos ir kt.;
- 2) Potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros įstatymo 3 str. – garo ir vandens šildymo katilai, slėgio indai, liftai, eskalatoriai ir kt.;
- 3) kita.

Ar objektas, ar veikla yra kelianti didesnę pavojų aplinkiniams, sprendžiama atsižvelgiant į nurodytus kriterijus, pavyzdinius jų sąrašus (CK, Potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros įstatyme, Pavojingų darbų sąrašė, Potencialiai pavojingų įrenginių kategorijų sąrašė ir kt.) ir nurodytus kriterijus.

Didesnio pavojaus šaltinio prigimties teorijos:

- 1) veiklos teorija ir objekto teorija – Rusijos mokslininkų teorijos. Neigiamai viena kitos, bet abi visapusiškai nepaaiškina reiškinio;
- 2) šiuos požiūrius vienijanti idėja gali būti rizikos teorija – asmuo vykdo įstatymais neuždraustą, visuomeniškai naudingą, socialiai vertingą, pelningą, bet rizikingą veiklą. Asmens veikla arba valdomas objektas dėl objektyvių savybių kelia didesnę grėsmę padaryti didelę žalą aplinkiniams ir šios grėsmės negalima pašalinti net laikantis visų įmanomų atsargumo priemonių.

Skolininkas yra asmuo, kurio veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams. Tai – didesnio pavojaus šaltinio valdytojas. Jis valdo didesnę pavojaus šaltinį nuosavybės, patikėjimo teise ar kitokiu teisėtu pagrindu (CK 6.270 str. 2 d.).

Didesnio pavojaus šaltinio valdymas – tai nėra valdymo, kaip savarakiškos daiktinės teisės ar nuosavybės teisės sudėtinės dalies, įgyvendinimas. Didesnio pavojaus šaltinio valdymas – tai vykdymas veiklos, susijusios su didesniu pavojumi aplinkiniams. Šia prasme valdymas nėra suprantamas kaip vien techninis arba teisinis objekto valdymas (vairavimas, tvarkymas, pilotavimas, apskaitymas ir kt.). Vairuotojas, mašinistas, su staklėmis dirbantis asmuo ne visada yra valdytojas.

Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo civilinės atsakomybės pagrindai:

1. žala (nuostoliai) – atlyginama visiškai;
2. neteisėti veiksmai – žalos padarymo faktas didesnę pavojų aplinkiniams keliančiu veiksmu;
3. Priežastinis ryšys – tarp žalos (nuostolių) ir didesnę pavojų aplinkiniams keliančio veiksmo.

Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybę šalinančios aplinkybės:

1. nenugalima jėga;
2. nukentėjusiojo asmens tyčia;
3. didelis nukentėjusiojo asmens neatsargumas.

Didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybę baigiasi dėl valdymo praradimo (CK 6.270 str. 3 d.) esant šioms sąlygoms:

1. didesnio pavojaus šaltinio valdymas prarastas dėl kito asmens neteisėtų veiksmų;
2. dėl valdymo praradimo nėra buvusiojo valdytojo kaltės.

Esant šioms aplinkybėms asmuo, vykdęs didesnę pavojingumą kėlusią veiklą, nustoja būti didesnio pavojaus šaltinio valdytoju ir jam netaikoma atsakomybė kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojui. Už žalą, padarytą dėl didesnio pavojingumo veiklos, tuomet atsako neteisėtais veiksmais didesnio pavojaus šaltinio objektą užvaldęs asmuo – naujasis didesnio pavojaus šaltinio valdytojas.

Žala, padaryta dėl kelių didesnio pavojaus šaltinių sąveikos, atlyginama taip:

1. tretiesiems asmenims atsiradusi žala atlyginama esant žalai, neteisėtiems veiksams ir priežastiniam ryšiui didesnio pavojaus šaltinių valdytojų solidarai (CK 6.270 str. 4 d.). Kiekvieno iš valdytojų kaltė dėl šaltinių sąveikos teisinės reikšmės neturi;

2. šaltinių valdytojams atsiradusi žala atlyginama bendrais pagrindais, t. y. esant žalai, neteisėtiems veiksams, priežastiniam ryšiui ir kaltei (CK 6.270 str. 5 d.). Atsakingas tas, kuris kaltas dėl šaltinių sąveikos, o esant abiejų (kelių) kaltei taikoma mišri atsakomybė. Nesant nė vieno iš jų kaltės civilinė atsakomybė negalima. Tuomet gali būti sprendžiama, ar už žalą, padarytą didesnio pavojaus šaltinio valdytojui, neatsako kiti asmenys (gamintojai, rangovai, tretieji asmenys ar kt.).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Ar terminai „absoliuti atsakomybė“ bei „griežta atsakomybė“ yra tapatūs?
2. Kokiais atvejais Lietuvoje padaryta žala atlyginama nesant kaltės?
3. Kas yra didesnio pavojaus šaltinis?
4. Kokie objektai ar veikla gali kelti didesnę pavojų?

5. Pagal kokius požymius sprendžiame, ar veikla susijusi su didesniu pavojumi aplinkiniams?
6. Kokios yra didesnio pavojaus šaltinio prigimties teorijos?
7. Kaip suprantame didesnio pavojaus šaltinio valdymą?
8. Ar įmonės darbuotojai yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojai?
9. Kas yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, jeigu veiklai naudojamas bendrosios jungtinės nuosavybės teise valdomas turtas arba jeigu vienas bendrasavininkis naudoja keliems asmenims priklausantį turtą?
10. Kas yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, jeigu didesnę pavojų keliančiai veiklai naudojamas daiktas, kuris pareigūno laikinai paimtas (pvz, šaunamasis ginklas, transporto priemonė)?
11. Kas yra didesnio pavojaus šaltinio valdytojas, jeigu didesnę pavojų keliančiai veiklai naudojamas išnuomotas, panaudos teise valdomas turtas?
12. Ar atsako griežtos atsakomybės tvarka neteisėtas didesnio pavojaus šaltinio valdytojas?
13. Kaip teismų praktika aiškina neteisėtą didesnio pavojaus šaltinio užvaldymą?
14. Kuo ypatingas priežastinis ryšys kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojo civilinės atsakomybės sąlyga?
15. Kokiais atvejais didesnio pavojaus šaltinio valdytojas (buvęs valdytojas) atsako bendrais pagrindais?
16. Kaip atlyginama žala, padaryta tretiesiems asmenims dėl kelių didesnio pavojaus šaltinių sąveikos?
17. Ar pašalina didesnio pavojaus šaltinio valdytojo atsakomybę netinkama gaminio kokybė, nusikalstama trečiųjų asmenų veikla?

UŽDUOTYS

N. Markutė, besimaudydama UAB „Rojaus vartai“ baseine, nuskendo. Tėvai pareiškė ieškinį dėl žalos atlyginimo motyvuodami tuo, kad plaukymas be priežiūros yra labai pavojingas, o nukentėjusioji baseine nebuvo tinkamai prižiūrima.

J. Linkus ir P. Smailys atliko profesionaliąją karinę tarnybą Pabradės karinėje įguloje. P. Smailys, būdamas neblaivus, perdavė jam patikėtą automobilį vairuoti J. Linkui. Šis nesuvaldė automobilio slidžiam kelyje ir susidūrė su iš priekio atvažiuojančiu automobiliu. Taip buvo padaryta 68 000 litų žala ir sužaloti kito automobilio vairuotojas bei keleiviai. J. Linkus

buvo pripažintas kaltu dėl nusikaltimo ir nuteistas. Nukentėjusieji baudžiamojoje byloje paprašė priteisti žalą iš Pabradės karinės įgulos, J. Linkaus ir P. Smailio.

I. Kastanauskas dirbo taksi įmonėje „Taksa“ savo automobiliu. Jo darbo sutartyje buvo numatyta, kad už žalą atsako darbuotojas. Po eismo įvykio, kurio metu buvo apgadintas kitas automobilis, draudimo bendrovė atsisakė išmokėti draudimo išmoką, nes nusprendė, kad tai nėra draudžiamasis įvykis. Teismas reikalavimą draudimo bendrovei atmetė, todėl nukentėjusysis pateikė reikalavimą įmonei „Taksa“ bei I. Kastanauskui.

Manevruodamas UAB „Giluva“ geležinkelio atšakoje UAB „Geležinkeliai“ mašinistas J. Kilkus pažeidė geležinkelio transporte galiojančias taisykles. Dėl to nuo sankasos nuvažiavo lokomotyvas ir vagonai su cheminėmis medžiagomis. Jie sugriovė ūkininko S. Sarakos ūkio pastatą, per avariją žuvo ūkininko sūnus A. Saraka, o cheminės medžiagos sunaikino 1,5 ha pasėlių. Cheminės medžiagos iš AB „Azota“ buvo gabenamos pirkėjui AB „Dichlofa“. Mašinistas buvo pripažintas kaltu ir nuteistas, bet baudžiamojoje byloje civilinis ieškinys nebuvo pateiktas. Po teismo ūkininkas kreipėsi į advokatus klausdamas, kas jam turėtų atlyginti žalą dėl sūnaus žūties ir pasėlių sunaikinimo.

Varėnos rajono Giraitės kaimo teritorijoje prie geležinkelio užsidedę žolė. Ekspertai nustatė, kad ugnis galėjo kilti dėl pravažiuojančio traukinio kibirkščių arba keleivio numestos nuorūkos. Ugnis persimetė į gretimas teritorijas. Išdegė 2 ha S. Simaičio miško ir 5 ha D. Saukos durpyno bei jame buvusi technika – traktorius, sunkvežimiai. S. Simaitis ir D. Sauka kreipėsi dėl žalos atlyginimo, nes AB „Lietuvos geležinkeliai“ eksploatuoja pavojingą objektą.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros įstatymas // Valstybės žinios. 1996. Nr. 46-1116.
3. Saugaus eismo automobilių keliais įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 92-2883.
4. Transporto priemonių savininkų ir valdytojų civilinės atsakomybės privalomojo draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 56-1977.

5. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. birželio 29 d. nutarimas Nr. 817 „Dėl teisės aktų, būtinų Lietuvos Respublikos potencialiai pavojingų įrenginių priežiūros įstatymui įgyvendinti, patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 57-2053.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. rugsėjo 3 d. nutarimas Nr. 1386 „Dėl pavojingų darbų sąrašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 87-3751.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. birželio 23 d. nutarimas Nr. 795 „Dėl eismo įvykio metu padarytos žalos nustatymo ir išmokos mokėjimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 100-3718.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmeni sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1997. Nr. 5/6.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2000 m. birželio 16 d. nutarimas „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo turtinės žalos, padarytos eismo įvykio metu“ ir apžvalga // Teismų praktika. 2000. Nr. 13.
10. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
11. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004
12. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
13. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
14. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
15. Koch B. A. / Koziol H. (eds.). Unification of Tort Law: Strict Liability (Principles of European Tort Law, Vol. 6). Kluwer Law International, 2002.
16. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
17. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
18. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
19. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Е. А. Суханов. Москва: БЕК, 2000.
20. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2000 03 09, Nr. 3K-7-233, M. Kaminskis v. N. Arlauskienė ir kt., kat. 7.
2. 2001 02 28, Nr. 3K-3-221, E. Kantauskas v. V. Vilkas ir kt., kat. 39.3.
3. 2001 09 24, Nr. 3K-3-847, J. Sakalauskienė v. UAB „Lazdynų laisvalaikio centras“, kat. 39.6.2.12.
4. 2004 09 13, Nr. 3K-3-432, ADB „Snoro garantas“ v. AB „Lietuvos draudimas“, kat. 67.
5. 2005 03 30, Nr. 3K-3-213, UAB „Ergo Lietuva“ v. S. Dargis, kat. 27.3.2.5., 34.5., 44.5.2.4.

SAVININKO (VALDYTOJO) CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ VALDOMĄ TURĄ

Tai netiesioginės griežtos civilinės atsakomybės rūšis, kai asmuo yra atsakingas už žalą, padarytą jo žinioje esančiais daiktais. Lietuvos CK numato gyvūnų savininko (valdytojo) ir statinio savininko (valdytojo) civilinę atsakomybę.

Civilinė atsakomybė taikoma be kaltės. Civilinės atsakomybės taikymo pagrindai:

1. žala (nuostoliai);
2. neteisėti veiksmai;
3. priešastinis ryšys.

Griežta civilinė atsakomybė lemia, kad civilinės atsakomybės netaikymo pagrindai yra tik tie, kurie numatyti konkrečios įstatymo normos, o ne visi bendrieji:

1. nenugalima jėga;
2. nukentėjusiojo asmens tyčia;
3. nukentėjusiojo asmens didelis neatsargumas (CK 6.266 str. 1 d., 6.270 str. 1 d.).

Statinio savininko (valdytojo) civilinė atsakomybė

Žalą, padarytą sugriuvus pastatams, statiniams, įrenginiams ar kitiems konstrukcijoms ar dėl kitokių trūkumų, atlygina šių objektų savininkas (valdytojas) (CK 6.266 str. 1 d.).

Skolininko teisinės padėties ypatybė – savininko prezumpcija (CK 6.266 str. 2 d.).

Statinsys – visa tai, kas sukurta statybos darbais naudojant statybos produktus ir yra tvirtai sujungta su žeme. Tai visų rūšių pastatai (gyvenamieji, pramoniniai, komerciniai, biurai, sveikatos apsaugos, švietimo, poilsio, žemės ūkio ir kiti) ir inžineriniai statiniai ar mišrios rūšies statiniai (su inžineriniais statiniais sujungti pastatai), taip pat statinių priestatai, antstatai ir jų dalys, įrenginių, technologinių inžinerinių sistemų ir statinio inžinerinių sistemų statybinės konstrukcijos, ypatingos paskirties ir laikinieji statiniai, baigta statyba ir nebaigti statiniai, sudėtingi ir paprastų konstrukcijų stati-

niai, inžinieriniai tinklai ir statiniai, susisiekiama komunikacijos ir kt. Statinių, pastatų, įrenginių arba kitokių konstrukcijų apibrėžimus ir rūšis numato Statybos įstatymas.

Žala padaroma dėl sugriuvimo ar kitokių trūkumų (apsauginių užtvartų nebuvimo, statinio įrangos defektų ir kt.).

Gyvūnų savininko (valdytojo) civilinė atsakomybė

Naminių gyvūnų ar asmens žinioje esančių laukinių gyvūnų padaryta žala atlygina jų savininkas (valdytojas) (CK 6.267 str. 1 d.).

Naminiai gyvūnai – nepriklausomai nuo gyvūno pavojingumo naminiais pripažinti gyvūnai (šunys, katės, graužikai, bitės, arkliai, jaučiai, karvės ir kt.). Laukiniai gyvūnai (beždžionės, krokodilai, gyvatės ir kiti ropliai, laukiniai šunys, vilkai, ežiai ir kt.) turi būti asmens žinioje. Laukinių žvėrių padaryta žala atlyginama įstatymų nustatyta tvarka.

Laukinės gyvūnijos įstatymo 24 str. numato, kad laisvėje gyvenančių tam tikrų laukinių gyvūnų padarytą žalą žemės, miško ir vandens telkinių savininkams, valdytojams ir naudotojams šiame įstatyme nurodytais atvejais atlygina:

1. laukinės gyvūnijos išteklių naudotojai;
2. valstybė. Valstybės vardu žalą atlygina Aplinkos ministerija.

Laukinės gyvūnijos įstatymo 24 str. numato, kad tam tikrais atvejais turi būti atlyginama šių laukinių gyvūnų padaryta žala:

1. kanopinių žvėrių ir bebrų;
2. retų ir nykstančių rūšių gyvūnų.

Medžiojamųjų gyvūnų padarytos žalos atlyginimą numato Medžioklės įstatymo 18 str.

Laisvėje gyvenančių medžiojamųjų gyvūnų, kuriuos yra leista medžioti, padarytą žalą Medžioklės įstatymo nurodytiems asmenims, atvejais ir tvarka atlygina medžioklės plotų naudotojai.

Laisvėje gyvenančių medžiojamųjų gyvūnų, kuriuos medžioti uždrausta ištisus metus, padaryta žala atlyginama Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymo (4 str.) nurodytiems asmenims. Ją atlygina Aplinkos apsaugos ministerija valstybės vardu.

Žalos nustatymo būdas – nuostolių skaičiavimas pagal Aplinkos ir Žemės ūkio ministerijų patvirtintą Medžiojamųjų gyvūnų padarytos žalos žemės ūkio pasėliams ir miškui apskaičiavimo metodiką. Žalą apskaičiuoja atitinkamos savivaldybės mero sudaryta nuostolių skaičiavimo komisija.

Civilinę atsakomybę už medžiojamųjų gyvūnų padarytą žalą pašalinančios aplinkybės, numatytos Medžioklės įstatyme, yra:

1. CK 6.253 str. nurodyti veiksmai;

2. jei medžiojamieji gyvūnai padarė žalos žemės sklypuose, kuriuose jų savininkas nustatyta tvarka uždraudžia medžioti (prisima žalos atsiradimo riziką);

3. jeigu žemės ūkio pasėlių savininkas neaugina pasėlių pagal agrotechninius reikalavimus ir nevykdo pasėlių apsaugojimo nuo medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos priemonių, patvirtintų Medžiojamųjų gyvūnų padarytos žalos žemės ūkio pasėliams ir miškui apskaičiavimo metodikoje (didina žalos atsiradimo riziką). Žalos prevencijos priemonės, kuriomis siekiama išvengti medžiojamųjų gyvūnų daromos žalos miškui – želdinių apdorėjimas repelentais, aptvėrimas tvoromis ar apsauginėmis juostomis, želdinių, gerinančių laukinių gyvūnų natūralias mitybos sąlygas, veisimas ir kt.

Laukinių gyvūnų, priklausančių retoms ir nykstančioms rūšims, padaryta žala atlyginama Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymo (4 str.) nurodytiems asmenims. Ją atlygina Aplinkos apsaugos ministerija valstybės vardu.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokios yra pagrindinės daikto savininko (valdytojo) civilinės atsakomybės ypatybės?
2. Kokiais pagrindais už žalą atsako daikto savininkas (valdytojas)?
3. Kokios aplinkybės pašalina daikto savininko (valdytojo) atsakomybę?
4. Ar turi reikšmės statinio savininko (valdytojo) civilinei atsakomybei statinio, pastato rūšis, statymo aplinkybės?
5. Kaip padaroma žala, už kurią atsako statinio savininkas (valdytojas)?
6. Kokią reikšmę turi pastato, statinio teisinė registracija civilinėje atsakomybėje?
7. Kas atsako už naminio gyvūno padarytą žalą?
8. Kas atsako už laukinio gyvūno padarytą žalą?
9. Kokie įstatymai numato laukinių gyvūnų padarytos žalos atlyginimą?
10. Kas atlygina kanopinių žvėrių padarytą žalą?
11. Kaip atlyginama medžiojamųjų žvėrių padaryta žala?
12. Kaip nustatoma medžiojamųjų žvėrių padaryta žala?
13. Kokios aplinkybės pašalina civilinę atsakomybę už žalą, padarytą medžiojamųjų žvėrių?
14. Kaip atlyginama retų ir nykstančių rūšių gyvūnų padaryta žala?

UŽDUOTYS

2000 m. vasario 14 d. P. Tavoras, atvykęs apžiūrėti parodos Kaune, „Naujųjų vartų“ galerijoje, automobilį pastatė netoli galerijos pastato Aukų g. 6. Kol Tavoras buvo galerijoje, nuo namo atskilo stogo atbraila ir užkrito ant automobilio. Savininkas padarytą žalą įvertino 1700 litų.

Šalčininkų rajono Kumetyno kaimo gyventojas M. Baranauskas ganykloje rado savo kritusį arklį. Veterinarijos specialistai nustatė, kad gyvulys krito sukandžiotas bičių. Bites laiko kaimynas I. Lukoševičius. M. Baranauskui pareikalavus atlyginti 2500 litų žalą, šis pareiškė žalos neatlyginimą. Kaimynas paaiškino, kad neteislinga iš jo reikalauti atlyginti žalą, nes bičių neįmanoma sugaudyti, o jas laikyti nedraudžiama.

V. Radzevičius nusipirko sodybą kaime. Ją aptvėrė ir į aptvarą išleido du pitbulterjerus. Kaimyną T. Petrašką pasamdė prižiūrėti šunis ir sodybą. Neblaivūs Rimšelių kaimo gyventojai Juozapas ir Klemensas, eidami pro V. Radzevičiaus sodybą, paleido kelias sniego gniūžtes į langus, o kai išbėgo šunys, pradėjo mėtyti į juos. Šie pasiuto, išsiveržė iš kiemo ir apkandžiojo Juozapą ir Klemensą bei užpuolė iš mokyklos grįžtančius vaikus. Šunys apkandžiojo Igną ir Luką, o Anei suplėšė drabužius, kuprinę. Žalos daugiau nepadarė, nes atbėgo T. Petraška ir šunis sutramdė.

U. Kirsnytė gyvena vienkiemyje ir laiko bulių. Išleistas girdyti galviją išvertė aptvarą, nubėgo iki kaimyno T. Kulikausko sodybos ir ragais aplamdė kieme stovėjusį automobilį. U. Kirsnytė sutiko atlyginti žalą, jei kaimynas suremontuos automobilį ir pateiks remonto išlaidas patvirtinančius dokumentus. Tačiau T. Kulikauskui pateikus 1145 litų sąskaitą kaimynė sumokėjo 800 litų ir pareiškė, kad daugiau nemokėsianti, nes T. Kulikausko automobilis kainuoja tik tiek.

Molėtų rajone į kelią Molėtai–Alanta iš žemės ūkio bendrovės „Alanta“ aptvaro išbėgo žirgas ir pateko po T. Juškevičiaus vairuojamu automobiliu. Žemės ūkio bendrovės vadovas atsisakė atlyginti T. Juškevičiui padarytą žalą motyvuodamas tuo, kad žirgas yra ne bendrovės, o kaimo gyventojų R. Krauno. Bendrovės aptvare jis buvo laikomas tik žodiniu susitarimu. R. Kraunas atsisakė atlyginti žalą, nes esą gyvuliui kritus jis patyrė maždaug tokio paties dydžio žalą, todėl jam žalą turi atlyginti arba bendrovė, arba automobilio savininkas. Jis dėl automobilio sugadinimo nekaltas, nes žirgas buvo laikomas bendrovės aptvare pagal susitarimą, tad bendrovė atsakinga už jo laikymą.

E. Adlys su draugais šventė mokslo metų pabaigą klube „Dominyka“, priklausančiame UAB „Linksma“. Klubas įkurtas UAB „Rosma“ nuomojamo pastato antrame aukšte. Vakaro metu draugai aptiko susižalojusį E. Adlį kieme prie atsarginio išėjimo iš antro aukšto. Jis buvo neblaivus ir paaiškino, kad paslydęs iškrito per atsarginį išėjimą. Į pareikštas pretenzijas dėl susižalojimo UAB „Linksma“ atsakė, kad jie už pastatą neatsako, pastatą prižiūri ir tvarko jo savininkas, o UAB „Rosma“ pareiškė, kad atsarginis išėjimas yra įrengtas pagal statinio projektą ir priėmimo komisija jokių trūkumų nėra nurodžiusi, taigi dėl nelaimės kaltas pats nukentėjęsysis.

LITERATŪRA

1. Aplinkos apsaugos rėmimo programos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 92-2872.
2. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
3. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
4. Laukinės gyvūnijos įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 108-2726.
5. Medžioklės įstatymas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 65-2634.
6. Savivaldybių aplinkos apsaugos rėmimo specialiosios programos įstatymas // Valstybės žinios. 2003. Nr. 61-2760.
7. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
8. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
9. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
10. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
11. Koch B. A. / Koziol H. (eds.). Unification of Tort Law: Strict Liability (Principles of European Tort Law, Volume 6). Kluwer Law International, 2002.
12. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
13. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
14. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2003 11 26, Nr. 3K-3-1129, V. Svergun v. E. Strekalov, kat. 39.6.2.5.

CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ NETINKAMOS KOKYBĖS PRODUKTAIS ARBA PASLAUGOMIS

Delikto atsiradimo prielaidos

Netinkamos kokybės produkcijos problema pradėta kelti XIX a. antroje pusėje, kai dėl automatizuotos masinės gamybos, modernių produkcijos paskirstymo schemų ir pačių produktų sudėtingumo vartotojas atsidūrė sunikioje padėtyje. Tai lėmė šios prielaidos:

1) produktą vartotojas dažniausiai įsigija ne tiesiogiai iš gamintojo, o iš pardavėjo, produkcijos paskirstymo sistemoje nuo gamintojo dažnai skiriamas net keletas tarpininkų;

2) sudėtingi produkto kūrimo ir gamybos procesai vartotojui (ir net pačiam pardavėjui) lieka nežinomi;

3) vartotojui patyrus žalą, sutartinė atsakomybė dėl nuostolių atlyginimo suteikė teisę kreiptis nebent į produkto platintoją, o ieškinyms gamintojui galėjo būti pareikštas tik remiantis deliktine atsakomybe;

4) vartotojui labai sunku arba net neįmanoma įrodyti gamintojo tyčią ar neatsargumą; sutartinę produkto platintojo atsakomybę paprastai įrodyti lengviau, tačiau vadovaudamasi sutarčių laisvės principu šalys sutartyje numatydavo teisę netaikyti produkto platintojo atsakomybės arba ją apriboti; be to, dažnai pardavėjas neturėdavo specialių žinių, kad patikrintų produkto saugumą prieš parduodant jį vartotojui, todėl nustatyti jo kaltę būdavo neįmanoma;

5) pardavėjo lėšos dažnai būdavo per mažos žalai atlyginti;

6) remiantis sutartinės atsakomybės taisyklėmis negalėjo būti atlyginama žala, atsiradusi tretiesiems asmenims (pvz., įsigijusio prekę vartotojo kaimynui, draugui), su kuriais pardavėjo nesiejo sutartiniai santykiai.

Žalos, patirtos dėl netinkamos kokybės paslaugų, atlyginimo klausimai mažiau problemiški, nes:

1) tarp paslaugos teikimo ir jos gavimo dažniausiai nėra tokio atotrūkio laiko atžvilgiu kaip produkcijos gamybos, išleidimo į apyvartą ir vartojimo atveju;

2) jei paslaugos kokybė netinkama, ieškinį dėl žalos atlyginimo galima pareikšti pačiam paslaugos teikėjui, nes jo ir paslaugos gavėjo dažniausiai neskiria joks tarpininkas.

Dėl nurodytų priežasčių užsienio valstybėse pirmiausia susiformavo atskira civilinės atsakomybės rūšis už žalą, padarytą netinkamos kokybės produkcija (angl. *product liability*, vok. *produkthaftung*, pranc. *responsabilité pour les produits lancés sur le marché*). Gerokai vėliau pradėta kalbėti apie specialias žalos, padarytos netinkamos kokybės paslaugomis, atlyginimo taisykles.

Delikto įsitvirtinimo etapai:

1. Siekiant išvengti minėtų tradicinės civilinės atsakomybės trūkumų atsakomybės už netinkamos kokybės produkcija padarytą žalą srityje, pirmas svarbus žingsnis buvo teisės suteikimas vartotojui išsieškoti patirtus nuostolius tiesiogiai iš gamintojo.

2. Tolesniame etape skirtingose valstybėse buvo renkamasi iš kelių sprendimo variantų:

- išplėstos kaltės ribos įtraukiant tokius veiksmus, kurie kitais atvejais būtų laikomi atliktais be kaltės;
- kaltės klausimo sprendimas deleguotas prisiekusiesiems;
- įvesta kaltės prezumpcija perkeliant nekaltumo įrodinėjimo našta gamintojui;
- įtvirtintos griežtos atsakomybės sąlygos ir pan.

Europos Sąjungos teisės, susijusios su vartotojų teisių apsauga, raida

Apie atsakomybę už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkcijos ir paslaugų, Europos Sąjungoje kalbama platesnės – vartotojų gynimo – teisės kontekste. Vartotojų teisių apsaugą ES ėmė reguliuoti 1975 m., Tarybai priėmus Rezoliuciją dėl preliminarios vartotojų apsaugos ir informatikos politikos programos, 1981 m. buvo priimta antroji, o 1989 m. – trečioji programa. Priimtos kelios ES direktyvos dėl vartotojų teisių apsaugos. Tačiau svarbiausia yra pirmoji, 1985 m. liepos 25 d. priimta Direktyva Nr. 85/374 dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius (toliau – Direktyva Nr. 85/374).

Direktyvos tikslai:

- 1) padidinti vartotojų teisių apsaugą;
- 2) garantuoti laisvą prekių judėjimą ir vienodas konkurencijos sąlygas visoje ES teritorijoje.

Svarbu, kad Direktyva Nr. 85/374 valstybėms, ES narėms, paliko teisę taikyti nacionalinės teisės normų sistemas, skirtas gamintojo atsakomybės klausimams, egzistavusias Direktyvos paskelbimo metu (13 str.). Nemažai ES valstybių yra pasinaudojusios šia galimybe.

ES taip pat būta ketinimų sukurti specialias atsakomybės taisykles ir paslaugų teikėjui, tačiau tai nėra padaryta.

Delikto nuostatos Lietuvoje

CK 6.292 – 6.300 str. įgyvendina Direktyvą Nr. 85/374.

Esminis Lietuvos Respublikos teisės skirtumas nuo ES ir daugelio užsienio valstybių nacionalinės teisės – CK griežtos atsakomybės sąlygas numato ne tik produktų gamintojui ar pardavėjui, bet ir paslaugų teikėjui.

Gamintojo (pardavėjo) ir paslaugų teikėjo atsakomybė pripažįstama deliktine, todėl sutartinių santykių egzistavimas tarp produkto gamintojo ar paslaugų teikėjo ir vartotojo nėra atsakomybės atsiradimo sąlyga.

Produktas ar paslauga turi būti įsigyta vartojimo tikslais (CK 6.292 str. 5 d.).

Produkto sąvoka yra pateikta CK 6.293 str.

Produkto požymiai yra:

- 1) apima tik kilnojamuosius daiktus, tarp jų ir tuos, kurie yra kitų kilnojamųjų ar nekilnojamųjų daiktų dalis;
- 2) apima elektros energiją;
- 3) apima ne tik galutinius produktus, bet ir žaliavas bei daikto sudedamąsias dalis;
- 4) apima pirminius žemės ūkio produktus ir žvėrieną (paukštieną).

Paslaugų sąvoka yra pateikta CK 6.293 str.

Paslaugų požymiai yra:

- 1) veikla, kuria tenkinamas konkretus materialus ar nematerialus vartotojo poreikis;
- 2) neturi reikšmės viešas ar privatus paslaugos pobūdis;
- 3) neapima sveikatos priežiūros, teisinių, švietimo, šiluminės energijos, dujų, vandens tiekimo, nuotėkų šalinimo ir transporto paslaugų.

Žalą privalantys atlyginti asmenys

Skiriamos dvi atsakingų už žalą asmenų kategorijos (CK 6.292 str.):

1) Pagrindinė:

- gamintojas;
- importuotojas.

2) Papildoma: produktą realizavęs asmuo. Jis atsako tik tada, kai neįmanoma nustatyti gamintojo. Be to, produktą realizavęs asmuo gali išvengti atsakomybės nurodydamas nukentėjusiajam, kas yra produkto gamintojas arba produktą jam pateikęs asmuo (CK 6.293 str. 4 d.). Jei faktinis produkto gamintojas yra užsienyje (nors jis yra žinomas), o produktas buvo importuotas nenurodžius importuotojo, produktą realizavęs asmuo laikomas jo gamintoju, išskyrus atvejus, kai jis per protingą terminą nurodo nukentėjusiajam asmeniui apie produktą jam patiekusį asmenį.

Kaltė. Gamintojo ir paslaugų teikėjo civilinė atsakomybė kyla be kaltės, t. y. netinkama produkto ar paslaugos kokybė nebūtinai turi būti nulemta jo kaltės.

Nukentėjusiojo asmens kaltas prisidėjimas prie žalos atsiradimo arba padidėjimo gali sumažinti žalos atlyginimo dydį arba žala gali būti visiškai neatlyginama (CK 6.297 str., 6.298 str. 3 d.).

Netinkama kokybė. Gaminys (paslaugos) yra netinkamos kokybės, jei-ku jis neatitinka saugos reikalavimų, kurių protingai gali tikėtis vartotojas (CK 6.294 str. 1 d.). Saugos reikalavimų laikymasis kaip tinkamos ar netinkamos kokybės nustatymo kriterijus apibrėžiamas subjektyviai – iš vartotojo pozicijų. Nustatant šio kriterijaus taikymo objektyvias ribas numatoma, kad saugumo tikėjimasis turi būti pagrįstas protingumo principu – asmens veiksmus konkrečioje situacijoje būtina vertinti pagal *bonus pater familias* elgesio adekvačioje situacijoje etaloną.

CK 6.294 str. 1 d. pateikia pavyzdinį sąrašą aplinkybių, į kurias privaloma atsižvelgti sprendžiant, ar produktas (paslaugos) yra tinkamos ar netinkamos kokybės:

- 1) nurodomas produktų (paslaugų) savybes (reklama);
- 2) tai, ar produktą (paslaugas) galima naudoti tam, kam tikimasi jį naudoti;
- 3) laiką, kai produktas (paslaugos) buvo išleistas į apyvartą;
- 4) produkto (paslaugų) konstrukcinius, receptinius ar kitokius trūkumus (kurie gali būti dviejų rūšių:
 - kai atskiras tam tikros rūšies prekių (paslaugų) vienetas pagaminamas (suteikiamas) netinkamos kokybės (gamybos defektas), o kiti vienetai yra tinkamos kokybės,
 - kai visos tam tikros rūšies prekės (paslaugos) pagaminamos (suteikiamos) netinkamos kokybės (dizaino defektas).

Žala. Šiame CK skirsnyje vartojama žalos sąvoka apima dvejopą žalą (CK 6.299 str.):

- 1) pasireiškusi gyvybės atėmimu ar sveikatos sužalojimu (nustatinėjant šią žalą, jos dydį, į jos atlyginimą pretenduojančių asmenų ratą, remiamasi bendrosiomis CK normomis);
- 2) neturtinė žala;
- 3) žala, padaryta nukentėjusiojo asmens turtui, kuris yra skirtas ir paprastai buvo naudojamas asmeniniams poreikiams tenkinti, tačiau tik tada, kai padaryta žala yra ne mažesnė kaip 500 eurų (sumos ribojimas taikomas tik produktų, bet ne paslaugų atveju).

Gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindai. Baigtinis sąrašas specialių gamintojo atleidimo nuo atsakomybės pagrindų (CK 6.298 str. 1 d.):

1) gamintojas įrodo, kad ne jis išleido produktą į apyvartą (pvz., parduodamas pavogtas, nelegaliai pagamintas, nukopijuotas produktas);

2) atsižvelgiant į aplinkybes, yra pagrindas manyti, kad produktas išleidimo į apyvartą metu nebuvo netinkamos kokybės arba kad kokybė pablogėjo vėliau. T. y. gamintojo atsakomybė ribojama atsakomybe už tuos produkto trūkumus, kurie atsirado tuo metu, kai produktas buvo jo kontroliuojamas; gamintojas neatsako už pablogėjusią produkto kokybę dėl prekybininkų, vartotojų, trečiųjų asmenų ir pan. veiksmų;

3) jei produktas nebuvo pagamintas turint tikslą jį parduoti, išnuomoti ar kitaip paskirstyti verslo tikslais arba nebuvo pagamintas ar paskirstytas gamintojo ūkinės veiklos metu;

4) jei produkto kokybė pablogėjo dėl atitinkamų valstybės institucijų nustatytų privalomų taisyklių laikymosi. Tik privalomų, imperatyvių (ne savanoriškų) reikalavimų laikymasis yra atleidimo nuo atsakomybės pagrindas. Be to, gamintojas turi įrodyti, kad produkto kokybė pablogėjo būtent dėl reikalavimų laikymosi, t. y. kad buvo neįmanoma pagaminti produktą tinkamos kokybės, laikantis nustatytų reikalavimų;

5) jei mokslo ir techninių žinių lygis produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų nustatyti netinkamą kokybę. Remiantis ETT praktika gamintojas turi įrodyti, kad: 1) objektyvus mokslo ir techninių žinių lygis, atsižvelgiant į 2) aukščiausią tokių žinių lygį, 3) neapsiribojant konkrečiu pramonės sektoriumi, produkto išleidimo į apyvartą metu nebuvo toks, kad leistų išvengti netinkamos kokybės ar ją nustatyti. Objektyvusis testas reiškia, kad būtina remtis objektyviai tuo metu egzistuojančiu žinių lygiu, o ne konkrečiais ar analogiško produkto gamintojo galimybe pastebėti trūkumą arba jo išvengti. Be to, preziumuojama, kad gamintojas yra susipažinęs su minimu aukščiausiu žinių lygiu;

6) gamintojas, pagaminęs sudedamąją dalį, atleidžiamas nuo atsakomybės, jei įrodo, kad žala atsiranda dėl viso produkto konstrukcijos arba dėl viso produkto gamintojo pateiktų vartojimo taisyklių. Taigi sudedamosios dalies (kuri laikoma savarankišku produktu) gamintojas, jei ši dalis atitinka visus kokybės ir saugumo reikalavimus ir pavojinga tampa tik dėl galutinio produkto gamintojo elgesio, neatsako.

Įrodinėjimo našta, siekiant pasiremti šiais pagrindais (ar vienu iš jų), tenka gamintojui. Kadangi tai yra gamintojo atsakomybės be kaltės principo išimtis, tai šių pagrindų apimtis negali būti aiškinama išplečiant prasmę.

Ieškinio senatis. Reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginti taikomas sutrumpintas trejų metų ieškinio senaties terminas (CK 1.125 str. 8 d., 6.300 str.).

Specialios šio termino skaičiavimo taisyklės – jo pradžia siejama su vienu iš šių įvykių (ankstesniu):

- 1) kai nukentėjusysis sužinojo apie jam padarytą žalą, trūkumą ir kas yra gamintojas;
- 2) kai nukentėjusysis turėjo sužinoti apie jam padarytą žalą, trūkumą ir kas yra gamintojas.

Šiam terminui galima taikyti bendrąsias nacionalinės teisės nuostatas, reglamentuojančias senaties termino sustabdymą ar nutraukimą, t. y. CK 1.129 str., 1.130 str. (Direktyvos Nr. 85/374 10 str. 2 d.).

Ypatybė ta, kad reikalavimams dėl padarytos žalos atlyginti taikomas ir antrasis ieškinio senaties terminas. Šis terminas lygus dešimčiai metų ir yra skaičiuojamas nuo žalos padariusio produkto išleidimo į apyvartą datos. Šiam terminui negali būti taikomos nacionalinės teisės normos dėl termino sustabdymo arba nutraukimo.

Dešimties metų terminas skaičiuojamas nuo konkretaus netinkamos kokybės produkto išleidimo į apyvartą. Tačiau nei Direktyva Nr. 85/374, nei Civilinis kodeksas neapibrėžia, kuriuo momentu produktas laikomas išleistu į apyvartą – ar tai momentas, kai gamintojas pirmą kartą parduoda produktą tiekėjui, ar kai produktą pradeda realizuoti pardavėjas.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kaip galėtumėte paaiškinti Direktyvos Nr. 85/374 tikslą garantuoti laisvą prekių judėjimą ir vienodas konkurencijos sąlygas visoje ES teritorijoje?

2. Ar Direktyva Nr. 85/374 taikoma paslaugoms?
3. Kokį teisės aktą, priimtą Europos Tarybos ir reglamentuojantį žalos, atsiradusios dėl netinkamos kokybės produkcijos, atlyginimą galėtumėte paminėti? Kokį civilinės atsakomybės režimą numatė šis aktas? Kokie yra pagrindiniai šio akto ir Direktyvos Nr. 85/374 nustatyto atsakomybės režimo skirtumai? Ar šis aktas yra veiksmingas?
4. Koks yra CK ir Vartotojų teisių gynimo įstatymo santykis reglamentuojant žalos, atsiradusios vartotojui, atlyginimo klausimus?
5. Kokiais požymiais remiantis nustatoma, kad produktas (paslauga) išigyta vartojimo tikslais?
6. Ar CK numatyta produkto sąvoka apima intelektualinės nuosavybės objektus?
7. Ar panaudotus daiktus apima CK 6.293 str. numatyta produkto sąvoka?
8. Ar sveikatos priežiūros paslaugos yra CK 6.292–6.300 str. įtvirtintų normų taikymo sritis? Ar farmacijos produktais padaryta žala būtų atlyginama pagal šių normų numatytas taisykles?
9. Ar paslauga turi būti suteikta atlygintinai, kad ją būtų galima laikyti paslauga pagal CK 6.293 str. 2 d.?
10. Kuo pasireiškia gamintojo, paslaugos teikėjo, produktą realizavusio asmens, importuotojo neteisėti veiksmai?
11. Kokius produktų (paslaugų) saugumo reikalavimus numato Lietuvos Respublikos teisės aktai?
12. Kokiomis teisės gynimo priemonėmis gali naudotis vartotojas, kai netinkamos kokybės daiktu yra sugadinamas ne tik kitas nukentėjusiojo turtas, bet ir pats daiktas (pvz., užsiliepsnoja plaukų džiovintuvas ir apdegina ne tik vartotojo ranką, bet visiškai sudega pats)?
13. Ar CK 6.298 str. 1 d. įtvirtintais atleidimo nuo atsakomybės pagrindais gali remtis tik gamintojas, ar ir kiti jam prilyginami asmenys (pvz., importuotojas, platintojas)?
14. Ar produkto (paslaugos) garantinis terminas turi įtakos ieškinio senaties termino eigai ieškiniams dėl vartotojui netinkamos kokybės produktais (paslaugomis) padarytos žalos atlyginimo?

UŽDUOTYS

H. Petravičius verčiasi naudotų elektronikos prietaisų supirkimu, remontu ir pardavimu. M. Janionienė įsigijo iš H. Petravičiaus televizorių, tačiau šis po kelių dienų užsidegė. Per gaisrą buvo stipriai apgadinti kambaryje stovėję baldai. M. Janionienė pareikalavo, kad H. Petravičius atlygintų

žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkto. H. Petravičius pareiškė, kad už žalą jis neatsako, nes M. Janionienei parduotą televizorių jis surinko iš dviejų nenaujų Lietuvoje pagamintų televizorių, taigi gamintojas nurodytas ant surinkto televizoriaus atskirų detalių. M. Janionienė gali kreiptis tiesiogiai į gamintoją ir reikalauti, kad jis atlygintų žalą.

I. Kulikauskienė pagamino namie braškių uogienės ir vieną stiklainį nunešė kaimynei. Kaimynė, nežinodama, kaip atsidėkoti, davė I. Kulikauskienei 5 litus, nors ir kaip ši atsiliepinėjo ir nenorėjo pinigų imti. Grįžęs po darbo kaimynės vyras rado žmonos keptų blynų, atsidarė stiklainį uogienės ir valgydamas uogienėje buvusiu akmenuku nusiskėlė dantį. Sužinojęs, kad uogienę pagamino kaimynė, kurios jis ir taip nemėgo, padavė I. Kulikauskienę į teismą reikalaujantis padarytą žalą atlyginti. Teisiniu I. Kulikauskienės atsakomybės pagrindu jis nurodė CK 6.292–6.300 str. įtvirtintas nuostatas.

U. Jonaitis atėjo į kirpyklą apsikirti. Kirpykloje jam buvo pasakyta, kad jis yra tūkstantasis kirpyklos lankytojas, todėl bus apkirptas nemokamai. Kirpdama kirpėja U. Jonaičiui sužalojo ausį ir šiam teko kreiptis į polikliniką. Kirpyklai nesutikus geruoju atlyginti padarytos žalos, U. Jonaitis kreipėsi į teismą ir pareikalavo priteisti atlyginti padarytą žalą iš kirpyklos. Teisniu ieškinio pagrindu jis nurodė CK 6.292–6.300 str. įtvirtintas nuostatas. Atsiliepime į ieškinį kirpykla pareiškė, kad žalos atlyginti pagal minėtų straipsnių nuostatas ji neprivalo, nes paslauga buvo suteikta nemokamai, o kirpėjos kaltės dėl sužalojimo nėra. Be to, kerpamas U. Jonaitis nuolat muistėsi kėdėje ir nenusiramino net kelis kartus kirpėjos paprašytas.

Vartotojas nusipirko automobilį. Praėjus keleriems metams, važiuojant įvyko trumpas sujungimas ir automobilis stipriai apdegė. Kadangi automobilis pagamintas Korėjoje, vartotojas kreipėsi į automobilio pardavėją reikalaujantis atlyginti žalą. Pardavėjas pareiškė, kad šiuo atveju žala padaryta pačiam įsigytam daiktui, todėl CK 6.292–6.300 str. įtvirtintos normos šiuo atveju netaikomos. Kadangi automobilio garantinis terminas yra pasibaigęs, tai jis vartotojui jokios žalos atlyginti neprivalo. Vartotojo užsakytos ekspertizės žalos atsiradimo priežastčiai nustatyti akte nurodyta, kad vienas iš elektros instaliacijos laidų buvo prijungtas netinkamai, todėl įvyko trumpas sujungimas, o visos kitos automobilio dalys buvo visiškai geros.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Farmacinės veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 1991. Nr. 6-161.
3. Produktų saugos įstatymas // Valstybės žinios. 2001. Nr. 64-2324.
4. Sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios. 1998. Nr. 112-3099.
5. Vartotojų teisių gynimo įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 85-2581.
6. 1985 m. liepos 25 d. Direktyva Nr. 85/374 dėl valstybių narių įstatymų, kitų teisės aktų ir administracinių nuostatų dėl atsakomybės už netinkamos kokybės gaminius // Official Journal. 1985, L 1210/29.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 2002 m. gruodžio 20 d. nutarimu Nr. 39 patvirtinta Lietuvos Respublikos teismų praktikos, taikant ieškinio senatį reglamentuojančias įstatymų normas, apibendrinimo apžvalga // Teismų praktika. Nr. 18. P. 198–199.
8. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004
9. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
10. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
11. Norkūnas A. Vartotojų teisių dėl nekokybiškais produktais padarytos žalos gynimo pokyčiai Lietuvai įstojus į Europos Sąjungą // Jurisprudencija. 2006. Nr. 2(80). P. 73–79.
12. Selelionytė S. Gamintojo (pardavėjo) civilinė atsakomybė už žalą, atsiradusią dėl netinkamos kokybės produkcijos ir paslaugų. Magistro darbas. Vilnius, 2002.
13. Skukauskaitė N. Gamintojo ir paslaugų teikėjo atleidimo nuo atsakomybės už žalą, padarytą dėl nekokybiškų produktų ar paslaugų, pagrindai. Magistro darbas. Vilnius, 2005.
14. Zweigert K., Kotz H. Lyginamosios teisės įvadas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
15. Geddes A. Product and service liability in the EEC: the new strict liability regime. London: Sweet and Maxwell, 1992.
16. Grubb A. The law of product liability. London: Butterworths, 2000.
17. Phillips J. J. Products liability in a nutshell, 3rd ed. Minnesota: West Pub. Co. St Paul, 1988.
18. Gerven v. W., Lever J., Larouche P. Tort Law (Common Law of Europe Casebooks). Oxford Portland (Or.): Hart Publishing, 2000.
19. Von Bar C. The Common European Law of Torts. Oxford: Clarendon press, 1998.

20. 1997 m. ETT byla Commission of the EC v. United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland Nr. C-300/95.

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS
TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE**

1. 2000 03 27, Nr. 3K-3-369, A. Černych v. UAB „Raigeda ir Ko“, kat. 6.
2. 2005 05 11, Nr. 3K-3-297, J. A. Jegelevičius . v. UAB „Omnitel“, kat. 44.2.4.2., 44.6.
3. 2005 10 19, Nr. 3K-3-458, Ūkininkas V. Pečiulis v. UAB „Durpeta“, kat. 44.6.

VALSTYBĖS IR SAVIVALDYBĖS CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ NETEISĖTAIS VALDŽIOS AKTAIS

Valstybės imuniteto doktrina

Iki Didžiosios Prancūzijos revoliucijos daugumoje Vakarų Europos šalių valstybės civilinės atsakomybės problema nebuvo aktuali, nes galiojo principas „karalius negali daryti žalos ar kito blogio“ (pranc. „*le Roi ne peut mal faire*“). Valstybė buvo tapatinama su monarchu, o monarchas laikytas neliečiamu. Vėliau šis principas virto valstybės imuniteto (angl. *state immunity*) doktrina, pagal kurią valstybė, kaip aukščiausias suvereną, buvo pripažįstama esančia už civilinės jurisdikcijos ribų ir jai negalėjo būti taikomi tokie patys atsakomybės principai, kokie buvo taikomi privatiems asmenims. Laikui bėgant valdžios institucijų bei privačių asmenų santykiai darėsi liberalesni ir taip pamažu susiformavo naujas viešosios atsakomybės principas „karalius pats savarankiškai nusprendžia, kas yra teisinga, o kas ne“. Tai reiškia, kad valstybės civilinė atsakomybė apskritai pripažįstama, tačiau pati valstybė nusprendžia, ar leisti traukti atsakomybėn žalos padariusias jos institucijas bei pareigūnus, ar ne. Šis principas išsirutuliojo ir ilgą laiką galiojo Olandijoje. Naujausias, nuo 1920 m. Belgijos kasacinio teismo sprendimo šioje valstybėje, o vėliau ir daugelyje kitų valstybių įsigaliojęs valstybės civilinės atsakomybės principas teigia, kad „karalius yra paprastas ir teisingas vaikas“, o jo turinys reiškia, kad valstybė privalo visiškai paklusti teisės viešpatavimui ir atlyginti neteisėtais valdžios institucijų bei pareigūnų veiksmais privatiems asmenims padarytą žalą. Antrojo pasaulinio karo metu suvokus, kad valstybės, veikiančios per savo įstaigas bei pareigūnus, neteisėtais veiksmais eiliniams privatiems asmenims gali padaryti didelės žalos, valstybės imuniteto nuo civilinės atsakomybės idėja tapo nepriimtina ir daugelyje vakarų Europos valstybių buvo priimti teisės aktai, leidžiantys patraukti valstybę civilinę atsakomybėn.

Prievolės subjektų ypatumai

Kreditorius yra bet kuris fizinis arba juridinis asmuo, patyręs žalą.

Skolininkas yra savivaldybė arba valstybė. Kadangi valstybė teisiniuose santykiuose dalyvauja per įvairius subjektus, kyla klausimas, už kurių

subjektų padarytą žalą valstybė atsako, už kurių – neatsako.

Neginčytina, kad valstybė atsako už įstatymų vykdomosios valdžios ir teisminės valdžios institucijų neteisėtais aktais padarytą žalą (pastarajai atsakomybei reglamentuoti skirtas CK 6.272 str.).

Konstitucijos 5 str. numato, kad valstybės valdžią Lietuvoje vykdo Seimas, Respublikos Prezidentas ir Vyriausybė bei Teismas. Svarstyтина, ar CK 6.271 str. 2 d. pateikiama valdžios institucijos sąvoka neapima ir įstatymų leidžiamosios valdžios.

Bylose dėl žalos, padarytos valstybės valdžios institucijų neteisėtais aktais, valstybei atstovauja Vyriausybė ar jos įgaliota institucija.

Bylose dėl žalos, padarytos savivaldybės institucijų neteisėtais aktais, savivaldybei atstovauja institucija, dėl kurios neteisėtų veiksmų atsirado žala.

Regreso teisė

Valstybė arba savivaldybė, atlyginusi žalą, padarytą dėl kaltų valstybės ar savivaldybės darbuotojų veiksmų, įgyja regreso teisę į kaltus asmenis (CK 6.280 str., Žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymo 5 str.), tačiau tik tokio dydžio, kiek leidžia specialūs įstatymai.

Prievoles pagrindai

Valstybės ar savivaldybės civilinė atsakomybė atsiranda nustačius šiuos bendruosius civilinės atsakomybės pagrindus:

1. žalą;
2. neteisėtus veiksmus;
3. priežastinį ryšį.

Bendrųjų pagrindų ypatumai

1. **Neteisėtų veiksmai.** Žalos padarymas nereiškia veiksmų neteisėtumo, t. y. negalioja generalinio delikto principas, numatantis, kad bet koks žalos padarymas laikomas neteisėtu ir įpareigoja asmenį, padariusį žalą, ją atlyginti, jeigu tik jis neišrodys, kad žala buvo padaryta teisėtu pagrindu. Kiekvienas valdžios aktas laikomas teisėtu, taip pat ir tas, kuriuo yra padaryta žalos. Neteisėti veiksmai pasireiškia kaip valdžios institucijų darbuotojų neveikimas taip, kaip pagal įstatymus šios institucijos ar jų darbuotojai privalėjo veikti (CK 6.271 str. 4 d.).

2. **Priežastinio ryšio ypatumai.** Priežastinys ryšys yra tarp valstybės organų sistemos netinkamo veikimo ir žalingo rezultato, o ne tarp konkrečios institucijos ar jos pareigūno neteisėto veikimo ir žalingo rezultato.

Specialiosios sąlygos

Bendrujų pagrindų ypatumai:

1. Žala turi būti padaryta valdžios aktu. Aktas reiškia bet kokią veikimą ar neveikimą, kuris tiesiogiai daro įtakos asmenų teisėms, laisvėms ar interesams (CK 6.271 str. 3 d.). Valdžios akto požymiai:

- aktas turi būti privalomas vykdyti,
- jis turi būti priimtas (atliktas) institucijų ar pareigūnų, kurie panaudojo jiems suteiktus valdingus įgaliojimus spręsti arba nepanaudojo tų įgaliojimų, kai buvo būtina juos panaudoti.

Tai gali būti ir norminis, ir individualus teisės aktas. Be to, gali būti fizinis aktas. Aktas išreiškiamas žodžiu, raštu, veiksmais, neveikimu, tylėjimu ir kt.

2. Valdžios aktas turi būti priimtas (atliktas) valstybės valdžios institucijos. Valdžios institucija yra bet kuris viešosios teisės subjektas, taip pat privatus asmuo, atliekantis valdžios funkcijas (CK 6.271 str. 2 d.).

3. Valdžios aktas turi būti priimtas (atliktas) vykdant tarnybos pareigas, tačiau netinkamai vykdant įgaliojimus, juos viršijant ar jų nevykdant. Jei žala yra padaryta veikimu, nesusijusiu su valdžios galių realizavimu, ji nebus atlyginama šia tvarka, o bendraisiais žalos atlyginimo pagrindais.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Ką reiškia valstybės imuniteto doktrina?
2. Kokių mastu ji taikoma šiuolaikinėse valstybėse?
3. Koks civilinės atsakomybės režimas numatytas už žalą, atsiradusią dėl valstybės valdžios institucijų neteisėtų veiksmų?
4. Kaip suprantamas terminas „valdžios institucija“?
5. Kokius požymius turi atitikti aktas, kad juo padarius žalos ji būtų atlyginama pagal griežtos atsakomybės taisyklę?
6. Kokių ypatumų turi neteisėti veiksmai?
7. Kuo ypatingas priežastinis ryšys?
8. Kaip ribojama valstybės regresio teisė?
9. Kokiuose teisės aktuose numatyti regresio ribojimai?

UŽDUOTYS

Ieškovas M. Laucius prašė priteisti iš Lietuvos valstybės atlyginti 500 minimalių mėnesinių atlyginimų dydžio neturtinę žalą, nes 1997 m. Kaišiadorių rajono policijos komisariato pareigūnai be jokio pagrindo jį surakino antrankiais ir nuvežė į Žiegdžių psichiatrijos ligoninę, kurioje jis prievarta

buvo laikomas 40 parų. Per tą laiką jam buvo leidžiami raminamieji, psichiką veikiantys vaistai. Jo paskelbtas bado streikas, reikalavimai pranešti artimiesiems ir išleisti į namus buvo laikomi psichikos ligos požymiais. Atsakovo atstovas psichiatrijos ligoninė nesutiko su pareikštu reikalavimu ir nurodė, kad atsakovui buvo suteikiama būtina psichikos pagalba, o ne priverstinė, todėl pagrindo atlyginti žalą nėra.

Ieškovas D. Donaitis kreipėsi į teismą ir nurodė, kad kai jam buvo 5 metai, teismo sprendimu iš jo tėvų buvo atimtos tėvystės teisės, o jis išvežtas į vaikų namus, įsteigtus, išlaikomus ir kontroliuojamus savivaldybės. Vaikystėje jis buvo kilnojamas iš vienu vaikų namų į kitus, už jį būdavo atsakingas tai vienas, tai kitas inspektorius. Dėl netinkamos priežiūros ir auklėjimo jis susirgo keliomis psichologinio pobūdžio ligomis, taip pat alkoholizmu. Teisme D. Donaitis pareikalavo iš savivaldybės, kad ši atlygintų patirtą turtinę (gydymosi išlaidų) ir neturtinę žalą.

Ieškovas K. Valiukevičius kreipėsi į teismą ir nurodė, kad jis yra kelių nuomojamų butų, esančių vienos savivaldybės teritorijoje, savininkas. Savivaldybės teritorijoje galiojo taisyklės, reguliuojančios nuomos mokesčio dydį. Ieškovas įrodinėjo, kad nuo 1990 m. iki 1995 m. nuomos rinkoje labai trūko nuomojamų butų, todėl jei savivaldybės institucijos būtų pakeitusios taisykles ir padidinusios maksimalų nuomos mokesčio dydį arba iš viso panaikinusios taisykles, jis būtų galėjęs išnuomoti butus 25 proc. brangiau. Teisme butų savininkas reikalavo negautas pajamas priteisti iš savivaldybės.

Ieškovas T. Augaitis nurodė, kad aplinkos apsaugos agentūros nutarimu jis buvo nubaustas 500 litų bauda už žvejybos taisyklių pažeidimą, be to, iš jo buvo konfiskuotos žuvis. Administracinio teismo sprendimu nuobauda jam buvo panaikinta kaip paskirta praleidus nuobaudos skyrimo terminus. Baudos suma iš jo buvo išieškota ir jam negražinta. Jis patyrė 250 litų nuostolį dėl konfiskuotų žuvių, 400 litų sumokėjo advokatui bylinėdamasis teisme. Dokumentų parengimas ir važinėjimas į aplinkos apsaugos agentūrą bei teismą jam kainavo dar 100 litų. Ieškovas prašė priteisti iš Lietuvos valstybės visus šiuos nuostolius.

LITERATŪRA

1. Administracinių bylų teisenos įstatymas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 85-2566.
2. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985. Nr. 1-1.
3. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.

4. Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341.
5. Bausmių vykdymo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 73-3084.
6. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74–2262.
7. Valstybės tarnybos įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 66-2130.
8. Viešojo administravimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 60-1945.
9. Žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas // Valstybės žinios. 2005. Nr. 127-4532.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 26 d. nutarimas Nr. 932 „Dėl atstovavimo valstybei bylose dėl žalos atlyginimo“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 66-2415.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Vyriausybės 2003 m. sausio 23 d. nutarimas Nr. 95 „Dėl atstovavimo valstybei Lietuvos Respublikos teismų nagrinėjamosiose bylose dėl žalos atlyginimo“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 10-362.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės Vyriausybės 2005 m. vasario 28 d. nutarimas Nr. 220 „Dėl atstovavimo valstybei Lietuvos Respublikos teismų nagrinėjamosiose bylose dėl žalos atlyginimo“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 30-943.
13. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2002 m. lapkričio 25 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos diplomatinės tarnybos įstatymo 69 straipsnio 2 dalies, Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymo 4 straipsnio (2000 m. kovo 16 d. redakcija) 1 dalies 9 punkto ir Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 2 straipsnio (1999 m. gruodžio 16 d. redakcija) 1 dalies 5 punkto bei 23 straipsnio (1994 m. gruodžio 21 d., 2000 m. gruodžio 21 d., 2001 m. gegužės 8 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2002. Nr. 113-5057.
14. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 13 d. sprendimas „Dėl Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo prašymo ištirti, ar Lietuvos Respublikos valstybinių socialinio draudimo pensijų įstatymo 24 straipsnio pakeitimo, 23 ir 32 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2003. Nr. 48-2133.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas „Dėl kai kurių teisės aktų, kuriais reguliuojami valstybės tarnybos ir su ja susiję santykiai, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir įstatymams“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 181-6708.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvo-

- tos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlygimo įstatymo 3 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 3 dalies, 7 straipsnio (2001 m. kovo 13 d. redakcija) 7 dalies atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2006. Nr. 90-3529.
17. Balevičienė K. Riboto valstybės suvereniteto doktrina ir jos taikymas Lietuvos Respublikoje // Jurisprudencija. 2004. Nr. 58(50). P. 138–145.
 18. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. 1–4 dalys. Vilnius: TIC, 2003. (Pvz., nuostatos dėl procesinių prievartos priemonių taikymo pagrindų ir tvarkos).
 19. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. 5–11 dalys. Vilnius: TIC, 2003. (Pvz., priverčiamųjų medicinos priemonių taikymo procesas.)
 20. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997.
 21. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
 22. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
 23. Civilinio proceso kodekso komentaras. 1 dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004. (Pvz., nuostatos dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindų ir tvarkos.)
 24. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai. 1 dalis. Vilnius: ET informacijos centras, 2000. (Pvz., Funke v. Prancūzija, 1993 02 25 EŽTT sprendimas.)
 25. Europos žmogaus teisių komisijos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką 1997 01 01–2001 01 01. Vilnius: TIC, 2001. (Pvz., Jasinskij v. Lietuva 1998 09 09 EŽTK sprendimas, Baškauskaitė v. Lietuva 1998 10 21 EŽTK sprendimas.)
 26. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką 2001 01 01–2002 01 01. Vilnius: TIC, 2002. (Pvz., Valašinas v. Lietuva, 2001 07 24 EŽTT sprendimas.)
 27. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką 2002 01 01 – 2003 01 01. Vilnius: TIC, 2003. (Pvz., Puzinas v. Lietuva, 2002 03 14 EŽTT sprendimas, Birutis ir kt. v. Lietuva, 2002 03 28 EŽTT sprendimas.)
 28. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000.
 29. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
 30. Selelionytė S. Valstybė kaip civilinės deliktinės atsakomybės subjektas // Jurisprudencija. 2004. Nr. 59(51). P. 125–136.

31. Selelionytė S. Neteisėtumas kaip valstybės deliktinės atsakomybės sąlyga // *Jurisprudencija*. 2006. Nr. 1(79). P. 102–112.
32. Vaišvila A. Teisinė valstybė ir jos perspektyvos // *Jurisprudencija*. 2000. Nr. 15(7). P. 18–32.
33. European Court of Justice, 1991, Andrea Francovich and Danila Bonifaci and others v Italian Republic, joined cases C–6/90 and C–9–90. http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61990J0006.
34. European Court of Justice, 1996, Brasserie du Pêcheur SA v Bundesrepublik Deutschland and The Queen v Secretary of State for Transport, joined cases C–46/93 and C–48/93. http://europa.eu.int/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61993J0046.
35. Fairgrieve D., Andenas M., Bell J. *Tort Liability of Public Authorities in Comparative Perspective*. London: The British Institute of International and Comparative Law, 2002.
36. Fairgrieve D. *State Liability in Tort*. Oxford: Oxford University Press, 2003.
37. Markesinis B. S., Auby J. B., Coester-Waltjen D. ir kt. *Tortious Liability of Statutory Bodies: a Comparative Analysis of Five English Cases*. Oxford, Portland, Oregon: Hart Publishing, 1999.
38. *Гражданское право, часть 2* / Ред. А. М. Сергеев, Ю. К. Толстой. Москва: Проспект, 1998.
39. *Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации*. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 1998 01 05, Nr. 3K–1, V. Stukonis v. JAV ambasada, kat. 1.
2. 1999 04 26, Nr. 3K–3–92, A. Zaskinas v. Visagino m. valstybinė mokesčių inspekcija, kat. 7.
3. 2001 10 11, Nr. 3K–7–688, V. Toropovas v. Pakrančių apsaugos tarnyba, kat. 39.6.2.3.
4. 2002 04 15, Nr. 3K–3–600, UAB „Vasario koncernas“ v. Teisingumo ministerija, kat. 39.6.2.
5. 2002 04 24, Nr. 3K–3–632, J. Čeponis v. Kauno miesto savivaldybės valdyba, kat. 39.6.2.3.
6. 2002 04 29, Nr. 3K–3–668, K. Miškinis v. Panevėžio miesto savivaldybė, kat. 39.6.2.3.

**LIETUVOS VYRIAUSIOJO ADMINISTRACINIO TEISMO
NUTARTYS ADMINISTRACINĖSE BYLOSE**

1. 2003 03 21, Nr. A⁵-264/03, E. Stasytis v. Lietuvos valstybė.
2. 2003 06 27, Nr. A⁵-264/03, E. Stasytis v. Lietuvos valstybė.
3. 2004 03 01, Nr. A¹²-219/2004, K. J. v. Vilniaus miesto vyriausiasis policijos komisariatas.
4. 2004 12 21, Nr. A¹¹-1033/2004, UAB „Griflit“ v. Lietuvos valstybė.
5. 2005 05 11, Nr. A¹⁵-547/2005, I. Kielienė v. Lietuvos valstybė.
6. 2005 11 07, Nr. A⁸-775/2005, R. Bružienė ir kt. v. Utenos rajono savivaldybė ir kt.
7. 2005 09 30, Nr. A⁴-1129/2005, A. Motiejūnienė v. Marijampolės apskrities viršininko administracija.
8. 2005 06 22, Nr. A⁸-764/2005, V. Savenkovas v. Valstybinė kalbos inspekcija.
9. 2005 12 30, Nr. A⁸-1690/2005, AB „Žemaitijos pienas“ v. Lietuvos valstybė.
10. 2006 05 02, Nr. A¹¹-371/2006, R. P. v. Lietuvos valstybė.
11. 2006 06 16, Nr. A⁴-1030/2006, V. I. v. Kauno valstybės garantuojamos teisinės pagalbos tarnyba.
12. 2006 07 14, Nr. A⁶-1139/2006, A. T. v. Klaipėdos rajono savivaldybė ir kt.
13. 2007 01 25, Nr. A¹⁷-103/2007, A. R., I. T. P. v. Lietuvos valstybė.
14. 2007 02 09, Nr. A⁷-170/2007, V. S. v. Lietuvos valstybė.
15. 2007 02 23, Nr. A⁴-180/2007, A. B. v. Lietuvos valstybė.
16. 2007 03 09, Nr. A⁸-258/2007, UAB „Aulona“ v. Klaipėdos miesto savivaldybė.
17. 2007 03 26, Nr. A⁶-317/2007, A. K. v. Kauno miesto savivaldybė.
18. 2007 03 30, Nr. A¹⁰-332/2007, S. R., Š. V. v. Lietuvos valstybė.
19. 2007 04 24, Nr. A¹¹-443/2007, V. I. v. Lietuvos valstybė.
20. 2007 06 07, Nr. A¹⁷-614/2007, T. Š., A. T., B. P., M. Š., L. L., E. Č., E. V. v. Lietuvos valstybė.
21. 2007 06 26, Nr. A¹⁴-653/2007, Z. M. v. Lietuvos valstybė.

VALSTYBĖS CIVILINĖ ATSAKOMYBĖ UŽ ŽALĄ, PADARYTĄ NETEISĖTAIS VEIKSMAIS IKITEISMINIAME TYRIME, ADMINISTRACINIAME PROCESU IR VYKDANT TEISINGUMĄ

Prievolės subjektų ypatumai

Kreditorius yra bet kuris fizinis arba juridinis asmuo, patyręs žalą. Skolininkas – valstybė.

Žala turi būti padaryta:

1. Baudžiamajame ir administraciniame procese:
 - ikiteisminio tyrimo pareigūno,
 - prokuroro,
 - teisėjo ar teismo veiksmais.
2. Civiliniame procese:
 - teisėjo,
 - kito teismo pareigūno veiksmais.

Jeigu žala padaryta kito teismo darbuotojo (ne pareigūno) veiksmais, tai atsiranda prievolė dėl žalos atlyginimo ne remiantis specialiąja norma, o dėl atsakomybės už neteisėtus darbuotojo veiksmus ar kitais pagrindais (pvz., kaip didesnio pavojaus šaltinio valdytojo).

Atsakomybės rūšių ypatumai

1. Griežtos civilinės atsakomybės atveju žala, atsiradusią dėl ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo neteisėtų veiksmų baudžiamajame ir administraciniame procese, valstybė atlygina visiškai, nepaisant pareigūnų ir teismo kaltės (CK 6.272 str. 1 d.).

Atvejai:

- neteisėtas nuteisimas,
- neteisėtas suėmimas kardomosios priemonės taikymo tvarka,
- neteisėtas sulaikymas,
- neteisėtas procesinės prievartos priemonių pritaikymas,

- neteisėtas administracinės nuobaudos – arešto – paskyrimas (kitokie neteisėti veiksmai administraciniame procese, ne neteisėto arešto paskyrimas gali užtraukti valstybės ar savivaldybės institucijos atsakomybę pagal CK 6.271 str. 1 d.).

Civilinė atsakomybė valstybei taikoma esant tokiems bendriesiems civilinės atsakomybės pagrindams – žalai, neteisėtiems veiksams ir prižastiniam ryšiui.

2. Civilinės atsakomybės atveju žalą, padarytą civilinėje byloje dėl teisėjo ar teismo pareigūno keltų veiksmų, valstybė atlygina bendraisiais pagrindais esant žalai, neteisėtiems veiksams, prižastiniam žalos ir neteisėtų veiksmų ryšiui bei kaltei.

Pagrindų ypatumai

Žala. Atlyginama turtinė ir neturtinė žala visiškai, t. y. visų rūšių nuostoliai: išlaidos ir negautos pajamos.

Neteisėti veiksmai. Ar veiksmai neteisėti, sprendžiama pagal tai, ar buvo pagrindas atlikti tam tikrus veiksmus, ar jie buvo atliekami nustatyta tvarka. Administracinio ar baudžiamojo persekiojimo nerezultatyvumo faktas nereiškia, kad veiksmai administraciniame procese, ikiteisminio tyrimo metu ar teisme buvo neteisėti. Bylos nutraukimas nereabilituojančiais pagrindais (amnestijos aktas, atsakomybės taikymo senatis, kaltinamojo mirtis ir kt.) ne visada sudaro pagrindą atlyginti žalą.

Priežastinis ryšys

Priežastinis ryšys turi būti tarp neteisėto atitinkamos institucijos veikimo arba neveikimo ir žalos (nuostolių).

Gali būti atsakyta atlyginti žalą arba žalos atlyginimo dydis sumažinamas, jei asmuo ikiteisminio tyrimo metu ir teisme save apkalbėjo ar kitaip kliudė nustatyti tiesą, slapstėsi ir taip prisidėjo prie žalos atsiradimo ar jos padidėjimo.

2. Civilinės atsakomybės taikymas esant kaltei: žalą, atsiradusią dėl neteisėtų teisėjo ar teismo veiksmų, nagrinėjant civilinę bylą, valstybė atlygina visiškai (CK 6.272 str. 2 d.).

Civilinė atsakomybė valstybei tuomet taikoma esant visoms bendrosios civilinės atsakomybės sąlygoms: žalai, neteisėtiems veiksams, priežastiniam ryšiui ir kaltei.

Pagrindų ypatumai

Žala. Turtinė žala, kaip šios rūšies civilinės atsakomybės sąlyga, neturi ypatumų, t. y. ji atlyginama visiškai – padengiant visų rūšių nuostolius ir išlaidas. Ji įrodinėjama pagal bendrąsias taisykles. Atlyginama ir neturtinė žala (CK 6.227 str. 3 d.).

Neteisėti veiksmai. Teisėjo arba teismo veiksmų, padarytų dėl skundžiamų teismo dokumentų (nuosprendžių, sprendimų, nutarčių, nutarimų, įsakymų ir kt.) priėmimo, neteisėtumas nustatomas instancine tvarka peržiūrint šiuos teismo ar teisėjo procesinius sprendimus.

Kaltė. Valstybės kaltė pasireiškia kaip teisėjo ar kito teismo pareigūno kaltė. Kaltę kaip atsakomybės pagrindą sudaro teisėjo ar kito teismo pareigūno padarytas įstatymo pažeidimas ar reikalavimų neįvykdymas, reikiamo atidumo ar rūpestingumo laipsnio neužtikrinimas. Kaltės forma valstybės civilinei atsakomybei taikyti neturi reikšmės. Tai gali būti tyčia, didelis arba paprastas neatsargumas. Ji gali pasireikšti nusikaltimu arba drausminiu nusizengimu. Kaltė gali būti konstatuota baudžiamajame ar civiliniame procese, drausminės atsakomybės taikymo tvarka arba tiesiogiai iškelta civilinėje byloje dėl žalos atlyginimo ir čia nustatinėjama.

Valstybės regresiniai reikalavimai ikiteisminio tyrimo, prokuratūros ar teismo pareigūnams, teisėjams galimi tik valstybei atlyginus žalą, šių asmenų padarytą tyčia (CK 6.272 str. 4 d.).

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Ar yra numatyta privaloma ikiteisminė ginčo dėl žalos, padarytos neteisėtais ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ar teismo veiksmais, atlyginimo nagrinėjimo tvarka?
2. Koks teisės aktas reglamentuoja ikiteisminę žalos atlyginimo tvarką?
3. Kokie yra bendrieji ikiteisminės žalos atlyginimo nagrinėjimo tvarkos bruožai?
4. Kas ir kokiais pagrindais atlygina žalą, padarytą neteisėtais veiksmais administracinėse bylose?
5. Kas ir kokiais pagrindais atlygina žalą, padarytą neteisėtais veiksmais baudžiamosiose bylose?
6. Kas ir kokiais pagrindais atlygina žalą, padarytą neteisėtais veiksmais civilinėse bylose?

7. Kokiais teisės aktais remiantis apskaičiuojama žala, atsiradusi dėl neteisėtų ikiteisminio tyrimo pareigūnų, prokuroro, teisėjo ir teismo veiksmų baudžiamajame ir administraciniame procese?
8. Ar gali būti atlyginama vien tik neturtinė žala, ar pripažintina, kad jos nėra, jei neįrodoma turtinė žala (CK 6.272 str. 3 d.)?
9. Kuo pasireiškia neteisėtų veiksmų ypatumai taikant valstybei civilinę atsakomybę už žalą, padarytą teismo?
10. Kokie yra kaltės, kaip valstybės civilinės atsakomybės pagrindo, ypatumai šių deliktų atvejais?
11. Kaip vertinamas nukentėjusiojo savęs apkalbėjimo faktas taikant civilinę atsakomybę?
12. Kaip sureguliuota valstybės regreso teisė?
13. Kokiuose teisės aktuose numatyta valstybės regreso teisė ir kokios yra pagrindinės jos nuostatos?

UŽDUOTYS

Ieškovas Z. Liepinis prašė priteisti atlyginti 36 000 litų žalą dėl jo neteisėto patraukimo baudžiamojon atsakomybėn, neteisėto paieškos paskelbimo ir pristatymo į Kauno miesto policijos komisariatą apklausti. Taip pat jis prašė priteisti atlyginti 10 000 litų neturtinę žalą už tai, kad teisme buvo vilkinama jo civilinė byla dėl žalos atlyginimo, mat ieškinį teismui jis įteikęs 2000 m. vasarį, o teismo sprendimas priimtas tik 2005 m. vasarį. Jis nurodė, kad baudžiamoji byla buvo iškelta ir kaltinimas jam pareikštas nepagrįstai, neišsiaiškinus visų įvykio aplinkybių, todėl ikiteisminis tyrimas byloje buvo nutrauktas 2004 m. gruodžio 1 d. Į apklausą jis buvo atvedintas nepagrįstai, nes nuo tardymo nesislapstė, nė vieno kvietimo atvykti į apklausą negavo. Dėl vykstančio tyrimo, dėl neigiamų duomenų apie jį paskelbimo jam padaryta neturtinė žala, be to, ši aplinkybė turėjo įtakos jo profesinei veiklai. Jis yra teisininkas, todėl dėl vykstančio tyrimo pablogėjo jo reputacija, klientai atsisakė sudarytų sutartis, pagal kurias buvo galima uždirbti 16 000 litų.

T. Kazlauskas kreipėsi į teismą ir nurodė, kad 1999 m. liepos 14 d. buvo sulaikytas ir areštuotas 10 parų kilus įtarimui dėl dalyvavimo nužudant verslininką. Vėliau arešto terminas buvo pratęstas dar 3 mėnesiams. Tyrimo metu nebuvo surinkti visi jo kaltės duomenys, todėl 1999 m. spalio 24 d. teisėjui atsisakius pratęsti suėmimo terminą jis buvo paleistas. Jo sulaikymas buvo nepagrįstas ir neteisėtas, nes truko įrodymų apie jo dalyvavimą

nusikaltime. Atsakovas nesutiko su ieškiniu ir nurodė, kad sulaikyti ir areštuoti dėl įtarimo ieškova tuo metu buvo pagrindas, nes apie jo dalyvavimą nusikaltime buvo duomenų. Tai paliudijo nusikaltimo bendrininkai. Atsakovas tai neigė, tačiau painiojosi aiškindamasis aplinkybes, kurios turėjo patvirtinti jo nekaltumą.

UAB „Anka“ 1998 m. Vilniaus m. apygardos teismo buvo pripažinta bankrutavusia. Lietuvos apeliacinis teismas 1999 m. žemesnio teismo sprendimą panaikino. Apeliacinis teismas sprendime nurodė, kad Vilniaus apygardos teismas, nepridėdamas prie bylos UAB „Anka“ pateiktų įrodymų, kurie, įmonės atstovų teigimu, turėjo patvirtinti, jog įmonė negali būti laikoma nemokia pagal Bankroto įstatymą, priėmė neteisėtą ir nepagrįstą sprendimą. Lietuvos apeliacinis teismas šiuos įrodymus priėmė, išnagrinėjo ir nusprendė, kad UAB „Anka“ negalėjo būti pripažinta bankrutavusia. Nepaisant tokio apeliacinės instancijos teismo sprendimo, UAB „Anka“ nebegalėjo pratęsti veiklos, nes įmonės kontrahentai prarado pasitikėjimą ja ir nepratęsė sudarytų sutarčių. Įmonė pareikalavo atlyginti patirtus tiesioginius ir netiesioginius nuostolius iš valstybės.

Ieškovas AB „Limeta“ kreipėsi į teismą dėl žalos atlyginimo nurodydamas, kad 2003 m. spalio 16 d. kreipėsi į teismą dėl 15 6000 litų skolos išieškojimo iš UAB „Skalsa“ ir prašė areštuoti skolininko turtą, kad jis negalėtų realizuoti turto. Teisėjas priėmė nutarimą dėl turto arešto, bet vėliau išaiškėjo, kad turto arešto aktų registras šios nutarties negavo. Skolininkas nekilnojamąjį turtą pardavė H. Sadauskui, tačiau šis 2004 m. balandį neiškiomis aplinkybėmis mirė. Ieškovo prašymas išieškoti turtą iš H. Sadausko turto paveldėtojų buvo atmetas. Ieškovas prašė priteisti atlyginti 156 000 litų dydžio žalą ir 14 000 litų teisinės pagalbos išlaidų, kurias patyrė mokėdamas advokatui civilinėje byloje dėl turto išieškojimo iš H. Sadausko turto paveldėtojų.

LITERATŪRA

1. Administracinių teisės pažeidimų kodeksas // Valstybės žinios. 1985. Nr. 1-1.
2. Baudžiamasis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 89-2741.
3. Baudžiamojo proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 37-1341.
4. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
5. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.

6. Žalos, atsiradusios dėl valdžios institucijų neteisėtų veiksmų, atlyginimo ir atstovavimo valstybei įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 104-2618.
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. liepos 26 d. nutarimas Nr. 932 „Dėl atstovavimo valstybei bylose dėl žalos atlyginimo“ // Valstybės žinios. 2001. Nr. 66-2415.
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. birželio 30 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos žalos, padarytos neteisėtais kvotos, tardymo, prokuratūros ir teismo veiksmais, atlyginimo įstatymo 3 straipsnio 1 dalies ir 4 straipsnio 1 dalies 1 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 54–1587.
9. Baudžiamojo proceso kodekso komentaras. 1–4 dalys. Vilnius: TIC, 2003. (Pvz., nuostatos dėl procesinių prievartos priemonių taikymo pagrindų ir tvarkos.)
10. Berger V. Europos žmogaus teisių teismo jurisprudencija. Vilnius: Pradai, 1997.
11. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
12. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
13. Civilinio proceso kodekso komentaras. 1 dalis. Bendrosios nuostatos. Vilnius: Justitia, 2004. (Pvz., nuostatos dėl laikinųjų apsaugos priemonių taikymo pagrindų ir tvarkos.)
14. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai. 1 dalis. Vilnius: ET informacijos centras, 2000.
15. Europos žmogaus teisių komisijos ir Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvą 1997 01 01–2001 01 01. Vilnius: TIC, 2001.
16. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvos Respubliką 2001 01 01 – 2002 01 01. Vilnius: TIC, 2002.
17. Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimai bylose prieš Lietuvą 2002 01 01–2003 01 01. Vilnius: TIC, 2003.
18. Jočienė D. Europos žmogaus teisių konvencijos taikymas užsienio valstybių ir Lietuvos Respublikos teisėje. Vilnius: Eugrimas, 2000.
19. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
20. Selelionytė S. Neteisėtumas kaip valstybės deliktinės atsakomybės sąlyga // Jurisprudencija. 2006. Nr. 1(79). P. 102–112.
21. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
22. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.

23. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
24. Гражданское право, часть 2 / Ред. А. М. Сергеев, Ю. К. Толстой, Москва: Проспект, 1998.
25. Комментарий ч. 2 Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 2000 09 14, Nr. 3K–3–823, Firma „Rosete Pidal“ v. Vilniaus apygardos teismas ir kt., kat. 7.
2. 2000 10 10, Nr. 3K–3–926, UAB „Nord-K“ v. Lietuvos Respublikos Vyriausybė ir kt., kat. 7.
3. 2001 01 29, Nr. 3K–3–34, P. Narkevičius v. Teisingumo ministerija, kat. 39.6.2.3.
4. 2001 03 27, Nr. 3K–3–155, J. Ragelis v. Teisingumo ministerija ir kt., kat. 39.6.2.3.
5. 2001 10 22, Nr. 3K–3–970, S. Vaikšnoras v. Teisingumo ministerija, kat. 39.6.2.3.
6. 2003 01 13, Nr. 3K–3–16, G. Mataitis v. Finansų ministerija ir kt., kat. 39.6.2.3.
7. 2003 01 20, Nr. 3K–3–61, V. Giniotas v. Generalinė prokuratūra ir kt., kat. 39.6.2.3.
8. 2003 06 02, Nr. 3K–3–651, K. Kuprys v. A. Žukauskas, kat. 39.6.2.3.
9. 2003 10 01, Nr. 3K–3–895, M. Bolotov v. Teisingumo ministerija ir kt., kat. 39.6.2.3.
10. 2004 03 29, Nr. 3K–3–216, Įmonė „Lietservis“ ir kt. v. Lietuvos valstybė, kat. 39.6.2.3.

CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS UŽ SVEIKATOS SUŽALOJIMĄ AR GYVYBĖS ATĖMIMĄ BENDRIEJI KLAUSIMAI

Žalos, padarytos fiziniam asmeniui sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę, atlyginimo bendrieji principai išdėstyti 1975 m. Europos Tarybos Ministrų Komiteto rezoliucijoje 75(7):

1. visiško atlyginimo principas – siekti atkurti kiek įmanoma adekvačią nukentėjusiojo turtinę būklę, kurios jis būtų buvęs, jei žala jam nebūtų padaryta;
2. visų rūšių padarytos žalos atlyginimas – turi būti atlyginama ir turtinė, ir neturtinė žala;
3. žalos dydžio nustatymo laikas – žala turi būti apskaičiuojama teismo sprendimo priėmimo metu galiojančiomis kainomis;
4. žalos atlyginimo formos – žala gali būti priteisiama vienkartinė išmoka arba periodinėmis išmokomis;
5. teisę į žalos atlyginimą turintys asmenys – žala dėl asmens gyvybės atėmimo turi būti atlyginama ir tiems asmenims, kurie mirusiojo buvo faktiškai išlaikomi.

CK ir specialieji įstatymai taikomi:

1. jeigu nukentėjęs asmuo nėra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu arba jeigu nelaimingas atsitikimas ar profesinė liga nepripažįstama draudžiamuoju įvykiu, žala atlyginama pagal CK;
2. jeigu už žalą atsakingas asmuo privalo mokėti už nukentėjusįjį socialinio draudimo įmokas, o žala atsirado dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar susirgimo profesine liga, įvykusio arba nustatyto iki 2000 m. sausio 1 d., ar dėl profesinės ligos, nustatytos po 2000 m. sausio 1 d., kai nukentėjusysis nebuvo apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe socialiniu draudimu, žala atlyginama pagal 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinąjį įstatymą;
3. jeigu nukentėjęs asmuo yra apdraustas nuo nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialiniu draudimu, kurie pripažinti drau-

džiamaisiais įvykiais, nukentėjusiojo asmens negautos pajamos kompensuojamos pagal 1999 m. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą, nukentėjusiųjų gydymo ir medicininės reabilitacijos paslaugos kompensuojamos pagal Sveikatos draudimo įstatymą, o kita žala – pagal CK.

Asmens sveikatos sužalojimu padaryta žala

Asmens sveikatos sužalojimu padaryta žala – turtinė ir neturtinė žala.

Turtinės žalos dėl sveikatos sužalojimo rūšys – negatyvūs ir pozityvūs nuostoliai.

Negatyvūs nuostoliai – negautos pajamos, kurias būtų gavęs nukentėjęs asmuo.

Negatyvių nuostolių apskaičiavimas:

1. taikant CK – pagal nukentėjusiojo pajamų skirtumą: negautos pajamos yra pajamų, gautų iki sužalojimo ir gaunamų po sužalojimo, skirtumas;
2. taikant specialius įstatymus – pagal nukentėjusiojo asmens darbingumo netekimo laipsnį: negautos pajamos yra nukentėjusiojo uždarbio dalis, atitinkanti darbingumo netekimo procentą.

Nedirbusio asmens ir neturėjusio jokių pajamų asmens negautas pajamas sudaro vidutinis tokios pat profesijos ir kvalifikacijos darbuotojo darbo užmokestis.

Nedirbusio asmens ir neturėjusio jokių pajamų, neturinčio jokios profesijos ir kvalifikacijos negautas pajamas sudaro minimali mėnesio alga.

Pozityvūs nuostoliai – išlaidos, susijusios su sveikatos grąžinimu, atitinkančios būtinumo ir protingumo kriterijus.

Su sveikatos grąžinimu susijusios išlaidos yra gydymo, vaistų, protezavimo, specialiojo transporto priemonių ar jo pritaikymo, papildomo maitinimo, perkvalifikavimo, kelionių, procedūrų, gydytojų konsultacijų, priežiūros ir kitokios iš karto ar dėl pablogėjusios sveikatos papildomai išleistos lėšos.

Nepilnamečio sveikatai padarytos žalos ypatumai

Žalą, padarytą sutrikdžius nepilnamečio iki 14 metų sveikata, sudaro:

1. išlaidos, susijusios su sveikatos sužalojimu;
2. dėl sužalojimo prarastos savarankiškos pajamos arba jų dalis. Jos atlyginamos tik tuo atveju, jeigu jų nukentėjusysis turėjo;

3. neturtinė žala.

Žalą, padarytą sutrikdžius nepilnamečio, kuriam sukako 14 metų, sveikatą, sudaro:

1. Išlaidos, susijusios su sveikatos sužalojimu;
2. Dėl sužalojimo prarastos savarankiškos pajamos arba jų dalis, jeigu jų turėjo. Jeigu nepilnametis neturėjo savarankiškų pajamų, tai negautos pajamos dėl darbingumo netekimo ar sumažėjimo teismo nustatomos pagal šiuos kriterijus:
 - nepilnamečio sugebėjimus;
 - jo tėvų turtinę padėtį;
 - žalą padariusio asmens turtinę padėtį;
 - kitas bylai turinčias reikšmės aplinkybes.
3. Neturtinė žala.

Asmens gyvybės atėmimu padaryta žala

Žala, padaryta atėmus asmeniui gyvybę, yra turtinė ir neturtinė žala, laidojimo išlaidos.

Turtinė žala – dėl asmens mirties prarastas išlaikymas.

Išlaikymo dydis nustatomas mirusiojo gautas pajamas (vidutinį darbo užmokestį ir kitas pajamas) dalijant iš asmenų, kuriuos mirusysis išlaikė ar kurie turėjo teisę į išlaikymą, įskaitant ir patį mirusįjį, skaičiaus.

Asmenys, turintys teisę į žalos atlyginimą atėmus gyvybę:

1. nepilnamečiai vaikai – iki pilnametystės;
2. sutuoktinis – iki gyvos galvos (neatsižvelgiant į darbingumą);
3. nedarbingi tėvai – iki gyvos galvos;
4. kiti faktiniai išlaikytiniai – iki gyvos galvos.

Šie asmenys, nesvarbu, kokio jie darbingumo ir kokia jo giminystė, turi teisę reikalauti atlyginti neturtinę žalą. Jie turi įrodyti neturtinės žalos faktą ir dydį.

Laidojimo išlaidos – lėšos, reikalingos mirusiajam deramai palaidoti, atitinkančios protingumo kriterijus. Teisę į laidojimo išlaidas turi faktiškai jas padaręs asmuo. Laidojimo išlaidas atlygina asmuo, kuris atsakingas už žalą, susijusią su nukentėjusiojo asmens gyvybės atėmimu. Įstatymų numatytais atvejais mokama laidojimo pašalpa įskaitoma į laidojimo išlaidas.

Žalos atlyginimo būdai ir tvarka

1. Vienkartinė išmoka. Vienkartine išmoka iš karto atlyginama visa priklausanti atlyginti žala. Tai reiškia, kad prievolė atlyginti žalą pasibaigė sumokėjus vienkartinę išmoką ir jokios aplinkybės nėra pagrindas peržiūrėti žalos atlyginimo dydį.
2. Periodinės išmokos. Mokant žalą periodinėmis išmokomis žalos atlyginimo dydis gali keistis dėl:
 - papildomų atlyginimo išlaidų, pablogėjus sveikatai;
 - atlyginimo dydis gali būti padidintas dėl darbingumo sumažėjimo;
 - atlyginimo dydis gali būti sumažintas dėl darbingumo padidėjimo;
 - privalomo periodinės išmokos indeksavimo teisės aktų nustatyta tvarka.

Žala atlyginama nuo jos padarymo dienos. Vėliau atsiradusi žala atlyginama nuo žalos atsiradimo dienos.

Ieškinio senaties taikymo ypatumai: jeigu dėl žalos atlyginimo kreipiamasi praėjus trejiems metams nuo jos padarymo ar atsiradimo dienos, atlyginama nuo kreipimosi dienos.

Skolininką reorganizavus žalą atlygina teisių perėmėjai. Skolininkui – fiziniam asmeniui – mirus žalos atlyginimą moka įpėdiniai pagal CK penktosios knygos reikalavimus. Skolininką likvidavus žala atlyginama iš karto arba lėšos kaupiamos sudarant draudimo sutartį. Skolininką – valstybės ar savivaldybės įmonę arba įstaigą – likvidavus žalą atlygina valstybė ar savivaldybė.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kokie yra pagrindiniai žalos dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo principai?
2. Kada žala atlyginama remiantis CK, o kada – specialiaisiais įstatymais?
3. Kas sudaro žalą dėl asmens sveikatos sužalojimo?
4. Kaip nustatomos negautos pajamos dėl asmens sveikatos sužalojimo pagal CK?
5. Kokie kriterijai apibūdina pozityvius nuostolius dėl asmens sveikatos sužalojimo?
6. Kokių žinote pozityvių nuostolių dėl sveikatos sužalojimo pavyzdžių?
7. Kas sudaro žalą dėl sveikatos sužalojimo nepilnamečiui iki 14 metų?
8. Kas sudaro žalą dėl sveikatos sužalojimo nepilnamečiui nuo 14 metų?

9. Kas, kuriam laikui ir kokiomis sąlygomis turi teisę į žalos atlyginimą dėl fizinio asmens mirties?
10. Kaip nustatomas dėl asmens mirties prarasto išlaikymo dydis pagal CK?
11. Kas turi teisę į laidojimo išlaidų atlyginimą?
12. Kokius kriterijus turi atitikti laidojimo išlaidos?
13. Kuo skiriasi žalos atlyginimas vienkartinė suma nuo periodinių išmokų?
14. Kokiais atvejais ir dėl ko gali būti keičiamas žalos atlyginimo, mokamo dėl asmens sveikatos sužalojimo ar dėl mirtimi, dydis?
15. Kokie yra ieškinio senaties taikymo ypatumai atlyginant žalą dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo?
16. Kokie yra žalos atlyginimo mokėjimo ypatumai skolininkui mirus, jį likvidavus arba reorganizavus?
17. Kokios sumos yra įskaiciuojamos į žalos atlyginimą, kai atlyginama žala dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo?

UŽDUOTYS

2001 m. liepos 21 d. T. Krasauską partrenkė P. Akelio vairuojamas automobilis. Nukentėjusysis keturis mėnesius gydėsi ligoninėje. 2003 m. gruodį T. Krasauskas kreipėsi į teismą ir nurodė, kad jam turi būti atlygintos gydymo išlaidos ir kiti nuostoliai, kurie iš viso sudarė 4500 litų. Vaistų ir gydyti reikiamų priemonių buvo nupirka už 250 litų, 50 litų sumokėta ligoninės personalui už ligonio papildomą priežiūrą, 100 litų – gydytojui už operaciją, sanatorijoje – už atliktus masažus ir kitokias procedūras. Atsakovas pareiškė, kad gydymo išlaidos yra neįrodytos ir nereikalingos, nes gydymas šalyje nemokamas, todėl papildomai pirkti nieko nereikia. Gydytojui ir personalui pinigų mokėti niekas neverčia. Jeigu nukentėję taip daro, tai patys pažeidžia įstatymus. Be to, jam žinoma, kad nukentėjusiojo bendradarbiai po avarijos nukentėjusiojo šeimai sumokėjo grynais 3000 litų, tačiau apie juos ieškinyje nutylima. Šie pinigai turi būti įskaiciuoti į žalą.

2001 m. liepos 20 d. neblaivus A. Šlikas per muštynes mirtinai sužalojo L. Kruką. Mirusiojo žmona pareikalavo, kad žala, kurią sudaro laidotuvių, paminklo ir kapo sutvarkymo pagal užsakytą projektą išlaidos, būtų atlyginta. Laidojimo išlaidas sudaro: 2580 litų – gedulingi pietūs, 500 litų – gėlės ir vainikas, 300 litų – transporto paslaugos, 600 litų – fotografo paslaugos, 100 litų – duobkasių paslaugos, 300 litų – giedotojų paslaugos, 300

litų – auka bažnyčiai už šv. mišias. Paminklas, pasak ieškovės, jai kainuosiąs 6000 litų. Tai patvirtina UAB „Aterna“ išduota PVM sąskaita, kuri dar neapmokėta, tačiau paminklas jau gaminamas ir bus sumontuotas pagal patvirtintą projektą. Projektas kainavęs 800 litų, o kapo sutvarkymas pagal projektą kainuosiąs apie 2200 litų, nes tokia yra preliminari sąmata. Atsakovas pareiškė, kad jis nesutinka su reikalavimais, nes konfliktą sukėlęs pats nukentėjęsysis, todėl jis yra kaltas ir dėl žalos. Be to, dalis išlaidų yra nepagrįstos, nes gedulingų pietų suma apskaičiuota tik pačios ieškovės, ji nepatvirtinta dokumentais, į pietų kainą nepagrįstai įtraukta alus ir alkoholiniai gėrimai (400 litų), nepateikta dokumentų, patvirtinančių dideles išlaidas gėlėms ir vainikams. Aiškiai permokėta duobkasiams, fotografui. Paminklas dar nėra pagamintas, nesumontuotas, už jį nesumokėta ir nežinia, ar bus sumokėta, nes neaišku, ar toks paminklas bus pagamintas. Paminklo gamybos sąmatoje yra numatytas PVM, bet jis nesumokėtas. Nebuvo reikalo užsakyti kapo sutvarkymo projekto, visos sutvarkymo išlaidos yra nepagrįstai didelės.

2001 m. liepos 1 d. A. Krasys buvo partrenktas automobilio, vairuojamo K. Ašakos. Nukentėjęsysis šešis mėnesius gydėsi ligoninėje ir tapo pirmos grupės invalidu. A. Krasys pareikalavo atlyginti jam padarytą žalą, nes tapo visiškai nedarbingas. Jo darbo užmokestis pagal patentą iki sužalojimo buvo 3600 litų per mėnesį. U. Krasiene pareikalavo, kad vairuotojas atlygintų žalą dėl gydymo išlaidų, nes už 800 litų buvo pirkti vaistų, vitaminų ir papildomų produktų. Iš produktų buvo specialiai gaminamas maistas, nes ligonis buvo silpnas ir jį teko maitinti specialiai ruošiamomis tyrėmis. Ji pati ne visada galėjo prižiūrėti vyrą, todėl mokėjo samdomai slaugei po 25 litus kiekvieną dieną ir tam išleido 500 litų. Atsakovas pareiškė, kad gydymas ir priežiūra ligoninėse yra nemokami, papildomai pirkti nieko nereikia. Vaistai ir vitaminai įsigyti be receptų, todėl galėjo būti panaudoti ne ligoniui gydyti. Papildomo maitinimo išlaidos – 400 litų per mėnesį – yra nepagrįstai didelės. Po avarijos visą mėnesį ligonis apskritai negalėjo valgyti, maitinosi tik ligoninės maistu. Ieškovės šeima suvartojo daug produktų ir nori padengti kasdienes išlaidas. Po eismo įvykio jis davęs nukentėjusiesiems 2000 litų, šie parašę, kad jiems nuostoliai atlyginti. A. Krasiumi paskirta invalidumo pensija, todėl į ją reikia atsižvelgti. Be to, jam darbovietė išmokėjo 1000 litų pašalpą dėl sužalojimo, todėl žalos dydį reikia mažinti.

2002 m. spalio 18 d. N. Makarevičiene ir jos 14 metų sūnų Mantą, einančius per pėsčiųjų perėją, patrenkė automobilis, vairuojamas G. Varanausko. Dėl žalos atlyginimo į teismą kreipėsi N. Makarevičienės sutuokti-

nis ir nurodė, kad dėl eismo įvykio metu patirtų traumų po dviejų mėnesių gydymo ligoninėje N. Makarevičienė mirė. Dėl jos gydymo turėta 4500 litų išlaidų, kurias sudaro papildomo maitinimo išlaidos, nes ligonei reikėjo specialiai gaminti maistą, slaugymo išlaidos, nes prie jos nuolat reikėjo budėti ir buvo samdoma slaugytoja, bei vaistų išlaidos. Laidotuvėms išleista 8000 litų. Dėl žmonos mirties jis neteko jam priklausančios dalies pajamų, nes yra invalidas, nedirba, visą laiką buvo žmonos išlaikomas. Išlaikymo neteko 10 metų sūnus Raigardas ir sūnus Mantas. Žmonos uždarbis iki avarijos buvo 2200 litų per mėnesį. Mantui gydyti išleista 2000 litų, 1000 litų – sanatoriniam gydymui. Be to, Mantas uždarbiavo pardavinėdamas laikraščius, jo mėnesinės pajamos sudarydavo 550 litų, todėl priteistinos tokio dydžio pajamos už Manto gydymosi laiką – 3 mėnesius. Atsakovas G. Varanuskas nurodė, kad jis neturi atsakyti už žalą, nes automobilis priklauso UAB „Transa“, todėl žalą atlyginti turinti ji. Automobiliu jis naudojosi tik laikini, turėdamas bendrovės vadovo žodinį leidimą. Reikalaujama žala yra per didelė, nepagrįsta, Mantui nepriklauso gauti ir išlaikymo, ir neuždirbtų pinigų. Neaišku, ar jis toliau būtų dirbęs.

LITERATŪRA

1. Konstitucija // Valstybės žinios. 1992. Nr. 33-1014.
2. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
3. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
4. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 110-3207.
5. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesinė liga laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 67-1656.
6. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d. nutarimo Nr. 1004 „Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo“ 3.1. punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio 1 daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui // Valstybės žinios. 1997. Nr. 7-130.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmeni sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1997. Nr. 5/6.

8. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
9. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
10. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.
11. European Group on Tort Law. Principles of European Tort Law (PETL). Springer, Wien/New York, 2005.
12. Markesinis B., Deakin S., Johnston A. Tort Law, OUP, 5th ed., 2003.
13. Page Keeton W. The Law of Torts. 5 ed. St. Paul, Minnesota: West Publishing Co., 1984.
14. Youngs R. English, French and German comparative law. London/Sydney: Cavendish Publishing Ltd, 1998.
15. Гражданское право, том 2, полутом 2 / Отв. ред. Е. А. Сухано. Москва: БЕК, 2000.
16. Гражданское право, часть 2 / Ред. А. М. Сергеев, Ю. К. Толстой. Москва: Проспект, 1998.
17. Комментарий части второй Гражданского кодекса Российской Федерации. Москва: Гардарика, 1996.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE

1. 1999 05 19, Nr. 3K–3–152, L. Sveikauskas v. UAB „Ramunė“, kat. 3.
2. 2000 04 05, Nr. 3K–3–414, R. Juršaitė v. UAB „Autoparkas“, kat. 6.
3. 2002 09 26, Nr. 3K–P–776, D. Sabalienė ir kt. v. E. Skakauskas ir kt., kat. 39.6.2.9.
4. 2002 12 16, Nr. 3K–3–1588, I. Brazdeikienė v. UAB „Žardė“, kat. 7.1.
5. 2003 06 11, Nr. 3K–3–691, A. Januškevičienė v. V. Šapalovas, kat. 39.6.2.12.
6. 2003 12 18, Nr. 3K–3–1115, A. J. Butkus v. VSDFV Šiaulių m. skyrius, kat. 39.6.2.12.

ŽALOS, PADARYTOS SUŽALOJUS SVEIKATĄ AR ATĖMUS GYVYBĘ DARBE, KOMPENSAVIMAS

Specialiųjų įstatymų taikymo pagrindas yra deliktas dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo darbe dėl nelaimingo atsitikimo ar profesinės ligos.

Taikomi specialieji įstatymai, kurie numato visos ar dalies žalos atlyginimą civilinės atsakomybės taikymo tvarka ar žalos kompensavimą kaip kitos kompensavimo sistemos taikymą.

Nustačius deliktą ir nesant draudimo santykių arba nepripažinus draudžiamojo įvykio, taikoma civilinė atsakomybė pagal CK arba 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinąjį įstatymą.

Pagal 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinąjį įstatymą žala, padaryta sužalojus sveikatą arba atėmus gyvybę, atlyginama, kai:

1. Už žalą atsakingas asmuo privalo mokėti už nukentėjusįjį socialinio draudimo įmokas.
2. Žala atsirado dėl nelaimingo atsitikimo darbe, įvykusio iki 1999 m. gruodžio 31 d. imtinai.
3. Žala atsirado dėl profesinės ligos, kuri:
 - nustatyta tvarka buvo pripažinta profesine liga iki 1999 m. gruodžio 31 d. imtinai;
 - nustatyta tvarka buvo pripažinta profesine liga po 2000 m. sausio 1 d. tiems nukentėjusiesiems, kurie po 2000 m. sausio 1 d. nebuvo apdrausti pagal Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo nuostatas.

Esant draudimo santykiams ir nelaimingą atsitikimą ar profesinę ligą pripažinus draudžiamuoju įvykiu, taikomas dalinis kompensavimas pagal kompensavimo sistemą – 1999 m. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą.

Pagal 1999 m. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą žala iš dalies kompensuojama, jeigu:

1. nustatytas nelaimingo atsitikimo darbe, jam prilyginto nelaimingo atsitikimo arba profesinės ligos faktas;

2. nustatytas faktas yra pripažintas draudžiamuoju įvykiu.

Nelaimingas atsitikimas darbe – įvykis darbe, įskaitant eismo įvykį darbo laiku, nustatyta tvarka iširtas ir pripažintas nelaimingu atsitikimu darbe, kurio padarinys – darbuotojo trauma (lengva, sunki, mirtina). Jis įforminamas aktu forma (N–)1.

Nelaimingas atsitikimas pakeliui į darbą arba iš darbo – įvykis, įskaitant eismo įvykį darbuotojui vykstant į darbą ar iš darbo, įvykęs darbuotojo darbo dienomis ir gyvenamojoje vietoje, ne įmonės teritorijoje, kur darbuotojas gali būti darbo pertraukos metu, ne darbovietėje esančios vietos, kur darbuotojui išmokamas darbo užmokestis. Jis įforminamas aktu forma (N–)2.

Nelaimingų atsitikimų rūšys:

1. Pagal pasekmes:

lengvas;
sunkus;
mirtinas.

2. Pagal nukentėjusiųjų skaičių:

pavienis;
grupinis.

3. Pagal ryšį su darbu:

nelaimingas atsitikimas darbe, susijęs su darbu;
nelaimingas atsitikimas, nesusijęs su darbu.

Profesinė liga – ūmus arba lėtinis darbuotojo sveikatos sutrikimas, kuri sukėlė vienas ar daugiau kenksmingų ir (arba) pavojingų darbo aplinkos veiksnių, nustatyta tvarka pripažintas profesine liga.

Profesinių ligų rūšys:

Pagal pasireiškimo laiką ir požymius:

1. lėtinė profesinė liga;
2. ūmi profesinė liga.

Taikant specialiuosius įstatymus negatyvūs nuostoliai nustatomi pagal nukentėjusiojo asmens darbingumo netekimo laipsnį. Konkretų nuostolių dydį sudaro iki sužalojimo buvusio uždarbio dalis, atitinkanti darbingumo netekimo procentinę išraišką.

Žalos atlyginimas pagal 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinąjį įstatymą.

Civilinės atsakomybės taikymo pagrindai:

1. žala (negautos pajamos: netektas uždarbis ar išlaikymas, nukentėjusiojo papildomos išlaidos, laidojimo išlaidos);
2. neteisėti veiksmai (sveikų ir saugių darbo sąlygų sudarymas);

3. priežastinis ryšys (žala turi būti nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos pasekmė);
4. kaltė (taip pat ir tais atvejais, kai darbdavys pagal įstatymą atsako už trečiojo asmens veiksmais darbuotojui padarytą žalą).

Žalos atlyginimo būdai:

1. netekto darbingumo vienkartinė kompensacija;
2. netekto darbingumo periodinė kompensacija;
3. pašalpa žuvus dėl nelaimingo atsitikimo darbe.

Kompensavimas pagal 1999 m. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą:

1. kompensuojama VSDFV biudžete esančiomis lėšomis;
2. kompensacija išmokama dėl draudžiamąjį įvykių, kurio pagrindas yra nelaimingas atsitikimas darbe arba profesinė liga.

Draudimo išmokų rūšys:

1. ligos pašalpa;
2. prarasto darbingumo vienkartinė kompensacija;
3. prarasto darbingumo periodinė kompensacija;
4. vienkartinė draudimo išmoka mirus.

Ligos pašalpa skiriama apdraustajam tapus laikinai nedarbingam – nuo pirmos nedarbingumo dienos iki darbingumo atgavimo, turimo invalidumo peržiūrėjimo arba invalidumo pripažinimo.

Netekto darbingumo vienkartinė kompensacija – kai nukentėjusysis neteko iki 30 procentų darbingumo.

Netekto darbingumo periodinė kompensacija – kai nukentėjusysis neteko 30 ir daugiau proc. darbingumo. Mokama nuo nedarbingumo nustatymo iki nustatyto darbingumo netekimo termino pabaigos.

Žalos atlyginimo (draudimo išmokų) dydžiai:

1. Ligos pašalpa – 100 proc. kompensuojamojo uždarbio.
2. Vienkartinė netekto darbingumo kompensacija:
 - terminuotai netekus darbingumo iki 20 proc. – 10 proc. 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio;
 - teminuotai netekus darbingumo nuo 20 iki 30 proc. – 20 proc. 24 mėnesių kompensuojamojo uždarbio;
 - nustačius neterminuotą darbingumo netekimą vienkartinė netekto darbingumo kompensacija trigubinama.
3. Periodinė netekto darbingumo kompensacija – pagal formulę

$$0,5 \times d \times k \times D; \text{ čia:}$$

d – darbingumo netekimo koeficientas;

k – kompensavimo koeficientas;

D – mokėjimo mėnesio draudžiamosios pajamos.

Teisę į žalos atlyginimą ar kompensaciją mirties atveju turi nedarbingi, reikalingi išlaikymo asmenys, kurie:

- 1) buvo mirusiojo išlaikomi;
- 2) mirties dieną turėjo teisę gauti jo išlaikymą;
- 3) mirusiojo vaikas, gimęs po jo mirties.

Netekto išlaikymo dydis – tai periodinės netekto darbingumo kompensacijos dalis, kuri nustatoma periodinę kompensaciją dalijant iš turinčių teisę į žalos atlyginimą (draudimo išmoką) asmenų skaičiaus, padidinto vienu (mirusiam tekusia dalimi).

Netekto išlaikymo mokėjimo trukmė:

1. Nepilnamečiams – iki jiems sukaks 18 metų, o jeigu jie mokosi nustatyta tvarka įregistruotų aukštųjų, aukštesniųjų, profesinių, bendrojo lavinimo mokyklų dieniniuose skyriuose – iki jiems sukaks 24 metai.

2. Sutuoktinis, tėvai, įtėviai, neatsižvelgiant į jų amžių ir darbingumą, jei jie nedirba ir prižiūri mirusiojo vaikus, įvaikius, vaikaičius, brolius ar seseris, – iki šiems sukaks 8 metai.

3. Mirusiojo sutuoktinis, sulaukę pensinio amžiaus; nedarbingas dėl pensinio amžiaus asmuo, kuris buvo išlaikomas ar turėjo teisę į išlaikymą – iki gyvos galvos.

4. Mirusiojo nedarbingas sutuoktinis; mirusiojo neįgalus vaikas, vyresnis kaip 18 metų; kitas nedarbingas dėl sveikatos asmuo, kuris buvo išlaikomas ar turėjo teisę į išlaikymą – kol jie nedarbingi ar darbingi iš dalies.

Regresas

Pagal 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar sirgimų profesine liga laikinąjį įstatymą atlyginęs žala asmuo turi regreso teisę bendrais civilinės atsakomybės taikymo pagrindais į kitus kaltus asmenis, kurie tiesiogiai padarė žalą arba yra už ją atsakingi dėl savo kaltės.

Pagal 1999 m. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymą VSDFV teritorinis skyrius CK tvarka išieško išmokų sumas iš kaltojo trečiojo asmens arba kompensacijas iš už juos atsakingų draudimo kompanijų.

Trečiuoju asmeniu nėra laikomi draudėjų darbuotojai.

Žala atlyginama ir kompensacijos mokamos neatsižvelgiant į jos gavėjų gaunamas kitas pajamas.

KONTROLINIAI KLAUSIMAI

1. Kada, sužalojus sveikatą ar atėmus gyvybę darbe, padarytai žalai atlyginti taikomas CK, o kada specialieji – 1997 m. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesine liga laikinasis ir 1999 m. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo – įstatymai?
2. Koks specialiųjų įstatymų santykis?
3. Kuo panašios specialiųjų įstatymų nuostatos?
4. Kokie yra esminiai specialiųjų įstatymų nuostatų skirtumai?
5. Koks nelaimingas atsitikimas yra pripažįstamas susijęs su darbu?
6. Kokios yra nelaimingų atsitikimų rūšys?
7. Kas yra profesinė liga?
8. Kokios yra profesinių ligų rūšys?
9. Kokia yra darbingumo netekimo nustatymo tvarka?
10. Kokie yra civilinės atsakomybės pagrindų ypatumai, kai taikoma civilinė atsakomybė už žalą, padarytą dėl nelaimingo atsitikimo darbe ar profesinės ligos?
11. Koks skirtumas nustatant negautas pajamas, susidariusias dėl sveikatos sužalojimo ar gyvybės atėmimo, pagal CK ir pagal specialiųjų įstatymų nuostatas?
12. Kokiais kriterijais apibūdinami asmenys, turintys teisę į nuostolių atlyginimą fiziniam asmeniui mirus pagal specialiųjų įstatymų nuostatas?
13. Kuriam laikui priteisiamas išlaikymo netekimas asmenims, turintiems teisę į nuostolių atlyginimą fiziniam asmeniui mirus pagal specialiųjų įstatymų nuostatas?
14. Kokie yra regreso ypatumai taikant civilinę atsakomybę ar kompensavimą pagal specialiųjų įstatymų nuostatas?

UŽDUOTYS

Ieškovas Z. Smalakys prašė priteisti žalos atlyginimą periodinėmis išmokomis ir nurodė, kad yra netekęs 45 procentų darbingumo. Nelaimingo atsitikimo darbe metu 1998 m. jis neteko 3 pirštų ir jam buvo nustatytas 20 proc. darbingumo netekimas. Profesinė liga dėl klausos sutrikimo jam nustatyta 1999 m. lapkričio 11 d. ir įmonė iki bankroto 2003 m. mokėjo periodinį žalos atlyginimą. Mokėjimą perėmęs VSDFV teritorinis skyrius jam išmokėjo dvi vienkartinės pašalpas ir mokėjimą nutraukė.

AB „Katilas“ 2002 m. sausio 14 d. įvyko sprogimas, per kurį buvo sužalotas R. Skalka (15 proc. darbingumo jis neteko metams) ir E. Ramzys – (neteko 25 proc. nuolatinio darbingumo). Nukentėjusysis J. Jankus nuo patirtų sužalojimų mirė. Baudžiamojoje byloje kaltais buvo pripažinti ir nuteisti pamainos viršininkas G. Karka ir brigadininkas N. Salys. Nukentėjusieji ir žuvusiojo našlė kreipėsi į VSDFV teritorinį skyrių ir darbdavį, kad padaryta žala būtų atlyginta. VSDFV teritorinis skyrius nusprendė, kad nelaimingas atsitikimas nėra draudžiamasis įvykis, nes nukentėjusieji R. Skalka ir E. Ramzys buvo neblaivūs, o J. Jankus atsitiktinai buvo pasilikęs po darbo, bet tuo metu nedirbo.

VSDFV teritorinis skyrius pareiškė ieškinį atsakovams AB „Santaka“ ir I. Balniui. Ieškovas nurodė, kad 2000 m. balandžio 17 d. AB „Santaka“ atliekant remonto darbus gelžbetoninis antgalis sužalojo įmonės pagalbinį darbininką T. Raudonį. Dėl patirtų sužalojimų 2000 m. gegužės 1 d. jis mirė. Teismo nuosprendžiu AB „Santaka“ darbų vykdytojas I. Balnys buvo pripažintas kaltu ir nuteistas už saugos darbe norminių aktų pažeidimą. Ieškovas iš Valstybinio socialinio draudimo fondo lėšų išmokėjo žuvusiojo sutuoktinei 220 litų pašalpą už gydymosi laiką ir 86 200 litų vienkartinę draudimo išmoką. Ieškovo teigimu, atsakovas turi kompensuoti ieškovo išmokas, nes darbuotojo kaltė konstatuota nuosprendžiu, o darbdavys irgi yra atsakingas dėl savo kaltų veiksmų, nes AB „Santaka“ nebuvo parengusi saugaus darbo organizavimo ir vykdymo instrukcijos, nebuvo kontroliuojama, kaip organizuojamas darbas, nebuvo parengti technologiniai sprendimai, kaip saugiai vykdyti pralaidos remonto darbus.

T. Genienė nurodė, kad jos vyras dirbo vairuotoju UAB „Trasa“. Jis žuvo veždamas krovinį 2000 m. vasario 1 d., kai vilkikas nuslydo nuo kelio Lenkijoje prie Krokuvos. T. Genienė turėjusi 5600 litų laidotuvių išlaidų, o vaikai – 14 metų Mantas ir 20 metų Luka, studijuojanti Vilniaus kolegijoje, neteko išlaikymo. Vyras uždirbdavo 2500 litų, nors oficiali jo alga buvo 500 litų. UAB „Trasa“ atsisakė atlyginti žalą, nes, bendrovės manymu, tai turi padaryti VSDFV. Ši pripažino įvykį esant nedraudžiamuoju, nes jis įvyko ne Lietuvoje, be to, nukentėjusysis buvo labai neatsargus, nes važiuo technškai netvarkinga transporto priemone. Dėl to žalą turinti atlyginti UAB „Trasa“.

LITERATŪRA

1. Civilinis kodeksas // Valstybės žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinio proceso kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 36-1340.
3. Darbo kodeksas // Valstybės žinios. 2002. Nr. 64-2569.
4. Darbuotojų saugos ir sveikatos darbe įstatymas // Valstybės žinios. 1993. Nr. 55-1064.
5. Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 1999. Nr. 110-3207.
6. Sveikatos sistemos įstatymas // Valstybės žinios. 1994. Nr. 63-1231.
7. Žalos atlyginimo dėl nelaimingų atsitikimų darbe ar susirgimų profesinė liga laikinasis įstatymas // Valstybės žinios. 1997. Nr. 67-1656.
8. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. balandžio 28 d. nutarimas Nr. 487 „Dėl profesinių ligų tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 69-2398.
9. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. 1118 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe tyrimo ir apskaitos nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 136-4945.
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2004 m. kovo 22 d. nutarimas Nr. 309 „Dėl nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2004. Nr. 44-1448.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 15 d. nutarimas Nr. 997 „Dėl žalos atlyginimo nukentėjusiesiems dėl sveikatos sužalojimo ar susirgimo profesinė liga, kai ši prievolė pereina valstybei, tvarkos aprašo patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 86-2162.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1994 m. gruodžio 27 d. nutarimas Nr. 1325 „Dėl pašalpos, darbuotojui žuvus dėl nelaimingo atsitikimo darbe, skyrimo nuostatų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 1994. Nr. 1-12.
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 5 d. nutarimas Nr. 530 „Dėl asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus ar jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų“ // Valstybės žinios. 1992. Nr. 8-212.
14. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro ir socialinės apsaugos ir darbo ministrės 2000 m. balandžio 28 d. įsakymas Nr. 226/49 „Dėl ilgalaikio ir pastovaus darbingumo netekimo (invalidumo) nustatymo tvarkos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 36-1011.
15. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. sausio 20 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. rugpjūčio 23 d.

- nutarimo Nr. 1004 „Dėl minimalaus darbo užmokesčio didinimo“ 3.1. punkto atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai, Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 499 straipsnio 1 daliai ir Lietuvos Respublikos darbo apmokėjimo įstatymo 2 straipsniui“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 7-130.
16. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1997 m. gruodžio 3 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 530 patvirtintų Asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus ar jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų 4 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 48 straipsniui“ // Valstybės žinios. 1997. Nr. 112-2849.
 17. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1998 m. gegužės 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1991 m. gruodžio 5 d. nutarimu Nr. 530 patvirtintų Asmenų draudimo valstybės lėšomis ir kompensacijų mokėjimo juos sužeidus ar jiems žuvus ryšium su tarnyba sąlygų 4 punkto atitikimo Lietuvos Respublikos savanoriškosios krašto apsaugos tarnybos įstatymo 25 straipsniui“ // Valstybės žinios. 1998. Nr. 43-1187.
 18. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2005 m. vasario 7 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2000 m. gegužės 8 d. nutarimu Nr. 506 „Dėl Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų patvirtinimo“ patvirtintų Nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo išmokų nuostatų 37 punkto (2000 m. gegužės 8 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos nelaimingų atsitikimų darbe ir profesinių ligų socialinio draudimo įstatymo 29 straipsnio 1 daliai (1999 m. gruodžio 23 d., 2001 m. liepos 5 d. redakcijos)“ // Valstybės žinios. 2005. Nr. 19-623.
 19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo senato 1997 m. sausio 16 d. nutarimas Nr. 2 „Dėl įstatymų taikymo teismų praktikoje, nagrinėjant civilines bylas dėl atlyginimo žalos, padarytos asmenį sužalojus, kitaip pakenkus jo sveikatai arba atėmus gyvybę“ ir apžvalga // Teismų praktika. 1997. Nr. 5/6.
 20. Civilinė teisė. Prievolių teisė. Vilnius: LTU, 2004.
 21. Civilinio kodekso komentaras. 6 knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
 22. Mikelėnas V. Civilinės atsakomybės problemos: lyginamieji aspektai. Vilnius: Justitia, 1995.

**LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS
TEISĖJŲ KOLEGIJOS NUTARTYS CIVILINĖSE BYLOSE**

1. 1999 06 14, Nr. 3K-3-286, R. J. Nemunis v. AB „Skuodo melioracija“, kat. 3.
2. 1999 10 25, Nr. 3K-3-695, M. Berškienė ir kt. v. AB „Lietuvos kuras“ ir kt.
3. 2001 11 13, Nr. 3K-7-865, J. Vaitelienė v. UAB „Liekupė“, kat. 6.1.
4. 2002 12 16, Nr. 3K-3-1737, M. Braciuvienė v. VSDFV Utenos rajono skyrius ir kt., kat. 7.1.
5. 2003 10 22, Nr. 3K-3-1001, J. Minderis v. VSDFV Vilniaus m. skyrius, kat. 39.6.2.12.
6. 2003 12 18, Nr. 3K-3-1115, A. J. Butkus v. VSDFV Šiaulių m. skyrius, kat. 39.6.2.12.
7. 2004 06 07, Nr. 3K-3-358, A. Savickas v. VSDFV Panevėžio m. skyrius, kat. 39.6.2.12.
8. 2004 11 03, Nr. 3K-3-585, A. Lašinskas v. VSDFV Biržų rajono skyrius, kat. 7.1.
9. 2005 06 13, Nr. 3K-P-276, L. Stravinskienė v. UAB „Vigidas“, kat. 16.2.1.

Algis Norkūnas, Simona Selelionytė-Drukteinienė

No-76 Civilinės atsakomybės praktikumas: mokomasis leidinys. –
Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras,
2008. – 160 p., iliustr.

Bibliogr.: p. 9–11, 15–17, 22, 23, 29, 30, 34, 35, 40, 41, 48, 49, 56–58,
64–66, 71, 72, 78, 79, 84, 89, 90, 94, 99, 104, 110–112, 117, 126, 127, 313–335,
140–142, 149, 150, 157–159.

ISBN 978-9955-19-085-1

Civilinės atsakomybės seminarų praktikumas yra dėstymo metodinė priemonė, skirta teisės studijų studentams padėti pasirėngti civilinės atsakomybės seminarams. Praktikumą sudarytas iš atskirų seminarų planų pagal atskiras temas. Kiekvieno seminaro planas sudarytas iš temos turinį atskleidžiančių teorinių žinių, kontrolinių klausimų, skirtų patikrinti, ar tema išmokta gerai, praktinių užduočių bei literatūros sąrašo.

Praktikumą taip pat pravers teisės praktikams bei apskritai teise besidomintiems asmenims, siekiantiems įgyti žinių civilinės atsakomybės srityje arba jas patobulinti.

UDK 347(076)

Algis Norkūnas, Simona Selelionytė-Drukteinienė
CIVILINĖS ATSAKOMYBĖS PRAKTIKUMAS
Mokomasis leidinys

Redaktorė *Jūratė Balčiūnienė*
Maketuotoja *Regina Silkovienė*
Viršelio autorė *Stanislava Narkevičiūtė*

SL 585. 2008 04 28. 7,68 leidyb. apsk. l.

Tiražas 500 egz. Užsakymas .

Išleido Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius

Tinklapis internete www.mruni.eu

Elektroninis paštas leidyba@mrni.eu

Spausdino UAB „Baltijos kopija“, Kareivių g. 13 b, LT-09109 Vilnius

Tinklapis internete www.kopija.lt

El. paštas info@kopija.lt